

DE KOMMUNALE OG RE- GIONALE BUDGETTER 2009

Indhold

Indledning	3
1. Sammenfatning	5
1.1. Oversigt over budget 2009	5
1.1.1. Oversigt over kommunernes budgetter for 2009.....	5
1.1.2. Oversigt over regionernes budgetter.....	6
1.1.3. Aftalegrundlaget.....	8
1.1.4. Aftale om kommunernes økonomi for 2009.....	8
1.1.5. Skattestoppet.....	8
1.1.6. Aftale om regionernes økonomi for 2009.....	9
2. Kommunernes budgetter for 2009	10
2.1. Skatter	10
2.1.1. Skatteindtægter.....	10
2.1.2. Udskrivningsprocenter.....	11
2.1.3. Grundskyldspromiller.....	13
2.1.4. Statsgaranti og selvbudgettering.....	14
2.1.5. Dækningsafgifter.....	15
2.1.6. Det skrå skatteloft.....	16
2.2. Tilskud og udligning	17
2.3. Serviceudgifter	18
2.3.1. Sundhed.....	20
2.4. Anlægsudgifter	24
2.5. Overførselsudgifter	25
2.6. Brugerfinansierede områder	26
2.7. Likviditet	27
2.8. Låntagning og gæld	28
2.9. Renter	28
2.10. Moms	30
3. Regionernes budgetter for 2009	31
3.1. Regionernes finansiering i budget 2009	32
3.2. Regionernes udgifter i budget 2009	34
3.1.1. Udgifter til sundhedsområdet.....	35
3.1.2. Omkostninger til regional udvikling.....	36
3.1.3. Omkostninger til sociale tilbud og specialundervisning mv.	37
4. Analyse af budget 2009	38
4.1. Kommunernes budgetresultat for 2009	38
4.1.1. Om analysen.....	38
4.1.1.1. Baggrund og indhold.....	38
4.1.1.2. Sammenfatning.....	39
4.1.1.3. Datagrundlag.....	41

4.1.2. De samlede serviceudgifter	41
4.1.2.1. Udgiftsudviklingen i de samlede serviceudgifter	41
4.1.2.2. Forklarende faktorer	45
4.1.2.2.1. Demografi	45
4.1.2.2.2. Sammenlægningsstatus	49
4.1.2.2.3. Serviceudgiftsniveau i budget 2008.....	52
4.1.2.2.4. Graden af budgetoverholdelse	55
4.1.2.2.5. Likviditet	57
4.1.3. Det specialiserede socialområde.....	59
4.1.3.1. Udgiftsudviklingen på det specialiserede socialområde.....	60
4.1.3.2. Udgiftsudviklingen på området for udsatte børn og unge.....	61
4.1.3.3. Forklarende faktorer	64
4.1.4. Dagtilbudsområdet.....	67
4.1.4.1. Udgiftsudviklingen på dagtilbudsområdet og SFO	67
4.1.4.2. Udgiftsudviklingen på dagtilbudsområdet (antal pladser).....	71
4.1.4.3. Udgiftsudviklingen på dagtilbudsområdet (institutionstyper)	74
4.1.4.4. Forklarende faktorer	75
4.1.4.4.1. Demografi	76
4.1.4.4.2. Øvrige faktorer	77
4.1.5. Administrationsudgifter	78
4.1.5.1. Udgiftsudviklingen for den centrale administration.....	78
4.1.5.2. Forklarende faktorer	79
4.2. Kommunens budgetprocesser.....	85
4.2.1. Om analysen.....	85
4.2.1.1. Baggrund og indhold.....	85
4.2.1.2. Sammenfatning.....	85
4.2.1.3. Datagrundlag	86
4.2.2. Kommunernes budgetprocesser for 2009	86
4.2.2.1. Administrative budgettilpasninger.....	86
4.2.2.2. Politiske beslutninger	89
Bilag.....	93

Indledning

Budgetår 3 efter kommunalreformen

Med kommunalreformens ikrafttræden den 1. januar 2007 gik Danmark fra en decentral offentlig struktur med 270 kommuner, 13 amter, samt H:S og HUR til en struktur med 98 kommuner og 5 regioner. Budgetåret 2009 er det tredje budgetår med den nye struktur, og mens perioden umiddelbart efter reformen formodentlig var præget af en smule usikkerhed omkring den nye struktur og opgavefordeling, så må budget 2009 anses som et "almindeligt" budgetår for de nye kommuner og regioner.

"Kommunernes og regionernes budgetter 2009" er baseret på de budgetoplysninger, som kommuner og regioner har indberettet til Indenrigs- og Sundhedsministeriet (tidligere Indenrigs- og Socialministeriet) suppleret med budgetoplysninger fra Danmarks Statistik. Publikationen er en del af Indenrigs- og Sundhedsministeriets årlige publikationsserie om den kommunale og regionale økonomi. I serien udkommer ligeledes en publikation om de kommunale og regionale regnskaber.

Publikationens første hovedafsnit indledes med et sammenfattende kapitel, der opridser de væsentligste tendenser i kommunernes og regionernes budgetter og sammenholder dem med de indgåede aftaler om udgifter og indtægter for budgetåret 2009. Herefter følger to kapitler, hvor henholdsvis kommunernes og regionernes budgetter for 2009 gennemgås nærmere. Herunder gennemgås også udviklingen i forhold til budgetåret 2008.

I publikationens andet hovedafsnit foretages der i en særlig temadel en nærmere analyse af udgiftsudviklingen fra 2008 til 2009. Mere konkret fokuseres der på de samlede serviceudgifter samt på udvalgte sektorområder som det specialiserede socialområde, dagtilbudsområdet og udgifter til den centrale administration. Budgetdata undersøges for særlige tendenser i forskydningen fra 2008 til 2009 og for særlige forhold, der kan nuancere udgiftsudviklingen. I forlængelse af analysen af udgiftsudviklingen følger et sammendrag af de væsentligste resultater fra KREVI's undersøgelse "Kortlægning af de kommunale budgetprocesser for 2009". Hensigten med analysen er at afdække og kortlægge forskellige karakteristika ved kommunernes budgetlægningsmetoder og -processer via en række kvalitative indikatorer.

Endelig indeholder publikationen en sektion med bilag, der består af både aggregerede størrelser og opgørelser fordelt på enkeltkommuner og regioner. Hertil kommer aftalerne om kommunernes og regionernes økonomi for 2009.

Indenrigs- og Sundhedsministeriet
Kommuneøkonomi, april 2010

---

1. Sammenfatning

1.1. Oversigt over budget 2009

1.1.1. Oversigt over kommunernes budgetter for 2009

Kommunerne har for 2009 budgetteret med serviceudgifter på 220,7 mia. kr. inklusive udgifter på 10,4 mia. kr. til den aktivitetsbestemte kommunale medfinansiering af sundhedsvæsenet. Hertil kommer overførselsudgifter på 44,1 mia. kr. Samlet svarer dette til kommunale nettodriftsudgifter på 264,8 mia. kr. De skattefinansierede nettoanlægsudgifter udgør 11,6 mia. kr. i budgettet for 2009. Hertil kommer budgetterede nettoudgifter til de brugerfinansierede områder på 0,4 mia. kr. og budgetterede nettorentudgifter på 0,7 mia. kr. i 2009

De samlede kommunale skatteindtægter for 2009 er budgetteret til 216,0 mia. kr. og hertil kommer budgetterede indtægter fra tilskud og udligning i 2009 på 56,6 mia. kr.

Kommunerne budgetterer således samlet set med et finansieringsunderskud for 2009 på 5,1 mia. kr., og hertil kommer et budgetteret nettolåneafdrag på 0,2 mia. kr. Finansieringsunderskuddet og nettolåneafdraget dækkes af budgetterede nettoindtægter på 4,5 mia. kr. fra finansforskydninger og et budgetteret nettolikviditetsforbrug på 0,8 mia. kr., jf. tabel 1.1 herunder.

Det kommunale serviceudgifter kan i budgettet for 2009 opgøres til 220,7 mia. kr. Til sammenligning udgjorde serviceudgifterne 218,8 mia. kr. i 2008, når der tages højde for pris- og lønudviklingen, meropgaver mv. Dette svarer til en real stigning på 1,9 mia. kr. eller 0,9 pct.

Tabel 1.1. Oversigt over kommunernes budget 2009	
Mia. kr. 2009-PL	Budget 2009
Serviceudgifter	220,7
Overførselsudgifter	44,1
Skattefinansierede nettoanlægsudgifter ⁽¹⁾	11,6
Brugerfinansierede områder	0,4
Aktivitetsbestemt medfinansiering af sundhedsvæsenet	10,4
Udbetaling af tjenestemandspensioner ifm. forsyningsvirksomhed	0,3
Renter	0,7
Skatter	-216,0
Tilskud og udligning	-56,6
Finansierungsunderskud (+ = finansierungsunderskud)	5,1
Låntagning	0,2
Finansforskydninger mv.	-4,5
Likviditet (- = nettolikviditetsforbrug)	-0,8
Balance	0,0

Note: (1) Tallet er opgjort inklusiv kommunernes udgifter til ældreboliger på funktion 5.32.30. For en opgørelse over kommunernes udgifter ekskl. denne funktion, så tabel 2.9a og 2.9b.

Kilde: Danmarks Statistik, Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

1.1.2. Oversigt over regionernes budgetter

Regionerne budgetterer i 2009 med udgifter på sundhedsområdet på 102,1 mia. kr. På social og specialundervisningsområdet budgetteres der med udgifter på 4,7 mia. kr., 2,7 mia. kr. til regional udvikling og 1,6 mia. kr. til fællesformål og administration. De 0,6 mia. kr., som ikke finansieres ved bidrag og tilskud fra stat og kommuner, finansieres primært ved låntagning. En oversigt over regionernes udgifts- og indtægtsstruktur ses i tabel 1.2.

Tabel 1.2. Oversigt over regionernes budget 2009			
Mio. kr. 2009-PL	Udgifter	Indtægter	Nettoudgifter
Sundhedsområdet			
Driftsudgifter	98.203	-7.551	90.651
Anlægsudgifter	3.607	0	3.607
Renteudgifter	278	0	278
Bidrag/tilskud	0	-94.065	-94.065
Sundhed i alt	102.087	-101.616	471
Social og specialundervisning			
Driftsudgifter	4.451	-4.421	30
Anlægsudgifter	226	0	226
Renteudgifter	49	0	49
Bidrag/tilskud	0	-243	-243
Social og specialundervisning i alt	4.726	-4.665	62
Regional udvikling			
Driftsudgifter	2.680	-167	2.513
Anlægsudgifter	0	0	0
Renteudgifter	2	0	2
Bidrag/tilskud	0	-2.517	-2.517
Regional udvikling i alt	2.683	-2.684	-1
Fællesformål og administration			
Driftsudgifter	1.531	-1.547	-16
Anlægsudgifter	50	0	50
Renteudgifter	0	0	0
Bidrag/tilskud	0	0	0
Fællesformål og administration i alt	1.580	-1.547	34
Finansieringsunderskud			566
(+ = finansieringsunderskud)			
Låntagning	408	-541	-133
Forskydning i likvide aktiver	-203	-237	-440
Øvrige finansforskydninger	257	-250	7
Finansiering i alt	461	-1.028	-567
Balance			-1
<p>Note: Det bemærkes, at denne tabel er opgjort ud fra udgiftsmæssige principper af hensyn til sammenhængen i tabellen, uanset at regionerne har budgetteret social- og specialundervisningsområdet og udviklingsområdet ud fra omkostningsmæssige principper.</p> <p>Kilde: Danmarks Statistik, Finansministeriet og Indenrigs- og Sundhedsministeriet.</p>			

1.1.3. Aftalegrundlaget

Den overordnede styring af den decentrale offentlige økonomi er baseret på aftalesystemet mellem regeringen og de kommunale og regionale parter om det følgende års økonomi for henholdsvis kommuner og regioner. For 2009 er der således indgået aftaler mellem regeringen og henholdsvis KL og Danske Regioner om den kommunale og regionale økonomi for 2009. Den grundlæggende struktur i aftalerne er uændret i forhold til de aftaler, der tidligere er indgået med KL og Amtsrådsforeningen, mens selve indholdet af de respektive aftaler er tilpasset som følge af kommunalreformen. Aftaleteksterne er optrykt i bilag 21 og 22.

1.1.4. Aftale om kommunernes økonomi for 2009

Regeringen og KL indgik den 16. juni 2008 aftale om kommunernes økonomi for 2009. Aftalen indebærer et samlet kommunalt serviceniveau på 221,3 mia. kr. i 2009 (aktivitetsbestemt medfinansiering af sundhedsvæsenet indregnet). Kommunerne har under ét budgetteret med et serviceniveau i 2009 på 220,7 mia. kr., hvilket er 0,6 mia. kr. mindre end aftalt. Det budgetterede bruttoanlægsniveau på de skattefinansierede områder ligger til gengæld 0,4 mia. kr. over det aftalte niveau. Hertil kommer, at kommunernes budgetterede udgifter til overførsler i 2009 ligger 0,3 mia. kr. over det forudsatte i aftalen. Den samlede virkning mellem det aftalte og det budgetterede niveau betyder således, at kommunerne overskrider aftalen med knap 0,1 mia. kr., jf. tabel 1.4. herunder

Mia. kr. 2009-PL	Aftale	Budget	Forskel
Serviceudgifter, netto	221,3	220,7	-0,6
Overførsler	43,8	44,1	0,3
Skattefinansieret bruttoanlæg	15,0	15,4	0,4
Udgifter i alt	280,1	280,2	0,1

Note: Aftaleniveauet for serviceudgifter er i forhold til aftale om kommunernes økonomi for 2009 korrigeret for meropgaver i medfør af DUT samt midler til trepartsaftalerne. Bruttoanlægsudgifter er opgjort eksklusive udgifter til kommunalt ejede ældreboliger og forsyning.

Kilde: Finansministeriet, aftale om kommunernes økonomi for 2009 og Danmarks Statistik.

En nærmere beskrivelse af kommunernes budgetter for 2009 findes i kapitel 2. Den samlede aftale om kommunernes økonomi for 2009 er optrykt i bilag 21.

1.1.5. Skattestoppet

I aftalen om kommunernes økonomi for 2009 aftalte regeringen og KL, at kommunerne under ét fastholder uændrede skatter i 2009.

Imidlertid valgte kommunerne for 2009 at budgettere med et samlet skattemerprovenu på 89 mio. kr.

Det samlede merprovenu på 89 mio. kr. fordeler sig med 30,6 mio. kr. på indkomstskatterne, 83,4 mio. kr. på grundskylden og 4,3 mio. kr. på dækningsafgifterne. Hertil kommer korrektioner på -29,6. Den lille afvigelse fra delene til totalen skyldes afrunding.

1.1.6. Aftale om regionernes økonomi for 2009

Regeringen og Danske Regioner indgik den 14. juni 2008 aftale om regionernes økonomi for 2009. Aftalen forudsætter nettodriftsudgifter på sundhedsområdet (ekskl. medicin) på 83,2 mia. kr. og udgifter til medicintilskud på 7,7 mia. kr. i 2009. Der er enighed om, at bruttoanlægsudgifterne på sundhedsområdet kan udgøre 4,0 mia. kr. i 2009. Hertil kommer nettodriftsudgifter til regional udvikling på 2,4 mia. kr. Som det fremgår af tabel 1.4. herunder, har regionerne under ét stort set budgetteret i overensstemmelse hermed. Den samlede virkning mellem aftalegrundlaget og regionernes budgetterede udgifter er et budgetteret mindre forbrug på 0,2 mia. kr.

Tabel 1.4. Regionernes udgifter i aftale og budget 2009			
Mia. kr. 2009-PL	Aftale	Budget	Forskel
Nettodriftsudgifter til sundhed ekskl. medicin	83,2	83,4	0,2
Medicintilskud	7,7	7,6	-0,1
Bruttoanlægsudgifter	4,0	3,6	-0,4
Nettoudgifter til regional udvikling	2,4	2,5	0,1

Kilde: Aftale om regionernes økonomi for 2009, Danmarks Statistik samt Indenrigs- og Sundhedsministeriet

En nærmere beskrivelse af regionernes budgetter findes i kapitel 3 samt i bilag 16. Den samlede aftale om regionernes økonomi for 2009 er optrykt i bilag 22

---

2. Kommunernes budgetter for 2009

I de følgende afsnit gennemgås først de kommunale indtægter fra skatter samt tilskud og udligning og efterfølgende de kommunale udgifter. Udover serviceudgifterne, gennemgås også de kommunale anlægsudgifter og overførselsudgifter. Endvidere gennemgås det brugerfinansierede område samt likviditet, gæld, moms og renter.

2.1. Skatter

2.1.1. Skatteindtægter

Kommunerne har for 2009 budgetteret med skatteindtægter på i alt 216 mia. kr. Kommunerne budgetterede tilsvarende i 2008 med samlede skatteindtægter på 212,6 mia. kr. Det svarer til en stigning på 3,4 mia. kr., når der ikke korrigeres for pris- og lønudvikling.

Ud af de samlede kommunale skatteindtægter i 2009 udgør de 187,0 mia. kr., svarende til 86,6 pct., af forskudsbeløb af indkomstskat. Det bemærkes i denne forbindelse, at skatteafregningen med kommunerne som led i kommunalreformen er forenklet således, at der ikke længere foretages afregning vedrørende skatterestancer og ændringer i skatteansættelserne vedrørende tidligere år. Herudover er efterreguleringen af skat for de selvbudgetterende kommuner for indkomstårene 2004-2006 – som skulle have været afregnet i årene 2007-2009 – suspenderet.

Kommunernes indtægter fra grundskyld udgør 17,9 mia. i budgettet for 2009, hvilket er 0,8 mia. kr. mere end kommunerne opkrævede i 2008. Kommunernes indtægter fra selskabsskat udgør knap 6,8 mia. kr. i 2009, hvilket er 0,7 mia. kr. mere end i budgettet for 2008, jf. tabel 2.1. herunder.

Tabel 2.1. De kommunale skatteindtægter i budget 2008 og 2009		
Mio. kr. løbende PL	2008	2009
Kommunal indkomstskat	-185.005	-186.852
Selskabsskat	-6.091	-6.826
Anden skat på lignende visse indkomster	-71	-103
Grundskyld	-17.142	-17.901
Anden skat på fast ejendom	-4.284	-4.329
Øvrige skatter og afgifter	-2	-1
Skatteindtægter i alt	-212.596	-216.011

Kilde: Danmarks Statistik.

Kommunerne har for 2009 budgetteret med indtægter fra anden skat på fast ejendom (dækningsafgifter) på 4,3 mia. kr., hvilket er på niveau med budget 2008. Det bemærkes i denne forbindelse, at der som led i finansieringsreformen er sket en harmonisering af reglerne for opkrævning af dækningsafgift af offentlige ejendommers grundværdi, hvorved der ikke længere kan opkræves forskellige promiller af henholdsvis statslige og andre offentlige ejendommers grundværdier. Kommunerne er kompenseret herfor over bloktilskuddet. Ligeledes er den maksimale grundskyldspromille for landbrugsejendomme mv. ved lov sænket fra 13 til 12,3 promille.

2.1.2. Udskrivningsprocenter

For 2009 har kommunerne atter skullet fastsætte udskrivningsprocenten for indkomstskat med én decimal. Dette har medført, at en lang række kommuner har måttet afrunde deres udskrivningsprocenter, som i henhold til lov nr. 500 af 7. juni 2006 var fastsat med to decimaler.

Tabel 2.2. Skattesatser i budget 2008 og 2009		
	Budget 2008	Budget 2009
Udskrivningsprocent	24,8	24,8
Grundskyldspromille af øvrige ejendomme	25,5	25,6
Grundskyldspromille af landbrugsejendomme	11,8	11,8

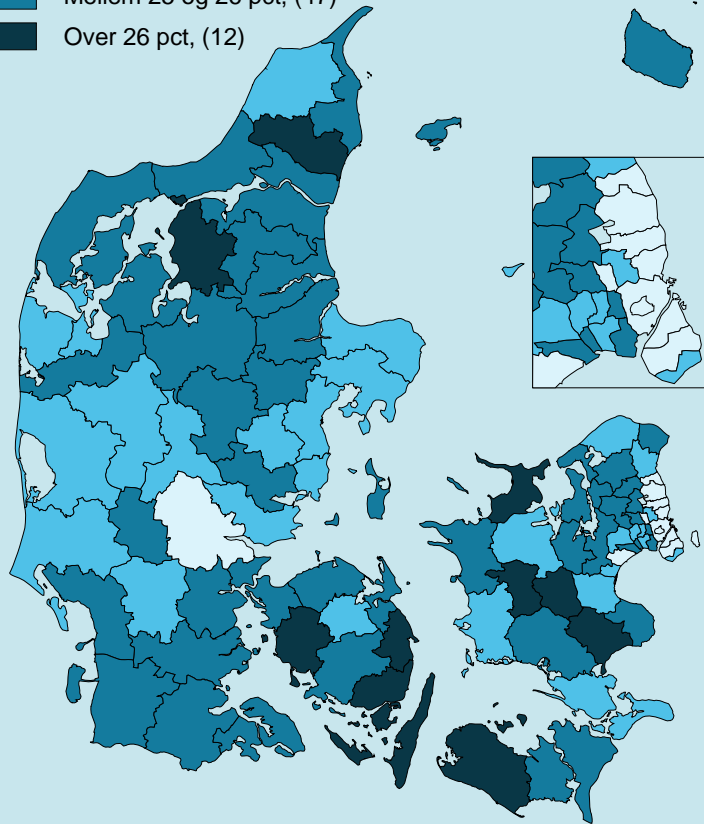
Note: Grundskyldspromillen er opgjort som forholdet mellem det samlede grundskyldsprovenu af øvrige ejendomme og de samlede afgiftspligtige grundværdier af øvrige ejendomme.

Kilde: Indberetning til Indenrigs- og Sundhedsministeriet samt egne beregninger.

De kommunale udskrivningsprocenter i 2009 spænder mellem 22,8 pct. i Gentofte Kommune og 27,8 pct. i Langeland Kommune. Der er ingen klar geografisk tendens at spore i udskrivningsprocenterne, om end et antal kommuner nord for København har relativt lave udskrivningsprocenter. Den geografiske fordeling af udskrivningsprocenterne fremgår af figur 2.1. herunder.

Figur 2.1. De kommunale udskrivningsprocenter i 2009

- Under 24 pct, (10)
- Mellem 24 og 25 pct, (29)
- Mellem 25 og 26 pct, (47)
- Over 26 pct, (12)

Kilde: Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

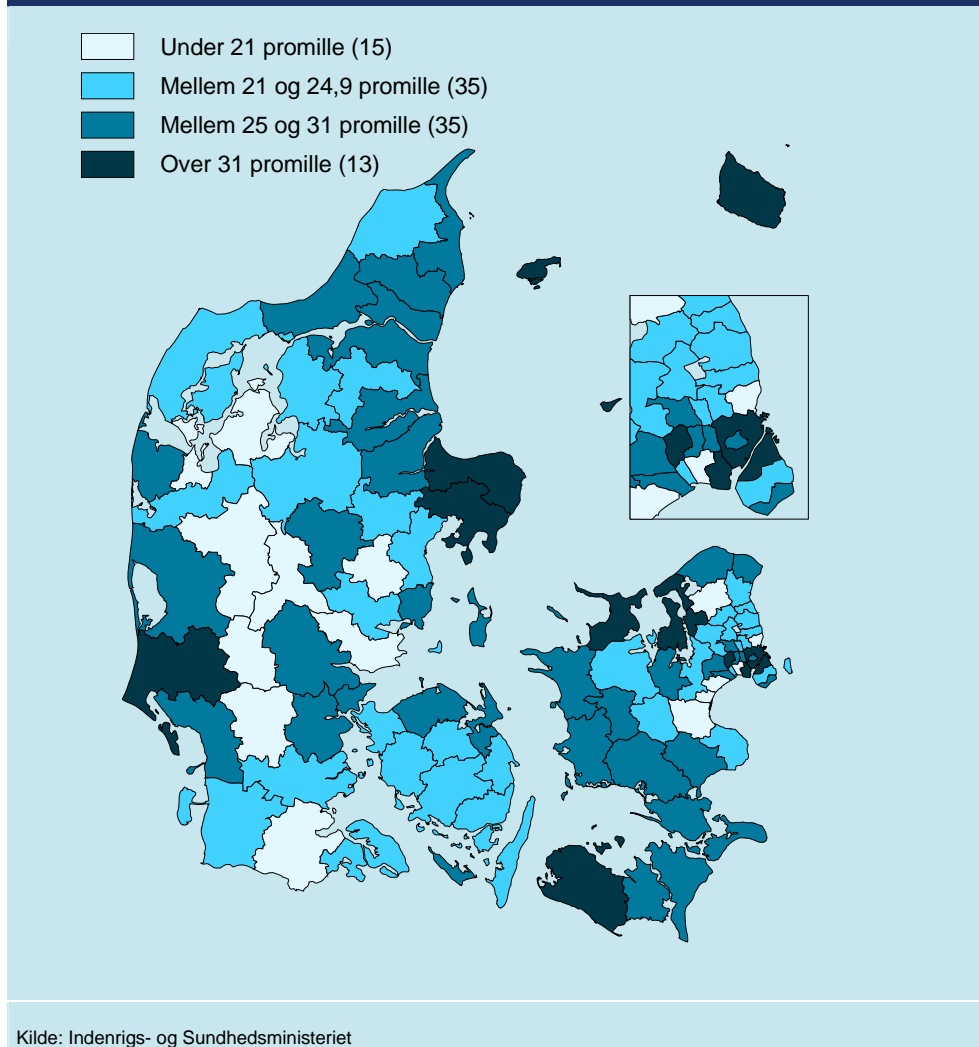
De enkelte kommuners udskrivningsprocenter, udskrivningsgrundlag og indkomstskatteprovenuer for 2009 fremgår af bilag 18.

2.1.3. Grundskyldspromiller

Grundskyldspromillen for øvrige ejendomme er i gennemsnit 25,60 i 2009. I 2008 var den på 25,53. Grundskyldspromillen for landbrugsejendomme er 11,80 i 2009, hvilket er på samme niveau som budget 2008, jf. tabel 2.2.

De kommunale grundskyldspromiller for 2009 spænder fra 16,00 promille i Gentofte Kommune til 34,00 promille i fem af landets kommuner. Der synes ikke at være nogen klar geografisk tendens i fordelingen af høje og lave grundskyldspromiller. Den geografiske spredning af grundskyldspromillerne fremgår af figur 2.2. herunder.

Figur 2.2. De kommunale grundskyldspromiller i 2009

De enkelte kommuners grundskyldspromiller, grundskyldspromiller og afgiftspligtige grundværdier for 2009 fremgår af bilag 18.

2.1.4. Statsgaranti og selvbudgettering

I forbindelse med budgetteringen af indkomstskat i 2009 har 19 kommuner valgt at anvende deres eget skøn for udskrivningsgrundlaget (selvbudgettering), mens 79 kommuner har valgt statsgarantien. Til sammenligning valgte 81 kommuner i 2008 at selvbudgettere deres udskrivningsgrundlag, mens 17 kommuner valgte at anvende det statsgaranterede udskrivningsgrundlag.

Det budgetterede udskrivningsgrundlag for 2009 udgør 752,5 mia. kr., hvilket er 1,3 mia. kr. mere end det statsgaranterede grundlag. Som følge heraf er det budgetterede forskudsbeløb af indkomstskat 0,3 mia. kr. højere end det ville have været, hvis samtlige kommuner havde valgt det statsgaranterede udskrivningsgrundlag.

Da udligningen af forskelle i beskatningsgrundlag sker omkring gennemsnittet af de statsgaranterede beskatningsgrundlag, mister kommunerne samlet set udligningstilskud som følge af, at det budgetterede grundlag ligger over det statsgaranterede. Udligningsvirkningen af selvbudgetteringen i 2009 er opgjort til 76,5 mio. kr. Efter udligning har kommunerne således en samlet selvbudgetteringsgevinst på 0,3 mia. kr. i 2009, jf. tabel 2.3. herunder.

Tabel 2.3. Statsgaranti og selvbudgettering af udskrivningsgrundlag i 2009

Mia. kr.	Statsgaranti	Budget	Forskel
Udskrivningsgrundlag	751,2	752,5	1,3
Indkomstskat	186,4	186,8	0,3
Udligningsvirkning			-0,1
Selvbudgetteringsgevinst			0,3

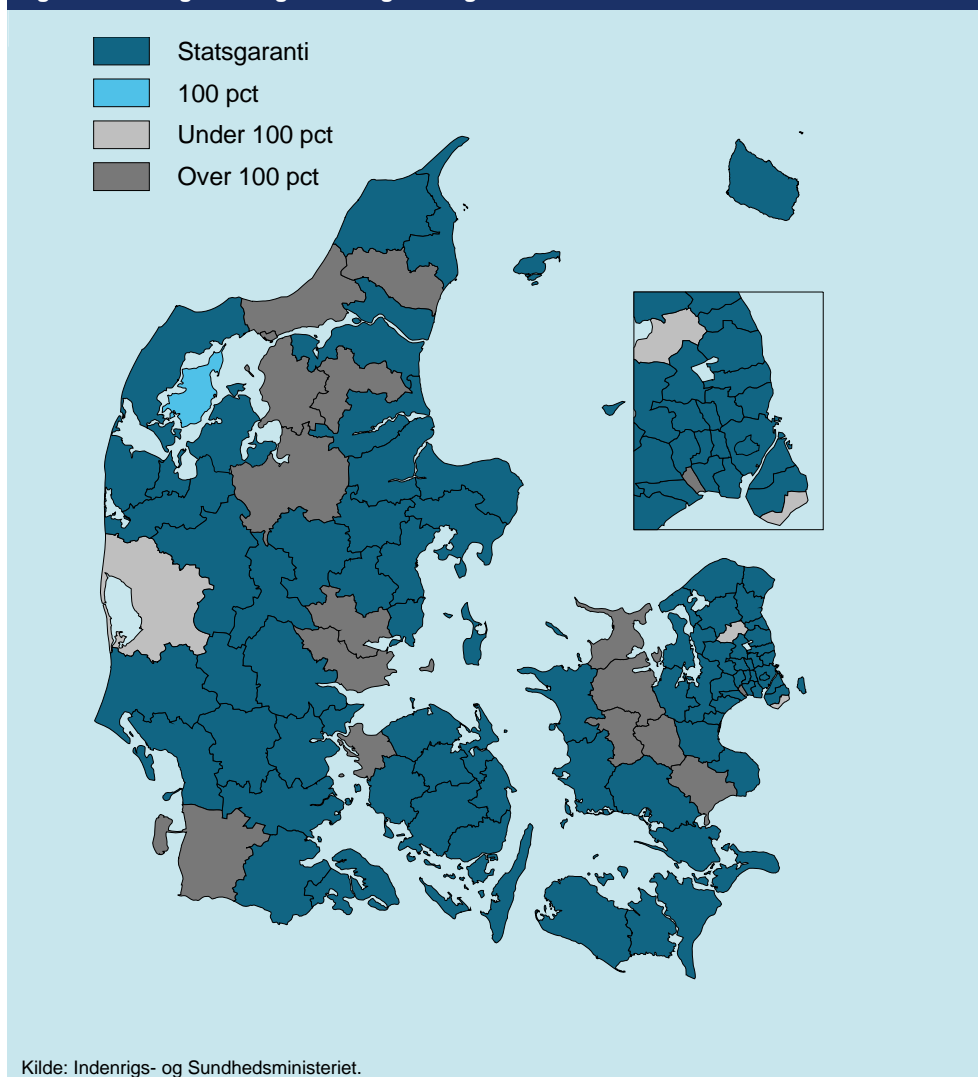
Note: Bemærk, at der på grund af afrunding kan forekomme mindre afvigelser i summeringerne.

Kilde: Danmarks Statistik, indberetning til Indenrigs- og Sundhedsministeriet samt egne beregninger.

Forskudsbeløbene af indkomstskat for 2009 bliver løbende udbetalt til kommunerne ved tolvte delsrater fra SKAT. I 2012 vil der for kommuner, der har valgt at selvbudgettere udskrivningsgrundlaget i 2009, blive foretaget en efterregulering af forskudsbeløbene på baggrund af de faktiske indkomster. For de kommuner, der har valgt det statsgaranterede udskrivningsgrundlag, foretages ingen efterregulering. Når de faktiske beskatningsgrundlag for 2009 er kendt, foretages endvidere en endelig beregning af udligning mv., som afregnes i 2012.

I figur 2.3. herunder illustreres, hvilke kommuner der for 2009 har valgt henholdsvis selvbudgettering og statsgaranti. Det ses, at én kommune, der har valgt selvbudgettering, har fastholdt det statsgaranterede udskrivningsgrundlag. Herudover har tre kommuner budgetteret med et udskrivningsgrundlag, der er ligger under det statsgaranterede, mens 15 kommuner har fastlagt udskrivningsgrundlag over det statsgaranterede.

Figur 2.3. Statsgaranti og selvbudgettering i 2009

De enkelte kommuners budgetterede udskrivningsgrundlag fremgår af bilag 18. De statsgaranterede udskrivningsgrundlag for 2009 fremgår af Indenrigs- og Sundhedsministeriets publikation "Kommunal udligning og generelle tilskud 2009" fra juli 2008.

2.1.5. Dækningsafgifter

Kommunerne har for 2009 budgetteret med et samlet provenu fra dækningsafgifter på godt 4,3 mia. kr., hvilket er på niveau med budget 2008. Af det samlede provenu vedrører de knap 2,9 mia. kr. indtægter fra forretningsejendommens forskelsværdi, svarende til en andel på 67 pct. Pro-

venuet af offentlige ejendommers grundværdi udgør godt 0,9 mia. kr. eller 21 pct. af det samlede provenu, mens provenuet af offentlige ejendommers forskelsværdi udgør knap 0,5 mia. kr., svarende til de resterende 12 pct., jf. tabel 2.4. herunder.

Tabel 2.4. Dækningsafgift i budget 2009		
Mio. kr. løbende PL	Budget 2008	Budget 2009
Offentlige ejendommers grundværdi	-515	-506
Offentlige ejendommers forskelsværdi	-861	-924
Forretningsejendommers forskelsværdi	-2.798	-2.899
Ikke fordelt på gruppering	-111	0
I alt	-4.284	-4.329

Kilde: Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

I forbindelse med kommunalreformen har kommunerne overtaget amtskommunernes ret til at udskrive dækningsafgifter af offentlige ejendomme. Såfremt en kommune vælger at udskrive dækningsafgifter af offentlige ejendomme, kan de dermed opkræve følgende promiller af henholdsvis grundværdi og forskelsværdi:

Af offentlige ejendommers grundværdi opkræves halvdelen af grundskyldspromillen, dog max. 15 promille. Dette gælder også for statslige ejendommers grundværdi.

Af offentlige ejendommers forskelsværdi opkræves op til 8,75 promille.

Kommunerne kan fra og med 2007 ikke opkræve forskellige dækningsafgiftspromiller af henholdsvis statslige og andre offentlige ejendommers grundværdi. Kommunerne er blevet kompenseret herfor over bloktilskuddet, jf. afsnit. 2.2.

Kommunerne kan herudover, som hidtil, opkræve dækningsafgift på op til 10 promille af forretningsejendommers forskelsværdi.

2.1.6. Det skrå skatteloft

Det skrå skatteloft indebærer en øvre grænse på 59 procent for skatten af den sidst tjente krone. Skatteloftet har frem til 2006 betydet, at der i kommuner, hvor den samlede kommunale og amtskommunale indkomstskat har oversteget 32,5 procent, er ydet et nedslag i skatten til borgere, der betaler topskat. Kommuner og amter har været med til at finansiere dette nedslag.

Medfinansieringssystemet fortsætter efter reformen. Som følge af fordelingen af amtsskatterne vil den kommunale medfinansiering i 2009 blive udløst ved skattestigninger, der ligger ud over en kommunal udskrivningsprocent på 25,0 procent.

Kommuner og amter har til og med 2006 medfinansieret i forhold til eventuelle skattestigninger siden 1998. Som konsekvens af kommunalreformen "nulstilles" systemet med virkning fra 2007 således, at det fremover vil være eventuelle skattestigninger i forhold til dette år, der udløser kommunal medfinansiering. En eventuel medfinansiering for 2009 indgår ved midtvejsreguleringen af bloktilskuddet for 2009.

2.2. Tilskud og udligning

Kommunerne har samlet set budgetteret med nettoindtægter på 56,6 mia. kr. fra tilskud og udligning i 2009. Det er 11,2 mia. mere end budgetteret i 2008. Den største post er den kommunale udligning, som tegner sig for 45,2 mia. kr., eller 79,8 pct. af de samlede budgetterede indtægter på området. Til sammenligning var der budgetteret med indtægter på 34,2 mia. kr. fra kommunal udligning i 2008.

Som følge af kommunalreformen skal kommunerne betale et grundbidrag til regionerne til medfinansiering af sundhedsvæsenet. For 2009 udgør dette bidrag 1.175 kr. pr. indbygger. Kommunerne har for 2009 således budgetteret med et samlet grundbidrag vedr. sygehusområdet på godt 6,2 mia. kr. Kommunerne yder herudover et aktivitetsafhængigt bidrag til det regionale sundhedsvæsen, jf. afsnit 2.3.1. Kommunerne betaler også et grundbidrag til regionerne vedrørende udviklingsområdet, svarende til 117 kr. pr. indbygger i 2009. Således har kommunerne budgetteret med et kommunalt udviklingsbidrag på knap 0,9 mia. kr. i 2009, jf. tabel 2.5. herunder.

Mio. kr. løbende pl.	Budget 2008	Budget 2009
Kommunal udligning	-34.212	-45.193
Statstilskud til kommuner	-16.724	-15.822
Særtilskud	-1.496	-2.741
Øvrig udligning mv.	454	53
Kommunalt grundbidrag vedr. sygehusvæsenet	6.021	6.153
Kommunalt udviklingsbidrag	583	935
Tilskud og udligning i alt	-45.375	-56.615

Note: Øvrig udligning mv. dækker over efterreguleringer, udligning af selskabsskat, udligning og tilskud vedr. udlændinge samt boligstøtteudligning i hovedstadsområdet.

Kilde: Danmarks Statistik.

De enkelte kommuners indtægter fra tilskud og udligning fremgår af bilag 17.

2.3. Serviceudgifter

Et af de væsentligste elementer i de årlige økonomiaftaler mellem regeringen og KL er det aftalte niveau for de kommunale serviceudgifter i det år, som aftalen vedrører, jf. også afsnit 1.2.2. Serviceudgifterne opgøres i den forbindelse som nettodriftsudgifterne inkl. statsrefusion på de skattefinansierede områder fratrukket nettodriftsudgifterne til overførselsudgifter og de kommunale udgifter til tjenestemandspensioner vedrørende forsyningsvirksomhederne på funktion 6.52.72, dr. 1, grp. 001 og 002.

I forhold til opgørelsen af serviceudgifterne for budgettet for 2008, indgår udgifterne på funktion 6.52.72, dr. 1, grp. 002 ikke længere i opgørelsen. Grupperingen er imidlertid først autoriseret fra og med budget 2009.

I forbindelse med opgørelsen af kommunernes serviceudgifter i budgettet for 2009, er der i økonomiaftalen enighed om, at serviceudgifterne defineres således, som det fremgår af boks 2.1. herunder.

Boks 2.1. Definition af kommunernes serviceudgifter i budget 2009

Kommunernes serviceudgifter i budgettet for 2009 afgrænses i budget- og regnskabssystem for kommuner som kommunernes nettodriftsudgifter inklusive statsrefusion på hovedkonto 0 samt 2-6 fratrukket kommunernes nettodriftsudgifter inkl. statsrefusion på følgende funktioner (bemærk dog særlig opgørelse vedr. funk. 5.58.80 og 6.52.72):

3.30.45	Erhvervsgrunduddannelser
3.38.77	Daghøjskoler
5.46.60	Introduktionsprogram mv.
5.46.61	Introduktionsydelse
5.46.65	Repatriering
5.48.67	Personlige tillæg
5.48.68	Førtidspension med 50 pct. refusion
5.48.69	Førtidspension med 35 pct. refusion (før 1. januar 2003)
5.48.70	Førtidspension med 35 pct. refusion (efter 1. januar 2003)
5.57.71	Sygedagpenge
5.57.72	Sociale formål
5.57.73	Kontanthjælp
5.57.74	Kontanthjælp vedr. visse grupper af flygtninge
5.57.75	Aktiverede kontanthjælpsmodtagere
5.57.76	Boligydelse til pensionister
5.57.77	Boligsikring
5.58.80	Revalidering, ekskl. dranst 1, gr. 004 og 005
5.58.81	Løntilskud til personer i fleksjob og personer i løntilskudsstillinger
5.68.97	Seniorjob til personer over 55 år
5.68.98	Beskæftigelsesordninger
6.52.72	Tjenestemandspension vedr. forsyningsområdet, kun dranst 1, gr. 001 og 002

Kommunerne har samlet set budgetteret med serviceudgifter på 220,7 mia. kr. i 2009. I forhold til budgettet for 2008 svarer dette til en realvækst på 1,9 mia. kr. eller 0,9 pct.

Den største absolutte stigning i kommunernes serviceudgifter finder man på området for sociale opgaver og beskæftigelse. Området har haft en absolut stigning i udgifterne mellem budget 2008 og 2009 på 1,1 mia. kr. Stigningen svarer til en realvækst på 1,2 pct.

Den største relative stigning findes på områderne for byudvikling, bolig og miljø samt fællesudgifter og administration, hvor kommunerne i 2009 budgetterer med en udgiftsvækst på 2,6 pct., svarende til hhv. 0,2 og 0,9 mia. kr. i forhold til budgettet for 2008.

På sundhedsområdet er der i 2009 budgetteret med serviceudgifter for 16,4 mia., hvilket er 0,1 mia. kr. mere end i budget 2008. Dette svarer til en realvækst på 0,3 pct.

Til undervisning og kultur er der budgetteret med serviceudgifter for 58,3 mia. kr. i 2009. Dette er en realvækst på 0,1 mia. kr. svarende til 0,2 pct. i forhold til budgettet for 2008.

På transport- og infrastrukturområdet er der budgetteret med udgifter for 7,4 mia. kr. i 2009, hvilket er et fald i forhold til budgettet for 2008 på 0,4 mia. kr. eller 5,4 pct.

Tabel 2.6. Udviklingen i de kommunale serviceudgifter fra budget 2008-2009

Mia. kr. 2009-PL	Budget 2008	Budget 2009	Udvikling (mia. kr.)	Udvikling (pct.)
I alt	218,8	220,7	1,9	0,8 %
Heraf:				
- Byudvikling, bolig og miljø	5,9	6,1	0,2	2,6 %
- Transport og infrastruktur	7,8	7,4	-0,4	-5,4 %
- Undervisning og kultur	58,2	58,3	0,1	0,2 %
- Sundhedsområdet	16,3	16,4	0,1	0,3 %
- Sociale opgaver og beskæftigelse mv.	97,3	98,4	1,1	1,2 %
- Fællesudgifter og administration mv.	33,3	34,2	0,9	2,6 %

Note: Budget 2008 i 2009-opgaveniveau er korrigeret for meropgaver, ændret skøn for pris- og lønudviklingen, aftrapning af refusionsordning vedr. det specialiserede sociale område, samt korrektion i henhold til aftale om ændrede lønforudsætninger. Desuden er fordelingen mellem hovedkonti korrigeret for konteringsomlægninger vedr. tjenestemandspensioner.

Kilde: Danmarks Statistik, Finansministeriets meropgaveopgørelse samt indberetning til Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

I de følgende afsnit opgøres udviklingen i serviceudgifterne på de store kommunale serviceområder. Det skal bemærkes, at de følgende afsnit ikke er korrigeret for kommunale meropgaver mellem budget 2008 og budget 2009, hvorfor tallene ikke vil være direkte sammenlignelige med tallene i tabel 2.6.

2.3.1. Sundhed

Kommunerne har for 2009 budgetteret med samlede nettodriftsudgifter på sundhedsområdet på 16,4 mia. kr., hvoraf de 10,4 mia. kr. vedrører den aktivitetsbestemte kommunale medfinansiering af sundhedsvæsenet.

Når der ses bort fra udgifterne til den aktivitetsbestemte medfinansiering af sundhedsvæsenet, udgøres den største udgiftspost af udgifterne til den kommunale tandpleje, som samlet set er på 2,0 mia. kr. i budgettet for 2009.

1,7 mia. kr. af de samlede sundhedsudgifter anvendes til kommunal genoptræning og vedligeholdelsestræning. Dette svarer til en realvækst på området på 337 mio. kr. i forhold til budgettet for 2008. Da kommunerne har bogført et beløb på 156 mio. kr. i budget 2009 og 79 mio. kr. i budget 2008 på en ikke-autoriseret gruppering, skal opdelingen på genoptræning efter udskrivning og ambulans specialiseret genoptræning tages med forbehold.

Kommunerne har endvidere budgetteret med udgifter til sundhedsfremme og forebyggelse på 508 mio. kr. i 2009, hvilket er 58 mio. kr. mere end i budget 2008 og udgifter til den kommunale sundhedstjeneste på 880 mio. kr., hvilket er 3 mio. kr. mindre end i 2008. Hertil kommer øvrige sundhedsudgifter på 526 mio. kr. – 27 mio. kr. mere end i 2008, jf. tabel 2.7. herunder.

Tabel 2.7. Udviklingen i de kommunale sundhedsudgifter fra budget 2008-2009				
Mio. kr. 2009-PL	Budget 2008	Budget 2009	Udvikling (mio. kr.)	Udvikling (pct.)
Kommunal genoptræning og vedligeholdelses-træning	1.342	1.679	337	25,1
Heraf				
- kommunal genoptræning efter udskrivning (sundhedsloven)	490	668	178	36,3
- kommunal genoptræning efter udskrivning (serviceloven)	556	567	11	2,0
- ambulantly specialiseret genoptræning	195	248	53	27,2
- personbefordring	23	40	17	76,7
- uplaceret genoptræning	79	156	77	97,7
Kommunal tandpleje	2.054	2.035	-19	-0,9
Sundhedsfremme og forebyggelse	450	508	58	12,9
Kommunal sundhedstjeneste	883	880	-3	-0,4
Øvrige sundhedsudgifter	499	526	27	5,4
Kommunale sundhedsudgifter i alt	5.228	5.628	400	7,6
- Vederlagsfri behandling hos en fysioterapeut	0	418	418	100
Kommunale sundhedsudgifter i alt inkl. fysioterapi	5.228	6.046	818	15,7

Note: Budget- og regnskabssystem for kommuner giver ikke mulighed for at opdele kommunernes udgifter til genoptræning efter hhv. sundhedsloven (§ 140) og serviceloven (§ 86). Kommunerne har indberettet, hvor stor en andel af udgifterne der vedrører sundhedsloven. Enkelte kommuner har dog ikke indberettet noget beløb, hvorfor opdelingen skal tages med forbehold. Hertil kommer, at et antal kommuner har indberettet et beløb på i alt 156 mio. kr., som ikke kan henføres til genoptræning efter udskrivning, ambulantly genoptræning eller personbefordring. Opdelingen på disse kategorier skal derfor også tages med forbehold. Øvrige sundhedsudgifter dækker over udgifter til hospiceophold, udgifter til køb af private sundhedsydelse samt plejetakst for færdigbehandlede patienter, begravelseshjælp og befordringsgodtgørelse. Udgifterne til den aktivitetsbestemte kommunale medfinansiering af sundhedsvæsenet er ikke medtaget i tabellen. Bemærk endvidere, at der fra og med 2009 i oversigten er medtaget "vederlagsfri behandling for en fysioterapeut", der her figurerer selvstændigt, da funktionen ikke er medtaget i 2008.

Kilde: Danmarks Statistik samt indberetning til Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Den kommunale medfinansiering af det regionale sundhedsvæsen består af et grundbidrag og et aktivitetsafhængigt bidrag.

Grundbidraget fastsættes af regionerne, og kan højst udgøre 1.500 kr. pr. indbygger i 2003 pris- og lønniveau. 2/3 af kommunerne kan dog nedlægge veto imod en beslutning om at forhøje grundbidraget udover den almindelige pris- og lønudvikling. Grundbidraget fastsættes i udgangspunktet til 1.000 kr. pr. indbygger, svarende til 1.175 kr. i 2009-pl. I forbindelse med aftalen om

henholdsvis kommunernes og regionernes økonomi for 2009 er således forudsat et kommunalt grundbidrag på 6.454 mio. kr. i 2009-pl.

Det aktivitetsafhængige bidrag afhænger af borgernes anvendelse af sundhedsvæsenet og vil først og fremmest afspejle antallet af indlæggelser og ambulante behandling på sygehusene samt antallet af ydelser fra de praktiserende læger. På den måde giver den aktivitetsbestemte medfinansiering kommunerne et incitament til at gøre en indsats specielt på det forebyggende område. I aftalen om kommunernes økonomi er forudsat kommunal aktivitetsbestemt medfinansiering på 10,4 mia. kr.

Kommunerne har for 2009 budgetteret med et grundbidrag på 6,2 mia. kr. og et aktivitetsbestemt bidrag på 10,4 mia. kr. 4,8 mia. kr. af den aktivitetsbestemte medfinansiering vedrører indlæggelser på det somatiske område (stationær somatik), mens 2,9 mia. kr. vedrører ambulante somatisk behandling. 1,3 mia. kr. vedrører ydelser leveret i praksissektoren, herunder ydelser leveret af praktiserende læger og betaling for medicin, jf. tabel 2.8. herunder.

Tabel 2.8. Udviklingen i den kommunale medfinansiering af sundhedsvæsenet fra budget 2008-2009

Mio. kr. 2009-PL	Budget 2008	Budget 2009	Udvikling (mio. kr.)	Udvikling (pct.)
Kommunalt grundbidrag	6.274	6.153	-121	-1,9
Aktivitetsbestemt medfinansiering	10.340	10.361	21	0,2
Heraf				
- stationær somatik	4.654	4.768	114	2,5
- ambulante somatik	2.796	2.946	150	5,3
- stationær psykiatri	213	222	10	4,5
- ambulante psykiatri	292	329	37	12,6
- praksissektoren (sygesikring)	1.153	1.305	152	13,2
- genoptræning under indlæggelse	348	268	-80	-23,1
- uplaceret	884	523	-361	-40,8
Kommunal medfinansiering i alt	16.614	16.513	-100	-0,6

Note: Det bemærkes, at det kommunale grundbidrag registreres under finansiering i Budget- og regnskabssystem for kommuner, mens den aktivitetsbestemte medfinansiering registreres direkte på sundhedsområdet. Under den aktivitetsbestemte medfinansiering har kommunerne konteret en udgift på godt 0,5 mia. kr. på uautoriserede grupperinger, hvormed beløbet ikke kan henføres til et bestemt medfinansieringsområde. Opgørelsen på de øvrige områder skal tages med forbehold herfor. De kommunale udgifter til medfinansiering fremskrives med den regionale pl.

Kilde: Danmarks Statistik samt Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Det bemærkes, at et beløb på godt 0,5 mia. kr. er konteret på en ikke-autoriseret gruppering, og opdelingen på de øvrige underområder skal dermed tages med forbehold.

2.4. Anlægsudgifter

Kommunerne har for 2009 budgetteret med et nettoanlægsniveau på de skattefinansierede områder (ekskl. ældreboliger) på 10,1 mia. kr., hvilket er på niveau med budget 2008. På området for undervisning og kultur, beløber de budgetterede nettoanlægsudgifter sig til 3,3 mia. kr., hvilket er 0,2 mia. kr. mindre end i budgettet for 2008, svarende til et fald i de reale udgifter på 5,5 pct. Anlægsudgifterne til transport og infrastruktur er i budget 2009 på 2,4 mia. kr. hvilket er på niveau med udgifterne i 2008. Nettoanlægsudgifterne til sociale opgaver og beskæftigelse udgør i budget 2009 2,3 mia. kr. – en stigning på 0,2 mia. eller 8,5 pct. i forhold til budget 2008. Til fællesudgifter og administration er der budgetteret nettoanlægsudgifter på 1,2 mia. kr., et fald på 0,9 mia. kr., svarende til et realudgiftsfald på 44,5 pct., jf. tabel 2.9a, herunder.

Tabel 2.9a. Udviklingen i de skattefinansierede nettoanlægsudgifter fra budget 2008-2009

Mio. kr. 2009-PL	Budget 2008	Budget 2009	Udvikling (mio. kr.)	Udvikling (pct.)
Byudvikling, bolig og miljøforanstaltninger (hkt. 0)	-151	754	905	598,7
Transport og infrastruktur (hkt. 2)	2.370	2.359	-11	-0,5
Undervisning og kultur (hkt. 3)	3.529	3.333	-196	-5,5
Sundhedsområdet (hkt. 4)	107	152	45	42,0
Sociale opgaver og beskæftigelse (hkt. 5) (ekskl. ældreboliger)	2.094	2.272	177	8,5
Fællesudgifter og administration (hkt. 6)	2.128	1.180	-947	-44,5
I alt (ekskl. ældreboliger)	10.077	10.051	-26	-0,3
- Ældreboliger	1.475	1.532	57	3,9
I alt	11.552	11.583	31	0,3

Kilde: Danmarks Statistik samt indberetning til Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

De samlede kommunale bruttoanlægsudgifter (ekskl. ældreboliger) er i budget 2009 15,4 mia. kr., hvilket er 0,8 mia. kr. mindre end i budget 2008, svarende til realudgiftsfald på 4,9 pct. På området for byudvikling, bolig og miljøforanstaltninger er de samlede bruttoanlægsudgifter 4,5 mia. kr., et fald på 0,9 mia. kr. – eller 16 pct. – i forhold til niveauet for 2008.

Bruttoanlægsudgifterne til undervisning og kultur i 2009 er på 3,5 mia. kr., hvilket er 0,1 mia. kr. mindre end budgetteret i 2008. Anlægsudgifterne til transport og infrastruktur i budget 2009 er på

2,5 mia. kr. – samme niveau som 2008. Til sociale opgaver og beskæftigelser har kommunerne i 2009 samlet budgetteret med bruttoanlægsudgifter på 2,5 mia. kr., hvilket svarer til en stigning på 0,1 mia. kr. eller 5,7 pct. i forhold til budget 2008, jf. tabel 2.9b herunder.

Tabel 2.9b. Udviklingen i de skattefinansierede bruttoanlægsudgifter fra budget 2008-2009

Mio. kr. 2009-PL	Budget 2008	Budget 2009	Udvikling (mio. kr.)	Udvikling (pct.)
Byudvikling, bolig og miljøforanstaltninger (hkt. 0)	5.385	4.525	-860	-16,0
Transport og infrastruktur (hkt. 2)	2.459	2.499	40	1,6
Undervisning og kultur (hkt. 3)	3.644	3.521	-122	-3,4
Sundhedsområdet (hkt. 4)	114	152	38	33,6
Sociale opgaver og beskæftigelse (hkt. 5) (ekskl. ældreboliger)	2.366	2.501	134	5,7
Fællesudgifter og administration (hkt. 6)	2.254	2.231	-23	-1,0
I alt (ekskl. ældreboliger)	16.221	15.428	-793	-4,9
- Ældreboliger	1.507	1.575	69	4,6
I alt	17.728	17.004	-724	-4,1

Kilde: Danmarks Statistik samt indberetning til Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

2.5. Overførselsudgifter

Overførselsudgifterne i budgettet for 2009 andrager samlet set 44,1 mia. kr. Det er 0,8 mia. kr. over niveauet i budget 2008, hvilket svarer til en realvækst på 1,7 pct. Fordelingen på de forskellige typer overførselsudgifter fremgår af tabel 2.10 herunder.

Tabel 2.10. De kommunale overførselsudgifter i budget 2008 og budget 2009				
Mio. kr. 2009-PL	Budget 2008	Budget 2009	Forskel (mio. kr.)	Forskel (pct.)
Erhvervsgrunduddannelser	129	130	0	0,2
Daghøjskoler	45	42	-3	-6,0
Introduktionsprogram mv.	81	66	-15	-18,8
Introduktionsydelse	104	107	4	3,7
Repatriering	2	2	0	-1,0
Personlige tillæg	638	631	-6	-1,0
Førtidspension	16.168	16.834	666	4,1
Sygedagpenge	6.610	6.966	356	5,4
Sociale formål	1.343	1.412	69	5,1
Kontanthjælp	4.832	4.447	-385	-8,0
Aktiverede kontanthjælpsmodtagere	1.898	1.810	-88	-4,6
Boligyldelse til pensionister	2.282	2.216	-66	-2,9
Boligsikring	1.464	1.421	-44	-3,0
Revalidering	2.350	2.262	-88	-3,8
Løntilskud til personer i fleksjob	4.105	4.232	128	3,1
Seniorjob til personer over 55 år	36	70	34	96,2
Beskæftigelsesordninger	1.262	1.442	180	14,3
Overførsler i alt	43.348	44.091	743	1,7

Kilde: Danmarks Statistik

Af tabellen ses det, at det væsentligste absolutte bidrag til stigningen i kommunernes overførselsudgifter kommer fra førtidspensionen. Herefter er det sygedagpenge, beskæftigelsesordninger og løntilskud til personer i fleksjob, som vejer tungest. Det bemærkes, at de samlede overførselsudgifter i budgettet for 2009 ligger 0,3 mia. kr. over skønnet i økonomiaftalen for 2009.

2.6. Brugerfinansierede områder

De brugerfinansierede områder drives efter et såkaldt "hvile-i-sig-selv" princip, hvilket betyder, at udgifterne til områderne over tid skal finansieres af brugerne og således ikke belaste kommunerne økonomisk. I praksis foregår dette ved, at kommunen finansierer anlægsinvesteringer på områderne og løbende hjemtager driftsindtægterne fra brugerfinansieringen. I det enkelte år kan kommunerne derfor godt have enten nettoudgifter eller -indtægter på området, uden at det strider imod hvile-i-sig-selv princippet.

Kommunerne har samlet set budgetteret med nettoudgifter (drift og anlæg) til de brugerfinansierede områder på 375 mio. kr. i 2009. Dette svarer til et realfald i nettoudgifterne til de brugerfinansierede området på 212 mio. kr. i forhold til budget 2008. Nettoudgiften i 2009 dækker over nettoindtægter fra driften på 2,3 mia. kr. og nettoudgifter til anlæg på 2,7 mia. kr. I budget 2009 er nettoudgiften størst på varmforsyningsområdet, mens det i budget 2008 var spildevandsanlæg, der var den tungeste post, jf. tabel 2.11 herunder.

Tabel 2.11. Kommunernes nettodrifts- og anlægsudgifter til de brugerfinansierede områder i budget 2008 og budget 2009

Mio. kr. 2009-PL	Budget 2008	Budget 2009	Forskel (mio. kr.)
Gasforsyning	-4	-4	1
Elforsyning	40	21	-19
Varmeforsyning	141	307	166
Vandforsyning	52	42	-10
Andre forsyningsvirksomheder	0	30	30
Spildevandsanlæg	270	-30	-300
Affaldshåndtering	88	8	-79
Brugerfinansierede områder i alt	587	375	-212

Kilde: Danmarks Statistik samt indberetning til Indenrigs- og Sundhedsministeriet

Det bemærkes i denne forbindelse, at det samlede deponeringsbeløb ikke kan udledes af ovenstående tabel, idet det kun er de kommuner, der budgetterer med en nettoindtægt fra forsyningsvirksomhederne under ét, der er omfattet af deponeringen. 39 kommuner har for 2009 budgetteret med et overskud for forsyningsvirksomhederne under ét og er derfor omfattet af deponeringsordningen. Det samlede deponeringsbeløb for disse 39 kommuner vedr. forsyningsvirksomhed udgør 309 mio. kr.

2.7. Likviditet

De kommunale budgetter indebærer et nettoforbrug af likvide midler på 4,5 mia. kr. Som følge heraf skønnes den likvide beholdning i kommunerne at være 10,7 mia. kr. ved udgangen af 2009. Regionerne budgetterer med et nettoforbrug af likvide midler på 440 mio. kr. Dermed er regionernes samlede likvide beholdninger skønnet til at være 7,4 mia. kr. ved udgangen af 2009, jf. tabel 2.12 herunder.

Tabel 2.12. Budgetteret forskydning i likvide aktiver i 2009		
Mio. kr. løbende PL	Kommuner	Regioner
Likvid beholdning ultimo 2008	15.141	7.887
Budgetteret forskydning 2009	-4.487	-440
Skønnet beholdning ultimo 2009	10.654	7.447

Kilde: Danmarks Statistik.

Kommunernes budgetterede likviditetsforbrug svarer i 2009 til 1,71 pct. af de budgetterede nettodriftsudgifter. Til sammenligning havde kommunerne i 2008 budgetteret med et likviditetsforbrug, der svarede til 0,76 pct. af de budgetterede nettodriftsudgifter. Regionerne har i budgettet for 2009 et likviditetsforbrug svarende til 0,47 pct. af nettodriftsudgifterne. I budget 2008 udgjorde likviditetsforbruget 0,06 pct. af nettodriftsudgifterne, jf. tabel 2.13 herunder.

Tabel 2.13. Budgetterede forskydninger i likvide aktiver i pct. af nettodriftsudgifter i 2008 og 2009		
Pct.	Budget 2008	Budget 2009
Kommuner	-0,76	-1,71
Regioner	-0,06	-0,47

Note: Et negativt tal angiver et forbrug af likvide aktiver.

Kilde: Danmarks Statistik.

2.8. Låntagning og gæld

Kommunerne har under ét budgetteret med låntagning på 3,9 mia. kr. og afdrag på lån på 4,1 mia. kr. i 2009, svarende til et samlet nettoafdrag på 0,2 mia. kr. Det betyder, at den samlede kommunale langfristede gæld er budgetteret til at falde fra 75,7 mia. kr. til 75,5 mia. kr. Regionerne budgetterer med en låntagning på 0,5 mia. kr., og med et afdrag på 0,4 mia. kr. Samlet budgetterer regionerne således med en nettolåntagning på 0,1 mia. kr. Det betyder, at regionernes samlede langfristede gæld i budgettet stiger fra 19,1 mia. kr. til 19,2 mia. kr., jf. tabel 2.14 herunder.

Tabel 2.14. Budgetteret låntagning i 2009		
Mio. kr.	Kommuner	Regioner
Langfristet gæld, ultimo 2008	-75.710	-19.099
Budgetteret låntagning 2009	-3.934	-541
Budgetteret afdrag på lån 2009	4.135	408
Budgetteret nettolåntagning 2009	201	-133
Skønnet beholdning ultimo 2009	-75.509	-19.233

Note: Et negativt tal angiver nettogæld eller låntagning. Den skønnede status ultimo 2007 skal tages med forbehold for, at opgørelsen ved udgangen af 4. kvartal erfaringsmæssigt afviger fra det endelige regnskab.

Kilde: Danmarks Statistik.

Kommunernes budgetterede nettoafdrag i 2009 svarer til 0,1 pct. af de budgetterede nettodriftsudgifter i 2009. Til sammenligning havde kommunerne i 2008 budgetteret med nettolånteaftag svarende til 0,12 pct. af de budgetterede nettodriftsudgifter. Regionernes budgetterede nettolåntagning i 2009 svarer til 0,14 pct. af de budgetterede nettodriftsudgifter. I budgettet for 2008 svarede låntagningen til 1,02 pct. af nettodriftsudgifterne, jf. tabel 2.15 herunder.

Tabel 2.15. Budgetteret nettolåntagning i pct. af nettodriftsudgifter i 2008 og 2009		
Pct.	Budget 2008	Budget 2009
Kommuner	0,12	0,10
Regioner	-1,02	-0,14

Note: Et negativt tal angiver nettolåntagning.

Kilde: Danmarks Statistik.

2.9. Renter

Kommunerne har nettorenteudgifter på 749 mio. kr. i budgettet for 2009. I budgettet for 2008 udgør nettorenteudgifterne 593 mio. kr. Regionernes budgetterede nettorenteudgifter udgør 358 mio. kr. i 2009 mod 324 mio. kr. i 2008, jf. tabel 2.16 herunder.

Tabel 2.16. De kommunale og regionale nettorenteudgifter i budget 2008 og budget 2009		
Mio. kr. løbende PL	Budget 2008	Budget 2009
Kommuner	593	749
Regioner	324	358

Kilde: Danmarks Statistik.

2.10. Moms

Momsrefusionsordningen for kommuner og regioner indebærer, at staten hver måned refunderer kommunernes og regionernes udgifter til købsmoms mv. i forbindelse med køb af varer og tjenesteydelser. Herved sikres lige konkurrencevilkår mellem det private erhvervsliv og kommunernes og regionernes fremstilling af ydelser til eget brug.

Frem til og med 2006 har refusionsordningen været finansieret ved kommuner og amters bidrag til momspuljen. I forbindelse med kommunalreformen har staten imidlertid overtaget finansieringen af refusionsordningen. Statens udgifter til momsrefusionen finansieres via en permanent regulering i statstilskuddet til kommunerne og regionerne.

Kommunerne har for 2009 budgetteret med udgifter til købsmoms på 10.193 mio. kr. mod 8.592 mio. kr. i budgettet for 2008. Regionerne har i 2009 budgetteret med udgifter til købsmoms på 2.999 mio. kr., mens udgifterne var 2.873 mio. kr. i budgettet for 2008.

---

3. Regionernes budgetter for 2009

Regionernes økonomi er opdelt i tre adskilte områder:

- 1) Sundhedsområdet
- 2) Udviklingsopgaver
- 3) Drift af institutioner på social- og sundhedsområdet

Disse tre opgaveområder finansieres i hovedsagen af følgende indtægter:

Sundhedsområdet

Finansiering af regionernes opgaver på sundhedsområdet:

- Et generelt tilskud fra staten (bloktilskud)
- Et grundbidrag fra kommunerne
- Et aktivitetsbestemt tilskud til sundhedsområdet fra staten
- Et aktivitetsbestemt bidrag til sundhedsområdet fra kommunerne

Udviklingsopgaverne

Finansiering af regionernes opgaver på udviklingsområdet:

- Et generelt tilskud fra staten (bloktilskud)
- Et udviklingsbidrag fra kommunerne

Social- og undervisningsområdet

Finansiering af regionernes drift af institutioner på social- og undervisningsområdet:

- Takstbetaling fra kommunerne

Opdelingen af regionernes økonomi i tre adskilte dele betyder, at indtægter, der er øremærkede til det ene af disse områder, ikke kan anvendes til finansiering af et af de øvrige områder. Adskillelsen af regionernes økonomi i tre dele indebærer desuden, at alle regionernes indtægter skal henføres til et af de tre regionale aktivitetsområder. I budget- og regnskabsreglerne for regionerne er reglerne for regionernes administration af de likvide aktiver mv. fastsat således, at det sikres, at der ikke overføres midler mellem de tre områder. Mindre forbrug på et område vil kunne overføres til senere anvendelse på det pågældende område.

Det bemærkes, at regionerne i henhold til de gældende budget- og regnskabsregler budgetterer sundhedsområdet efter udgiftsbaserede principper, mens udviklingsområdet og social- og specialundervisningsområdet budgetteres efter omkostningsbaserede principper, jf. afsnit 3.2-3.4 nedenfor.

3.1. Regionernes finansiering i budget 2009

I tabellen nedenfor er vist en oversigt over regionernes budgetterede indtægter på hvert af de tre regionale områder for 2009.

Tabel 3.1. Oversigt over de budgetterede indtægter i regionerne i 2008 og 2009				
Mio. kr. 2008-PL	Budget 2008	Budget 2009	Udvikling (mio. kr.)	Udvikling (pct.)
Sundhedsområdet				
Bloktilskud fra staten	-71.533	-74.584	-3.051	4,26
Grundbidrag fra kommunerne	-6.424	-6.455	-31	0,48
Aktivitetsbestemte bidrag fra kommunerne	-10.437	-10.476	-38	0,37
Aktivitetsbestemte tilskud fra staten	-2.512	-2.535	-23	0,91
Tilskud fra bløderudligningsordningen	-9	-15	-7	-
Sundhed i alt	-90.915	-94.065	-3.150	3,46
Social og specialundervisning				
Objektive finansieringsbidrag fra kommunerne	-225	-229	-3	1,55
Øvrige udgifter og indtægter	-15	-14	0	-0,75
Social og specialundervisning i alt	-240	-243	-3	1,41
Regional udvikling				
Bloktilskud fra staten	-1.733	-1.878	-144	8,33
Kommunale udviklingsbidrag	-625	-639	-14	2,24
Regional udvikling i alt	-2.358	-2.517	-158	6,72
Øvrige indtægter				
Fællesformål og administration	-1.695	-1.547	148	-8,74
Renter m.v.	-239	-250	-11	4,50
Balance	-1.193	-778	414	-34,75
Øvrige indtægter i alt	-3.127	-2.575	552	-17,65
Budgetterede indtægter i alt	-96.640	-99.399	-2.760	2,86
Note: 1) Omfatter den samlede virkning af hovedkonto 4, 5 og 6, som i denne opgørelse er henregnet til sundhedsområdet. I tabellen indgår dog ikke oplysninger på disse konti fra Region Sjælland.				
Kilde: Danmarks Statistik, Finansministeriet og Indenrigs- og Sundhedsministeriet.				

Regionerne har samlet set budgetteret med indtægter på sundhedsområdet for 94,1 mia. kr. i 2009. Det er 3,2 mia. kr. mere end i budgettet for 2008. På området for social og specialundervisning budgetteredes med indtægter på 0,2 mia. kr. i 2009, mens der området for regional udvikling budgetteredes med indtægter på 2,5 mia. kr. og af øvrige indtægter budgetteredes i 2009 med indtægter på godt 2,6 mia. kr. Samlet set er der indtægter for 99,4 mia. kr. i budgettet for 2009, hvilket er 2,8 mia. over niveauet for budget 2008, jf. tabel 3.1.

3.2. Regionernes udgifter i budget 2009

Tabel 3.2. herunder giver et overblik over udviklingen i regionernes udgifter mellem budget 2008 og budget 2009. Det ses, at regionernes samlet set har budgetteret med udgifter på 99,4 mia. kr., hvilket er godt 3,0 mia. kr. over 2008-niveauet, svarende til en stigning på 3,2 pct. Udviklingen dækker over en stigning i udgifterne mellem 2008 og 2009 på knap 3 mia. vedrørende sundhedsområdet. En yderligere specificering af regionernes udgifter/omkostninger i budget 2009 findes i tabellerne 3.3 – 3.5 herunder.

Tabel 3.2 Oversigt over de budgetterede udgifter i 2008 og 2009				
Mio.kr. 2009-PL	Budget 2008	Budget 2009	Udvikling (mio. kr.)	Udvikling (pct.)
Sundhed				
Sygehusvæsen	67.040	70.582	3.542	5,28
Sygesikring m.v.	21.556	20.999	-558	-2,59
Diverse udgifter og indtægter	839	712	-127	-15,16
Andel af fælles formål og administration	1.905	1.966	61	3,18
Andel af renter m.v.	238	278	39	16,47
Sundhed i alt	91.579	94.536	2.957	3,23
Social og specialundervisning				
Sociale tilbud og specialundervisning	845	1.107	261	30,91
Diverse omkostninger og indtægter	-786	-985	-199	25,33
Andel af fælles formål og administration	132	125	-7	-5,21
Andel af renter	50	49	-1	-2,65
Særlige administrative opgaver	9	9	0	0,76
Social og specialundervisning i alt	251	305	54	21,53
Regional udvikling				
Kollektiv trafik	1.043	1.268	225	21,58
Kulturel virksomhed	23	26	3	15,04
Erhvervsudvikling	557	565	9	1,57
Uddannelse	128	107	-21	-16,68
Miljø	402	422	19	4,78
Diverse omkostninger og indtægter	147	80	-67	-45,58
Andel af fælles formål og administration	56	61	5	9,38
Andel af renter m.v.	7	2	-5	-65,40
Regional udvikling i alt	2.364	2.532	169	7,14
Øvrige udgifter				
Fællesformål og administration (hkt. 4)	1.708	1.580	-127	-7,46
Renter m.v. (hkt. 5)	258	279	21	8,06
Balance (hkt. 6)	218	182	-36	-16,36
Øvrige udgifter i alt	2.184	2.041	-142	-6,51
Budgetterede udgifter i alt	96.377	99.415	3.038	3,15
Kilde: Danmarks Statistik, Finansministeriet og Indenrigs- og Sundhedsministeriet				

3.2.1. Udgifter til sundhedsområdet

I tabellen nedenfor er vist regionernes samlede budgetterede udgifter til sundhedsområdet for 2009. Af de samlede nettodriftsudgifter til sundhedsområdet på 90,9 mia. kr. udgør sygehusudgif-

terne ca. 74 pct., mens udgifterne til sygesikring udgør ca. 23 pct. Procenterne er svarende til hhv. 67,0 mia.kr og 21,0 mia.kr.

Tabel 3.3 Oversigt over de budgetterede nettoudgifter på sundhedsområdet 2009						
Mio. kr. 2009-PL	Nordjyl-land	Midtjyl-land	Syd-danmark	Hoved-staden	Sjælland	I alt
Sygehusvæsen	6.988	14.334	14.479	20.948	10.234	66.982
Heraf						
- Sygehus medicin	422	1.040	1.214	2.191	483	5.350
- Øvrige	6.566	13.293	13.265	18.757	9.751	61.632
Sygesikring m.v.	2.146	4.458	4.553	6.629	3.213	20.999
Heraf						
- Almen lægehjælp	845	1.576	1.795	2.104	1.161	7.481
- Speciallægehjælp	200	513	434	1.223	419	2.788
- Medicin	858	1.686	1.751	2.063	1.193	7.550
- Øvrige	243	684	573	1.240	440	17.820
Andel af fælles formål og administration	138	417	363	625	415	1.959
Andel af renter m.v.	25	108	72	53	20	278
Øvrige	227	113	97	245	29	712
Nettodriftsudgifter i alt	9.524	19.430	19.564	28.501	13.911	90.929
- Heraf medicin	1.280	2.726	2.965	4.253	1.676	12.900
Anlægsudgifter i alt	361	901	686	1.165	494	3.607
Nettodrifts- og anlægsudgifter	9.885	20.331	20.250	29.665	14.405	94.536

Kilde: Danmarks Statistik, Finansministeriet og Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

3.2.2. Omkostninger til regional udvikling

I tabellen nedenfor er vist regionernes samlede budgetterede omkostninger til udviklingsområdet for 2009 fordelt på de enkelte områder. Som det fremgår af tabellen, udgør omkostningerne til kollektiv trafik ca. 50 pct. af de samlede omkostninger på udviklingsområdet, mens omkostningerne til erhvervsudvikling udgør ca. 22 pct. og miljø 17 pct.

Tabel 3.4 Oversigt over de budgetterede omkostninger på udviklingsområdet i 2009						
Mio. kr. 2009-PL	Nordjyl-land	Midtjyl-land	Syd-danmark	Hoved-staden	Sjælland	I alt
Kollektiv trafik	140	343	175	369	241	1.268
Kulturel virksomhed	4	7	7	8	0	26
Erhvervsudvikling	79	139	107	143	96	565
Uddannelse	17	18	12	34	27	107
Miljø	37	59	78	171	76	422
Diverse	9	-51	66	35	22	80
Andel af fælles formål og administration	4	7	19	17	14	61
Andel af renter m.v.	0	2	0	0	0	2
Regional udvikling i alt	291	525	465	776	476	2.532

Kilde: Danmarks Statistik, Finansministeriet og Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

3.2.3. Omkostninger til sociale tilbud og specialundervisning mv.

I tabellen nedenfor er vist regionernes samlede budgetterede omkostninger til sociale tilbud og specialundervisning for 2009. Som det er fremgået ovenfor, er dette område fuldt ud takstfinansieret, således at kommunerne betaler takster for benyttelse af de regionale tilbud.

Tabel 3.5 Oversigt over de budgetterede omkostninger til sociale tilbud og specialundervisning mv. i 2009						
Mio. kr. 2009-PL	Nordjylland	Midtjylland	Syddanmark	Hovedstaden	Sjælland	I alt
Sociale tilbud og specialundervisning	-4	-24	47	927	160	1.107
Diverse omkostninger og indtægter	18	-47	20	-986	9	-985
Andel af fælles formål og administration	0	52	33	22	19	125
Andel af renter m.v.	0	0	20	17	12	49
Særlige administrative opgaver	0	0	5	0	4	9
Social og specialundervisning i alt	14	-19	125	-20	205	305

Kilde: Danmarks Statistik, Finansministeriet og Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

---

4. Analyser af budget 2009

Dette afsnit omfatter en særlig temadel vedrørende udgiftsudviklingen fra 2008 til 2009. Mere konkret fokuseres der i kapitel 4.1 på udviklingen i de samlede serviceudgifter samt på udvalgte sektorområder. Budgetdata undersøges for særlige tendenser i forskydningen fra 2008 til 2009 og for særlige forhold, der kan nuancere udgiftsudviklingen. I forlængelse af analysen af udgiftsudviklingen følger i 4.2 et sammendrag af de væsentligste resultater fra KREVI's undersøgelse "Kortlægning af de kommunale budgetprocesser for 2009". Hensigten med analysen er at afdække og kortlægge forskellige karakteristika ved kommunernes budgetlægningsmetoder og -processer via en række kvalitative indikatorer.

4.1 Kommunernes budgetresultater for 2009

4.1.1. Om analysen

4.1.1.1 Baggrund og indhold

På baggrund af sidste efterårs debat om kommunernes budgetter blev der fra ministeriets side taget initiativ til en analyse af de kommunale budgetter for 2009. Som led i denne analyse foretages en analyse af *udgiftsudviklingen fra budget 2008 til budget 2009*, herunder mulige forklaringer på denne udvikling.

Dette notat indeholder en analyse af udviklingen i de samlede serviceudgifter samt analyser af udvalgte sektorområder. I den sammenhæng er det vurderet særligt relevant at analysere det specialiserede socialområde, dagtilbudsområdet og udgifter til den centrale administration.

Overordnet set redegøres der for de udgiftsmæssige ændringer fra budget 2008 til budget 2009 samt for forskydningerne mellem de enkelte udgiftsområder. I den forbindelse undersøges data for særlige mønstre i udgiftsudviklingen og for særlige forhold, der kan nuancere den givne udgiftsudvikling.

I flere tilfælde afdækkes mulige forklaringer på udgiftsudviklingen på enkeltkommuneniveau ved at sammenholde udgiftsudviklingen med kommunernes forskelligartede karakteristika. Til brug herfor inddrages en række forklarende faktorer eller variable, som vurderes at være centrale for kommunernes budgetresultat og således for udgiftsudviklingen fra det ene budgetår til det andet.

Det skal dog bemærkes, at en væsentlig del af forklaringen på en given udgiftsudvikling kan skyldes politiske prioriteringer og det valgte serviceniveau, hvilket der ikke tages højde for i nærværende analyse. Der medtages desuden ikke faktorer vedrørende kommunernes forskellige udgiftsbehov, beskatningsgrundlag, strukturelle underskud / overskud mv. Disse faktorer er udtryk for mere strukturelle forskelle, der typisk vil have indflydelse på kommunens økonomi igennem en længere årrække og er derfor ikke medtaget i nærværende analyse af udgiftsudviklingen mellem to budgetår.

4.1.1.2 Sammenfatning

Med aftalen om kommunernes økonomi for 2009 var kommunerne i stand til at videreføre det aktuelle serviceniveau. Den aftalte serviceramme for 2009 indeholdte et niveauløft til det specialiserede socialområde på 650 mio. kr. og endelig et generelt løft til service på 300 mio. kr. Disse aftalte løft afspejles også i budgetterne, idet der for kommunerne under ét kan konstateres en pæn stigning i de samlede serviceudgifter fra budget 2008 til budget 2009. Der er derimod stor forskel på, hvor stor en vækst den enkelte kommune oplever, hvilket naturligvis skal ses i forlængelse af det kommunale selvstyre og en lokal afvejning hos landets 98 kommuner.

På baggrund af analysen er det værd at hæfte sig ved, at der ikke kan påvises en tæt sammenhæng mellem vækst i antal børn og ældre i forhold til vækst i serviceudgifterne på enkeltkommuneniveau. En stigning i disse befolkningsgrupper kan ellers forventes at medføre et opadgående udgiftspres på serviceudgifterne, idet disse befolkningsgrupper typisk vil øge serviceudbudet, men denne tendens kan ikke umiddelbart underbygges af de analyserede data. Dette resultat kan være udtryk for, at sådanne demografiske forskydninger ikke på kort sigt får store konsekvenser for den enkelte kommunes samlede serviceudgifter. På den anden side synes demografien at have en større betydning for udgiftsudviklingen inden for det enkelte sektorområde.

Det ses derimod, at hhv. det foregående års serviceniveau og graden af budgetoverholdelse har størst enkeltvis forklaringskraft, og begge variable opfanger formentlig også den samme tendens. Der ses en tendens til, at kommuner, der det foregående år har budgetteret med et relativt lavt udgiftsniveau, kan have et større behov for det kommende år at justere udgiftsniveauet opad. Tilsvarende ses der en tendens til, at en budgetoverskridelse det foregående år kan forklare kommende års udgiftsvækst, hvilket igen dækker over, at indeværende års budget har været for lavt, og at sådanne budgetoverskridelser typisk videreføres til næste års budget.

Endelig ses der også en tendens til, at de kommuner, der er sammenlagt af mange kommuner (4 eller derover) i gennemsnit har budgetteret med en højere udgiftsvækst pr. indbygger end de kommuner, der blot er lagt sammen af 2-3 kommuner eller ikke har gennemgået en sammenlægningsproces. Det kan tyde på, at der i disse kommuner fortsat foretages tilpasninger i serviceniveauerne eller opgaveløsningen i forhold til den nye kommunestruktur.

Ud af det samlede budget udgør socialområdet en betydelig andel, og samlet set kan der ligeledes konstateres en udgiftsvækst på dette område. Udgiftsudviklingen på det specialiserede socialområde viser således en vækst på 4,9 pct. på området for udsatte børn og unge, og på 4,5 pct. for handicappede og udsatte voksne fra budget 2008 til 2009.

På området for *udsatte børn* dækker den samlede stigning over meget store forskelle imellem kommunerne, hvor en tredjedel budgetterer med udgiftsstigninger på mere end 10 pct., mens andre har uændrede eller faldende udgifter. Der er en vis tendens til, at kommuner, hvis gennemsnitlige budgetterede udgifter lå under landsgennemsnittet i 2008, har opjusteret deres budgetter i 2009. Derimod kan der ikke konstateres nogen sammenhæng mellem udgiftsudviklingen og kommunernes sammenlægningsstatus.

På *dagtilbudsområdet* overordnet set er det budgetterede udgiftsniveau for pasningstilbud under dagtilbudsloven stort set uændret i 2008 og 2009, mens der for SFO er tale om et mindre fald.

I relation hertil skal det bemærkes, at der for nogle kommuner tilsyneladende er sket en ændring af konteringspraksis mellem dagtilbud under dagtilbudsloven og særlige dagtilbud, der indebærer at udgifter, der hidtil har vedrørt dagtilbud under dagtilbudsloven, nu henføres til de særlige dagtilbud. En sådan ændring af konteringspraksis vil alt andet lige påvirke udgiftsudviklingen fra budget 2008 til 2009 og vil kunne forklare en del af den markante stigning i udgifter til særlige dagtilbud og den lavere udgiftsvækst på det almindelige dagtilbudsområde.

For pasningstilbud under dagtilbudsloven er der tegn på, at der i 2009 budgetteres med højere udgifter pr. budgetteret plads for dagpleje og vuggestuer, mens niveauet stort set er uændret for børnehaver. For aldersintegrerede institutioner ser det umiddelbart ud til, at de budgetterede udgifter pr. budgetteret plads falder fra 2008 til 2009. Der er dog en vis usikkerhed omkring dette fald, bl.a. som følge af usikkerhed omkring aldersfordelingen af børn i institutionstypen, hvilket gør, at der ikke kan drages entydige konklusioner. For fritidshjem er usikkerheden den samme, men da aldersspredningen, og dermed spredningen i udgiftsbehovet blandt børnene, ikke er så stort som for aldersintegrerede institutioner, er der en større sandsynlighed for, at der her er tale om et reelt fald i de budgetterede udgifter pr. budgetteret plads.

For SFO er der tale om et fald i de budgetterede udgifter pr. budgetteret plads, men dette kan i nogen grad tilskrives en øget forældrebetaling.

Udgifterne til den *centrale administration* stiger fra budget 2008 til 2009. En nærmere analyse af udgiftsudviklingen tyder på, at de sammenlagte kommuner har påbegyndt en effektiviseringsproces i forhold til administrationsudgifterne, hvilket kommer til udtryk ved en mere dæmpet vækst, snarere end et egentlig fald i udgifterne. Det ses ved, at de ikke-sammenlagte kommuner har budgetteret med en højere stigning i de administrative udgifter end de sammenlagte kommuner.

Dertil kommer, at de sammenlagte kommuner gennemsnitligt har budgetteret med et lavere udgiftsniveau end landsgennemsnittet, mens de ikke-sammenlagte kommuner gennemsnitligt befinder sig over landsgennemsnittet.

4.1.1.3 Datagrundlag

Datagrundlaget for analysen er kommunernes vedtagne budgetter for 2008 og 2009.

Den opgjorte udgiftsudvikling for kommunerne under ét er dels opgjort i "rene" faste priser og dels opgjort i "korrigerede" faste priser. Korrektionerne omfatter, foruden pris- og lønudviklingen, højere end oprindeligt forudsatte lønforudsætninger, ændret kontering af tjenestemandspensioner, aftrapning af refusionsordning samt pålagte nye/ændrede meropgaver. Den korrigerede opgørelse viser udgiftsudviklingen mellem to budgetår, hvor der forudsættes uændrede opgaver, lønforhold mv. Den ikke-korrigerede opgørelse viser den absolutte budgetterede udgiftsudvikling.

Med mindre andet eksplicit er nævnt, er udgiftsudviklingen opgjort som den absolutte udvikling (ikke-korrigeret) i faste priser. Dette er ligeledes udgangspunktet, når udgiftsudviklingen opgøres på enkeltkommuneniveau, idet ovennævnte korrektioner svært lader sig overføre på enkeltkommuneniveau.

Med henblik på en sammenligning på tværs af kommuner sættes udgifterne i forhold til indbyggertallet. I den forbindelse anvendes befolkningstallet opgjort på betalingskommune. Betalingskommunefolketallet er antal indbyggere bosiddende i kommunen plus nettoantallet af personer, som kommunen er betalingskommune for. At være betalingskommune for en person betyder, at kommunen i væsentlig grad betaler for personens sociale ydelser, fx førtidspension.

4.1.2. De samlede serviceudgifter

Dette afsnit indeholder en analyse af udgiftsudviklingen i de samlede serviceudgifter fra budget 2008 til 2009. Indledningsvis beskrives udviklingen i de samlede serviceudgifter. Derpå undersøges forskellige årsager og forklaringer på variationer i udgiftsudviklingen blandt landets 98 kommuner.

4.1.2.1 Udgiftsudviklingen i de samlede serviceudgifter

I faste priser øges de samlede kommunale serviceudgifter fra budget 2008 til budget 2009 med 2,6 pct., svarende til 5,7 mia. kr. Når der tages højde for korrektioner vedr. meropgaver mv., stiger serviceudgifterne fra budget 2008 til budget 2009 med 0,8 pct., svarende til 1,9 mia. kr., jf. tabel 4.1. Denne vækst i serviceudgifterne kan sammenholdes med afsatte og aftalte udgiftsstigninger i form af udmøntning af trepartsaftalerne for ca. 800 mio. kr. i 2009, et niveauløft af det specialiserede socialområde på 650 mio. kr. samt et generelt løft på 350 mio. kr. til bedre service.

For kommunerne under ét er de gennemsnitlige serviceudgifter pr. indbygger steget fra 39.260 kr. pr. indbygger til 40.043 kr. pr. indbygger, svarende til en gennemsnitlig stigning på 774 kr. pr. indbygger og en procentvis stigning på 1,97 pct. (ikke korrigeret).

Generelt skal det bemærkes, at udgiftsudviklingen for landets største kommuner har en afgørende betydning for udviklingen på landsplan. I forhold til udgiftsudviklingen i de samlede udgifter kan det således konstateres, at de seks største kommuner (København, Århus, Aalborg, Odense, Esbjerg og Randers) tilsammen står for knap 30 pct. af den samlede stigning på 5,7 mia. kr.

På den baggrund vil der i den følgende analyse blive fokuseret på udgiftsudviklingen opgjort pr. indbygger.

Tabel 4.1: De kommunale serviceudgifter, budget 2008-2009

Mio. kr. 2009-PL	Serviceudgifter	Serviceudgifter pr. indb.	Serviceudgifter korrigeret
Budget 2008	215.026	39.269	218.841
Budget 2009	220.693	40.043	220.693
<i>Ændring kr.</i>	<i>5.667</i>	<i>774</i>	<i>1.851</i>
<i>Ændring pct.</i>	<i>2,64</i>	<i>1,97</i>	<i>0,85</i>

Note: Serviceudgifterne er opgjort som netttotal og serviceudgifter pr. indbygger er opgjort efter betalingskommunefolketallet. Budget 2008 er korrigeret for ændrede pris- og lønforudsætninger, opgaveflytninger i medfør af DUT, fejlkontering af tjenestemandspensioner samt aftrapning af den centrale refusionsordning på socialområdet. I opgørelsen af budget 2008 er ikke indeholdt løft vedr. socialområdet (650 mio. kr.) samt midler afsat til kvalitetsreform.

Kilde: Danmarks Statistik, Finansministeriets meropgaveopgørelse samt egne beregninger.

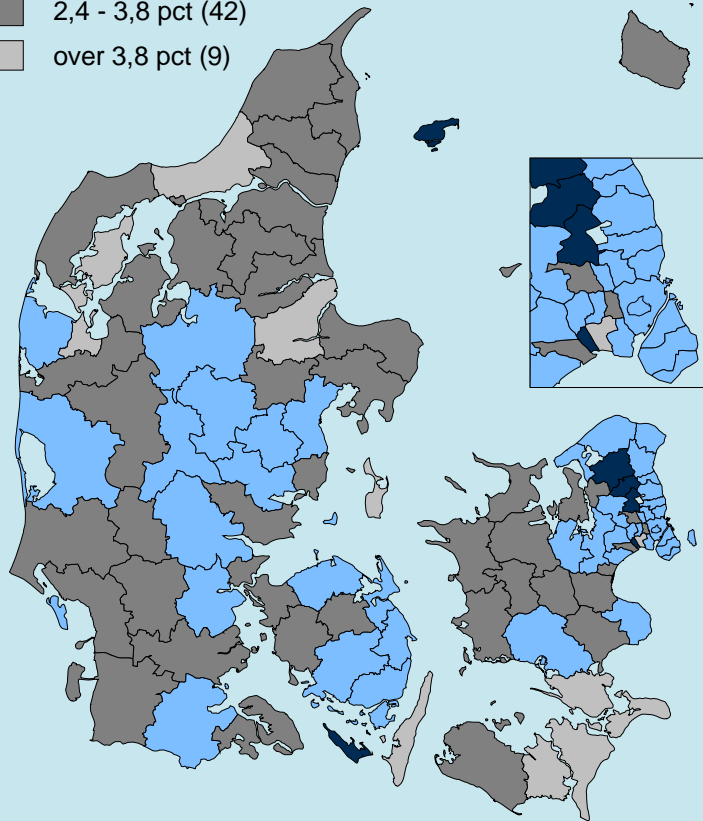
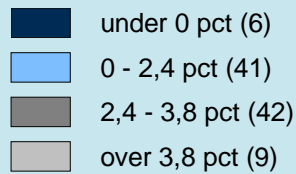
En opgørelse af udgiftsudviklingen fra budget 2008 til budget 2009 fordelt på hovedområder og korrigeret for påførte meropgaver viser, at udgiftsvæksten overvejende kan henføres til det sociale og administrative område, hvis vækst tilsammen udgør 86,6 pct. af den samlede stigning. Transportområdet er derimod det eneste område, hvor der er budgetteret med et fald svarende til 425 mio. kr.

Tabel 4.2: De kommunale serviceudgifter, budget 2008-2009 – på hovedområder			
Mio. kr. 2009-PL	Budget 2008 - korrigeret	Budget 2009	Ændring B08-B09 - korrigeret
Serviceudgifter	218.841	220.693	1.851
Heraf			
- Byudvikling, Bolig- og Miljø	5.920	6.072	152
- Transport og infrastruktur	7.829	7.405	-425
- Undervisning og Kultur	58.165	58.265	100
- Sundhedsområdet	16.343	16.395	52
- Sociale opgaver, beskæftigelse mv.	97.257	98.372	1.115
- Fællesudgifter og adm. mv.	33.327	34.184	857
<p>Note: Serviceudgifterne er opgjort som netttotal. Budget 2008 er korrigeret for ændrede pris- og lønforudsætninger, opgaveflytninger i medfør af DUT, fejlkontering af tjenestemandspensioner samt aftrapning af den centrale refusionsordning på socialområdet. I opgørelsen af budget 2008 er ikke indeholdt løft vedr. socialområdet (650 mio. kr.) samt midler afsat til kvalitetsreform.</p> <p>Kilde: Danmarks Statistik, Finansministeriets meropgaveopgørelse samt egne beregninger.</p>			

På enkeltkommuneniveau varierer udgiftsvæksten betydeligt, jf. nedenstående kort, der viser den geografiske variation i udviklingen i serviceudgifter pr. indbygger. For kommunerne set under ét har der som nævnt været en gennemsnitlig vækst i serviceudgifter på 1,97 pct. fra budget 2008 til budget 2009. Ud af landets 98 kommuner er der 37 kommuner, der har budgetteret med en udgiftsvækst under landsgennemsnittet på 1,97 pct., mens de resterende 61 kommuner har budgetteret med en udgiftsvækst pr. indbygger på over 1,97 pct.

Der findes ikke et entydigt geografisk mønster i udgiftsudviklingen, bortset fra at stort set alle kommuner i hovedstadsregionen har budgetteret med en relativ lav udgiftsvækst pr. indbygger.

Figur 4.1: Vækst i serviceudgifter pr. indbygger, budget 2008-2009

Note: Den procentvise udgiftsudvikling er opgjort pr. indbygger (efter betalingskommune) fra budget 2008-2009. Den landsgennemsnitlige udgiftsudvikling er på 1,97 pct. (jf. tabel 4.1). Intervalinddelingen er baseret på 0, 50 pct. fraktilen og 90 pct. fraktilen.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

De fleste kommuner vil, grundet generel servicevækst i økonomiaftalerne og pålagte opgaveændringer, opleve en vækst i serviceudgifterne. Det hænger naturligvis sammen med, at der i takt med aftalte løft af serviceudgifterne og pålagte opgaver mv. også tilføres flere penge til kommunerne. Det fremgår ligeledes af ovenstående kort, hvor flertallet har budgetteret med stigende serviceudgifter. Der er derimod stor forskel på, hvor stor en vækst den enkelte kommune oplever, og denne variation blandt kommunerne ses der nærmere på i det følgende afsnit.

4.1.2.2 Forklarende faktorer

I dette afsnit belyses enkeltkommuners variationer i den opgjorte udgiftsvækst pr. indbygger (jf. tabel 4.1 og figur 4.1) ved at sammenholde udgiftsudviklingen med udvalgte forklarende variable, der kan forventes at have en betydning for udgiftsudviklingen. Analysen består af parvise sammenligninger, hvorfra der kan udledes nogle tendenser. Det skal dog bemærkes, at forklaringskraften ved en sådan parvis analyse skal tages med forbehold, idet der ikke opstilles en generel forklaringsmodel.

Karakteristisk for de nedenfor udvalgte faktorer er, at de er dynamiske, og de må således formodes at kunne påvirke udgiftsniveauet fra det ene budgetår til det andet. Nogle af faktorerne kan dog også have et strukturelt aspekt, men det er vurderingen, at disse faktorer er udtryk for en påvirkning, som ikke nødvendigvis vil have betydning på langt sigt.

Nedenstående variables betydning for den budgetterede udgiftsudvikling undersøges en for en i det følgende:

1. den demografiske udvikling i perioden 2008-2009
2. sammenlægningsstatus
3. serviceudgiftsniveau i budgettet for 2008
4. graden af budgetoverholdelse i 2008
5. likviditet i 2008

4.1.2.2.1 Demografi

Kommuner med en forholdsvis høj befolkningsvækst kan være udsat for et vist demografisk udgiftspres i forbindelse med en udvidelse af servicetilbuddene. Et sådant aldersbestemt udgiftspres vil især opstå i tilfælde af flere ældre og børn, idet disse aldersgrupper er de mest udgiftskrævende grupper (jf. ministeriets opgørelse af aldersbestemte udgiftsbehov i udligningssystemet), og følgelig må forventes at have en vis betydning for serviceudgifterne.

Det aldersbestemte udgiftspres er her defineret som vækst i andelen af 0-16 årige og 75+ årige. Det bemærkes, at der for budgetåret 2009 tages udgangspunkt i det faktiske folketal primo året, mens kommunerne vil have baseret deres budgetlægning for 2009 på en prognose.

Tabel 4.3: Befolkningsudviklingen 2008-2009

	Alder i alt	0-16 årig	75+ årig	0-16 og 75+ årig
Folketal 2008	5.475.690	1.148.010	382.530	1.530.540
Folketal 2009	5.511.351	1.149.138	384.333	1.533.471
<i>Andel 2008, pct.</i>	100	21,0	7,0	28,0
<i>Andel 2009, pct.</i>	100	20,9	7,0	27,8
<i>Vækst i andelen, pct.point.</i>	-	-0,1	0,0	-0,1

Note: Befolkningsudviklingen er opgjort på baggrund af befolkningstal efter betalingskommune.

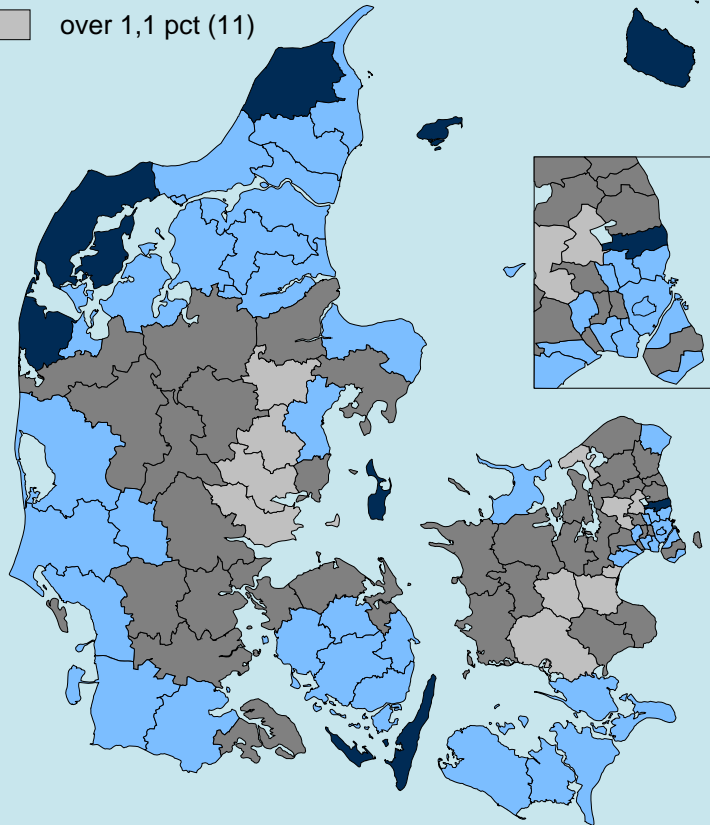
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger

Det fremgår af ovenstående tabel, at andelen af ældre på 75 år og opefter er uændret i perioden 2008-2009, mens der for de 0-16 årige vil være et mindre fald i andelen. Samlet set ses det, at den samlede andel, som disse to grupper udgør i befolkningen, mindskes en smule - under 1 pct.point - fra 2008 til 2009, men på enkeltkommuneniveau kan der være stor variation.

Det fremgår af nedenstående kort, hvilke kommuner der ved budgetlægningen for 2009 ses at have en vækst i andelen af ældre og børn. Af kortet ses det, at 10 pct. af kommunerne har en befolkningssammensætning, hvor andelen af ældre og børn stiger med ca. 0,1 pct.point. Omkring ¾ af kommunerne oplever derimod et mindre fald i andelen af børn og ældre.

Figur 4.2: Udviklingen i andelen af ældre og børn, pct.point, 2008-2009

- under -1,05 pct (10)
- -1,05 - 0 pct (38)
- 0 - 1,1 pct (39)
- over 1,1 pct (11)

Note: Væksten i andel af ældre (75+ årige) og børn (0-16 årige) er opgjort efter betalingskommune. Intervalinddelingen er baseret på 10 pct. fraktilen 0 og 90 pct. fraktilen.

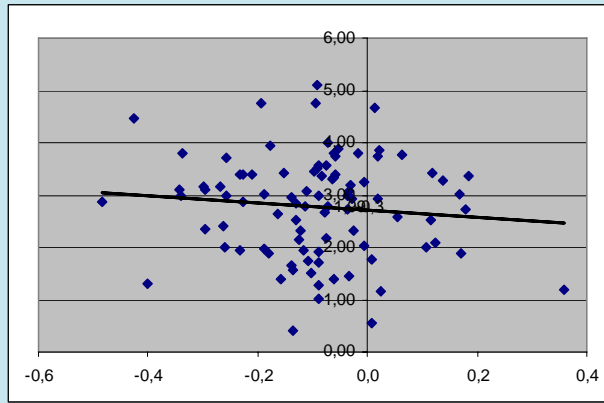
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Når variabelen "vækst i andel af ældre og børn" sammenholdes med udgiftsudviklingen, ses der imidlertid ingen afgørende sammenhæng mellem de to variable. Nedenstående punktskema viser, at der er en meget svag negativ sammenhæng mellem de to variable og således ikke en positiv sammenhæng, som ellers forventet.

Figur 4.3: Vækst i serviceudgifter i forhold til udviklingen i andelen af ældre og børn

Pct. vis vækst i serviceudgifter pr. indb.

Vækst i andel af ældre og børn

Note: Forklaringsgraden (R^2) er på godt 1 pct. Outliers er undladt.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Inddeles kommunerne i forhold til, om de oplever et fald eller stigning i andelen af børn og ældre, ses det, at der i lighed med punktskemaet kan aflæses en svag negativ sammenhæng mellem servicevækst og udviklingen i andelen af børn og ældre.

Tabel 4.4: Vækst i serviceudgifter i forhold til udviklingen i andelen af ældre og børn

	Antal kommuner	Gns. pct. vækst i serviceudgifter pr. indb.
Kommuner med et fald i andelen af børn og ældre	75	2,07
Kommuner med en stigning i andelen af børn og ældre	23	1,50
Alle kommuner (landsgennemsnittet)	98	1,97

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Opsummerende kan det konstateres, at der mod forventning ikke kan konstateres en entydig positiv sammenhæng mellem de kommuner, der har en høj vækst i antal ældre og børn, og de kommuner, som har en høj vækst i serviceudgifterne.

I den sammenhæng skal det også bemærkes, at der heller ikke for kommunerne under ét umiddelbart skulle forventes at være et demografisk udgiftspres i 2009. Det skal bl.a. ses i lyset af, at

---

den samlede andel af børn og ældre ikke stiger fra 2008-2009 - tværtimod. Baggrunden herfor er til dels, at en relativ større vækst i antallet af ældre opvejes af, at antallet af børn ikke stiger i samme størrelsesorden. Der er dog i denne sammenhæng ikke taget hensyn til, at udgiften pr. barn kan afvige fra udgiften pr. ældre.

4.1.2.2 Sammenlægningsstatus

Budget 2009 er det tredje budgetår efter kommunalreformen, og derfor kan det stadig forventes at udgøre en forskel, om der er tale om en sammenlægningskommune eller en ikke-sammenlægningskommune. Det undersøges i det følgende, om der er en sammenhæng mellem udgiftsudviklingen og sammenlægningsstatus.

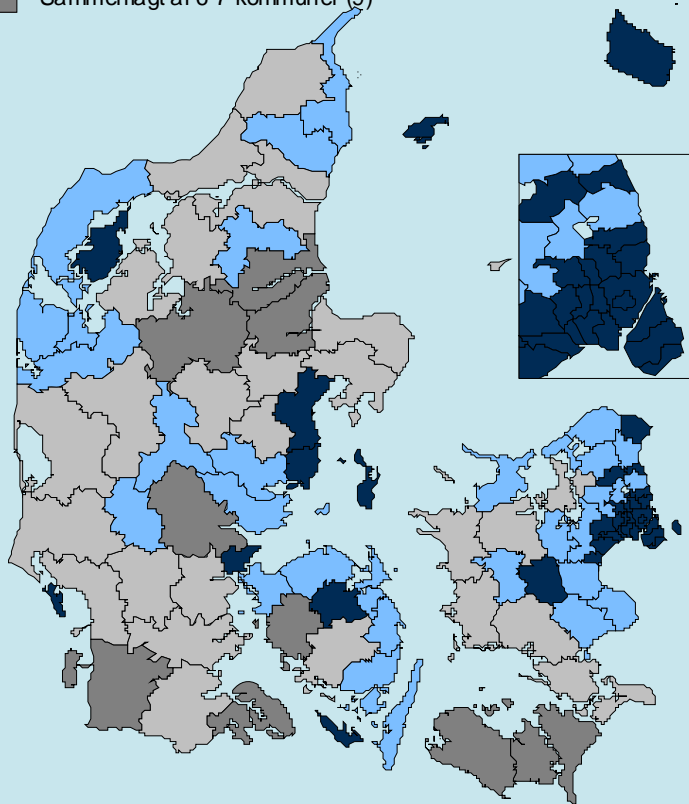
En hypotese er, at de sammenlagte kommuner i de første år har tenderet til at harmonisere deres udgiftsniveau på et relativt højt niveau, hvorfor de kommuner kunne have et øget behov for at tilpasse udgiftsniveauet i årene efter.

Sammenlægningskommuner kan ligeledes være udsat for en særlig udfordring med hensyn til at tilpasse deres opgaveløsning og organisationsstruktur på tværs af tidligere kommuners organisatoriske skel. En sådan proces kan ligeledes forventes at have en effekt på udgiftsudviklingen.

Nedenstående danmarkskort viser den geografiske fordeling over hhv. de 33 ikke-sammenlagte kommuner og de 65 sammenlagte kommuner, idet sidstnævnte er opdelt i forhold til antallet af kommuner, der har indgået i en sammenlægning.

Figur 4.4 Sammenlægningsstatus

- Ikke-sammenlagt (33)
- Sammenlagt af 2-3 kommuner (31)
- Sammenlagt af 4-5 kommuner (25)
- Sammenlagt af 6-7 kommuner (9)

Note: Sammenlægningsstatus ved overgangen til kommunalreformen, 1. januar 2007.

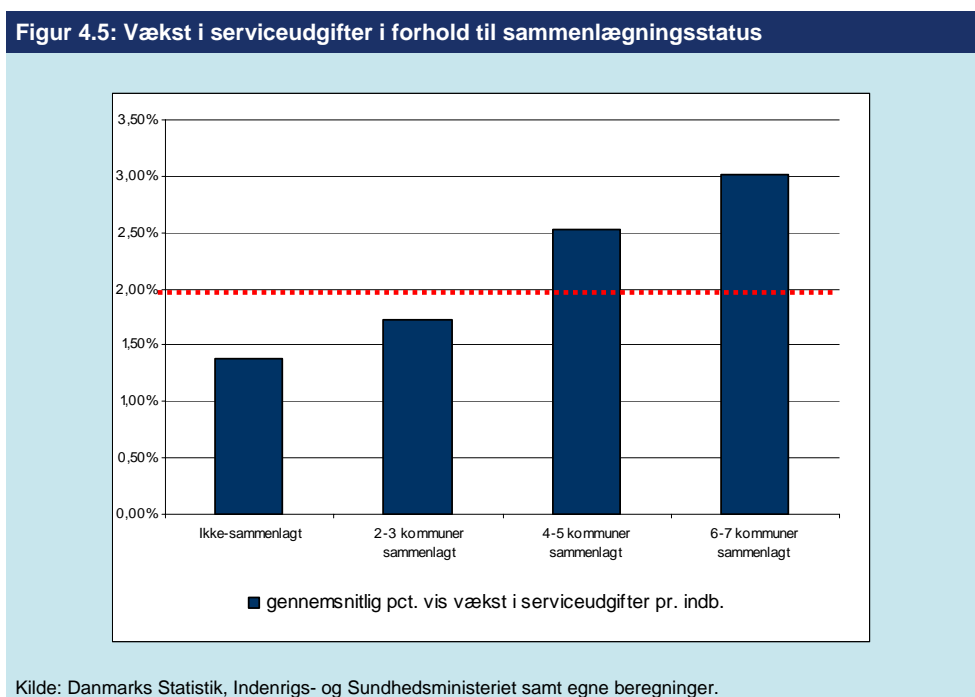
Kilde: Indenrigs- og Sundhedsministeriet samt egne beregninger.

En opdeling af kommunerne på baggrund af deres sammenlægningsstatus viser, at de kommuner, der er sammenlagt af 4 kommuner eller flere, i gennemsnit har haft en højere udgiftsvækst pr. indbygger end de kommuner, der blot er lagt sammen af 2-3 kommuner eller ikke har gennemgået en sammenlægningsproces, jf. nedenstående tabel.

Tabel 4.5: Vækst i serviceudgifter i forhold til sammenlægningsstatus	
	Gns. pct. vækst i serviceudgifter pr. indb.
Gruppen af ikke-sammenlagte kommuner	1,38
Gruppe med 2-3 kommuner sammenlagt	1,73
Gruppe med 4-5 kommuner sammenlagt	2,53
Gruppe med 6-7 kommuner sammenlagt	3,01
Alle kommuner (landsgennemsnittet)	1,97

Kilde: Danmarks Statistik, Indenrigs- og Sundhedsministeriet samt egne beregninger.

Tendensen til en højere udgiftsvækst for sammenlægningskommuner, der er sammenlagt af 4 eller flere kommuner, er ligeledes illustreret i nedenstående figur, hvor den røde stiplede linje svarer til den landsgennemsnitlige udgiftsvækst på 1,97 pct.

En mindre del af variationen i udgiftsvæksten fra budget 2008-2009 kan altså forklares på baggrund af sammenlægningsstatus. Som nævnt ovenfor kan det skyldes, at sammenlægningskommuner endnu ikke har fået tilpasset opgaveløsningen til den nye kommunestruktur. Det kan fx tænkes, at administrative enheder med enslydende opgavevaretagelse endnu ikke er blevet sam-

---

let, fx på administrationsområdet, eller at der endnu ikke er truffet beslutning om at tilpasse institutionsstrukturen til den nye storkommune.

4.1.2.2.3 Serviceudgiftsniveau i budget 2008

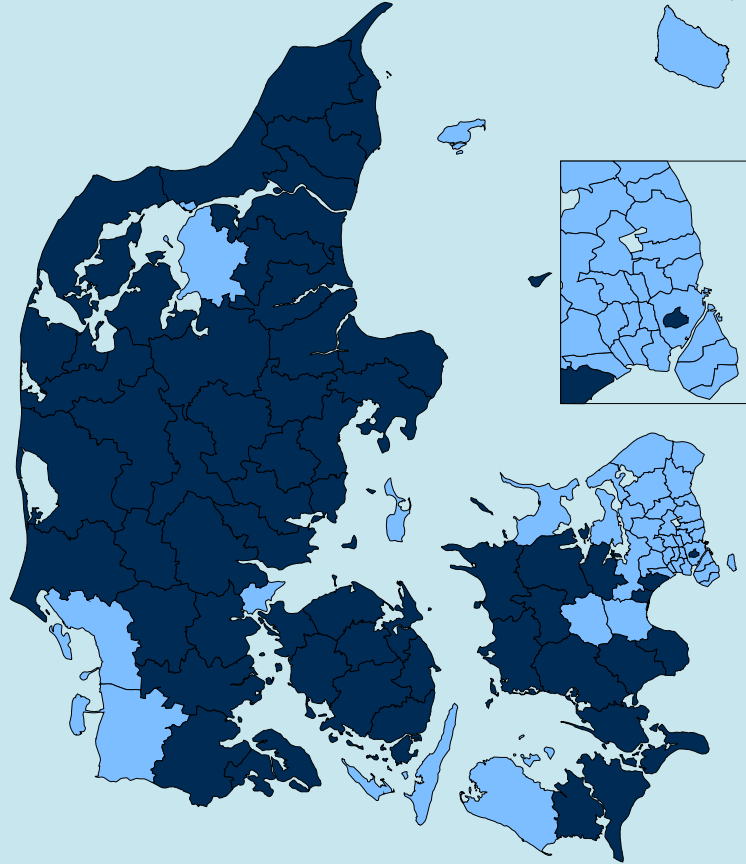
Det må forventes, at udgiftsniveauet varierer fra år til år, og derfor vil det være interessant at undersøge, om foregående års budgetterede udgiftsniveau – i dette tilfælde 2008 – har en betydning for det følgende års udgiftsvækst. Med andre ord om udgangspunktet kan forklare variationerne i udgiftsudviklingen blandt kommunerne.

Det forventes, at kommuner, der tidligere har budgetteret med et relativt lavt udgiftsniveau fremadrettet, kan have haft behov for at justerede udgiftsniveauet opad. Og omvendt kan kommuner med et relativt højt udgiftsniveau forventes at have haft behov for en lavere udgiftsudvikling det følgende år.

Der ses således nærmere på variabelen budgetterede serviceudgifter pr. indbygger for 2008. Nedenstående kort viser hvilke kommuner, der har et budgetteret serviceudgiftsniveau pr. indbygger for 2008 hhv. over eller under landsgennemsnittet.

Figur 4.6: Serviceudgifter pr. indbygger i forhold til landsgennemsnittet, budget 2008

- under landsgennemsnittet (56)
- over landsgennemsnittet (42)

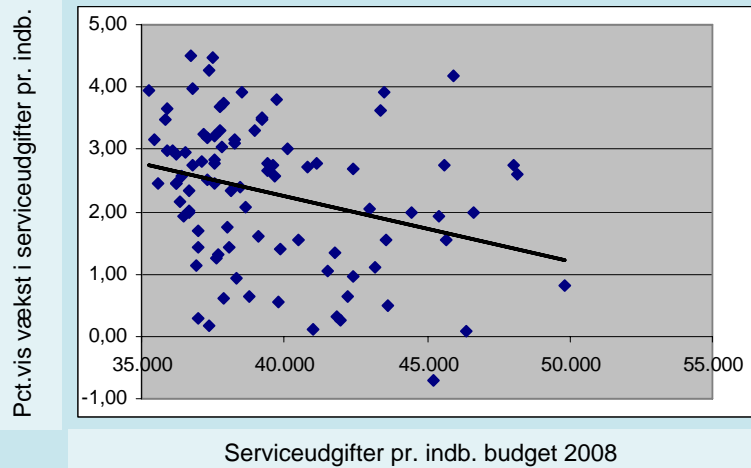

Note: Serviceudgifter pr. indbygger i budget 2008 er sat i forhold det landsgennemsnitlige udgiftsniveau på 39.269 kr. pr. indbygger. Serviceudgifter er netttotal og opgjort pr. indbygger (betalingskommune).

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Når serviceudgiftsniveauet pr. indbygger i budget 2008 og serviceudgiftsvæksten pr. indbygger fra budget 2008-2009 indsættes i et punktskema, kan der konstateres en negativ sammenhæng mellem det budgetterede serviceudgiftsniveau i 2008 og den budgetterede udgiftsvækst fra budget 2008-2009. Det betyder, at der er en tendens til, at høj servicevækst kan henføres til kommuner med et lavere budgetterede udgangspunkt.

Figur 4.7: Vækst i serviceudgifter i forhold til foregående års udgiftsniveau

Note: Forklaringsgraden (R^2) er på godt 9 pct. Outliers er undladt.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Tilsvarende tendens ses ved en opsplitning af kommuner i forhold til det gennemsnitlige serviceudgiftsniveau pr. indbygger for 2008. jf. nedenstående tabel.

Tabel 4.6: Udgiftsudvikling og serviceudgiftsniveau pr. indbygger i budget 2008

	Antal kommuner	Gns. pct. vækst i serviceudgifter pr. indb.
Gruppe af kommuner med serviceudgifter over landsgennemsnittet	42	1,31
Gruppe af kommuner med serviceudgifter under landsgennemsnittet	56	2,43
Alle kommuner (landsgennemsnittet)	98	1,97

Note: Det landsgennemsnitlige udgiftsniveau for budget 2008 er på 39.269 kr. pr. indbygger.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Det betyder, at sidste års udgiftsniveau kan forklare noget af variationen i kommunernes udgiftsvækst det følgende år. Der er som forventet en tendens til, at kommuner, der har et serviceudgiftsniveau under landsgennemsnittet, budgetterer med en højere udgiftsvækst end de kommuner, der har et serviceudgiftsniveau over landsgennemsnittet. Denne sammenhæng er med til at bekræfte billedet af et kommunalt selvstyre, hvor der løbende sker en tilpasning af udgiftsniveau-

---

et, og hvor der er plads til, at nogle kommuner i enkelte år kan have en høj udgiftsvækst og i andre år være nødsaget til at holde lidt igen.

4.1.2.2.4 Graden af budgetoverholdelse

I dette afsnit sammenholdes den budgetterede udgiftsvækst pr. indbygger fra 2008-2009 med den enkelte kommunes evne til at overholde budget 2008.

Det kommende års budget formodes at være påvirket af, om der i indeværende år er problemer med budgetoverholdelse eller ej. Udsigten til en budgetoverskridelse i de foreløbige regnskabstal kan være med til at presse næste års udgiftsniveau opad, idet budgetoverskridelsen kan ses som udtryk for, at foregående års budget har ligget for lavt. Dertil kommer, at afsatte udgifter til at finansiere en budgetoverskridelse højst sandsynligt videreføres i næste års budget. På den baggrund forventes der at være et overlap mellem kommuner med en stor budgetoverskridelse og kommuner med en høj budgetteret udgiftsvækst.

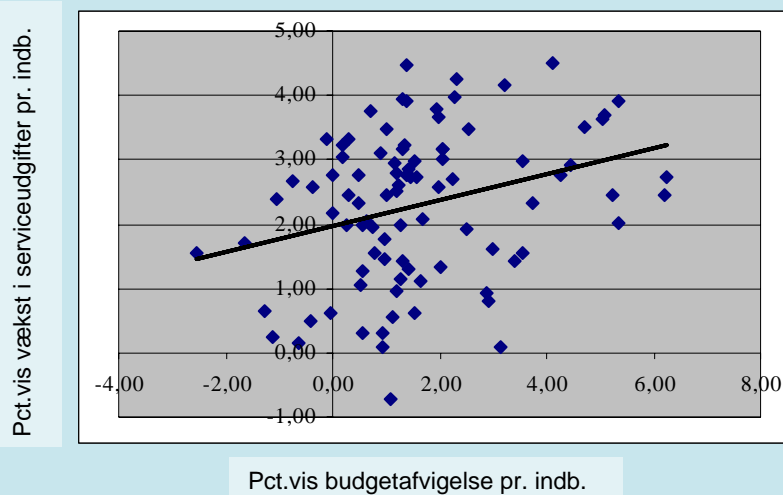
Ovennævnte sammenhæng belyses på baggrund af de endelige regnskabstal for 2008, om end regnskabet ikke var afsluttet på tidspunktet for budgetvedtagelsen for 2009. Vurderingen er dog, at det endelige regnskabstal er en god indikator på, om den pågældende kommune ved tidspunktet for budgetlægningen forventede en budgetoverskridelse eller ej.

For kommunerne under ét ligger regnskabsresultatet for 2008 2,7 mia. kr. over budgettet for 2008, svarende til knap 500 kr. pr indbygger og en procentvis afvigelse pr. indbygger på 1,27 pct. (ikke korrigeret for pålagte meropgaver mv.).

På enkeltkommuneniveau sammenholdes udgiftsudviklingen i budget 2008-2009 med den procentvise afvigelse mellem budget 2008 og regnskab 2008. Denne sammenhæng er illustreret i nedenstående punktskema. Den lineære regressionslinje viser en svag positiv hældning, og dermed antydes der at være en sammenhæng mellem høj afvigelse og høj udgiftsvækst, idet en positiv afvigelse svarer til en overskridelse af budgettet.

Figur 4.8: Vækst i serviceudgifter i forhold til graden af budgetoverholdelse

Note: Forklaringsgraden (R^2) er på godt 9 pct. Outliers er undladt.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Denne sammenhæng fremgår ligeledes af nedenstående tabel. Kommunerne er grupperet efter 10 pct.-fraktile på baggrund af graden af deres budgetoverskridelse, og følgelig er der beregnet en gennemsnitlig vækst i serviceudgifterne. Det ses bl.a. af tabellen, at for de 10 pct. af kommunerne med den største gennemsnitlige budgetoverskridelse – svarende til 5,28 pct. – gælder det, at der budgetteres med en høj gennemsnitlig vækst pr. indbygger på 2,96 pct. Det omvendte er tilfældet for kommunerne i den nederste decil, som i gennemsnit har et lavere regnskabsresultat end budgettet og som har budgetteret med en lavere gennemsnitlig vækst pr. indbygger.

Tabel 4.7: Vækst i serviceudgifter i forhold til graden af budgetoverholdelse

	Gns. pct. budgetafvigelse pr. indb.	Gns. pct. vækst i serviceudgifter pr. indb.
Kommuner i 10 pct. fraktile	-1,17	1,43
Kommuner i 10 – 50 pct. fraktile	0,79	1,64
Kommuner i 50 – 90 pct. fraktile	2,13	2,43
Kommuner i 90 pct. fraktile	5,28	2,96
Alle kommuner (landsgennemsnittet)	1,27	1,97

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger

Denne positive sammenhæng mellem indeværende års budgetoverskridelse og kommende års vækst bekræfter tesen om, at udgiftsvæksten i nogle tilfælde dækker over, at indeværende års budget er for lavt, og at sådanne budgetoverskridelser videreføres til næste års budget.

4.1.2.2.5 Likviditet

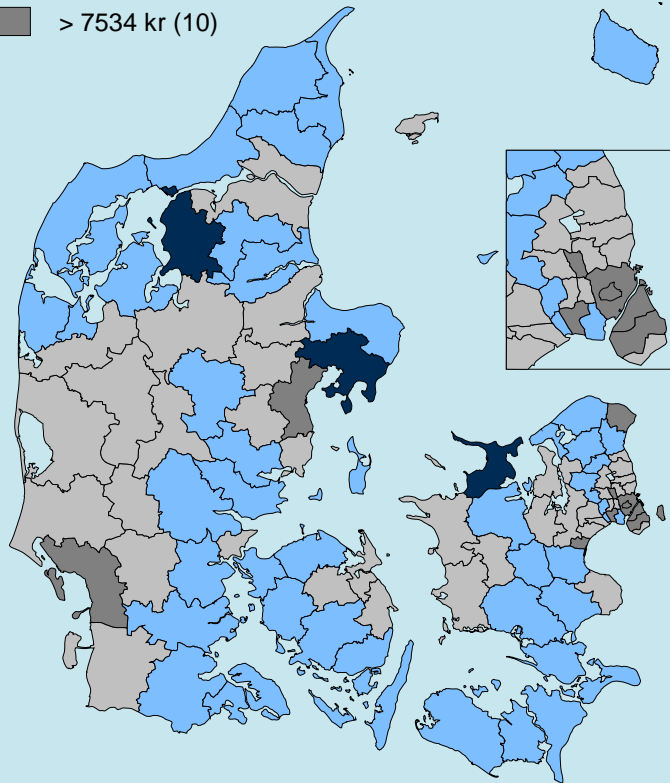
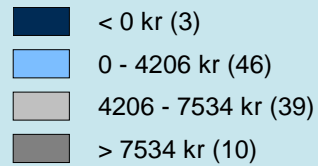
Kommunernes gennemsnitlige likviditet er den sidste forklarende variabel, og baggrunden for at medtage denne variabel er en forventning om, at kommuner med en finansiel sårbar situation kan have særligt behov for at bremse op i udgiftsudviklingen. Der forventes således at være en sammenhæng mellem en presset likviditet og lav udgiftsvækst.

Kommunernes likviditetsmæssige situation er belyst på baggrund af den gennemsnitlige likviditet pr. indbygger ved udgangen af 2008. På den baggrund er der muligt at gengive et billede af kommunernes likviditetsmæssige situation ved budgetlægningen for 2009 (der finder sted i efteråret 2008).

Den gennemsnitlige likviditet ultimo 2008 kan for kommunerne under ét opgøres til knap 5.615 kr. pr. indbygger. Nedenstående kort viser den gennemsnitlige likviditetsudvikling pr. indbygger ultimo 2008 fordelt på enkeltkommuner. I den forbindelse skal det bemærkes, at langt størstedelen af kommunerne (ca. 70 kommuner) har en gennemsnitlig likvid beholdning pr. indbygger under landsgennemsnittet. Det betyder altså, at den landsgennemsnitlige likvide beholdning på 5.615 kr. pr. indbygger løftes op af et mindre antal kommuner.

I relation hertil skal det bemærkes, at Københavns Kommunes gennemsnitlige likvide beholdning udgør ca. 25 pct. af kommunernes samlede gennemsnitlige likvide beholdning. I Københavns Kommune udgør den gennemsnitlige likvide beholdning knap 15.000 kr. pr. indbygger ultimo 2008, og København bidrager således væsentlig til den samlede likvide beholdning for kommunerne under ét.

Figur 4.9 Den gennemsnitlige likviditet pr. indbygger, ultimo 2008

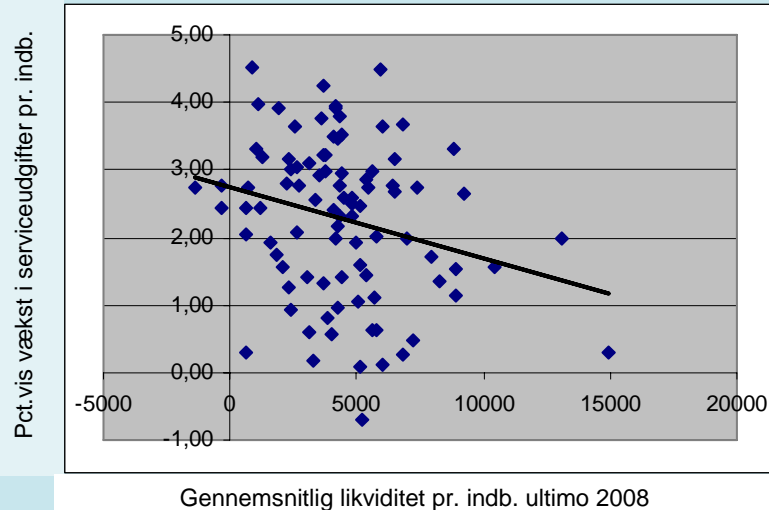

Note: Den gennemsnitlige likviditet er opgjort efter kassekreditreglen, dvs. et gennemsnit over 365 dage. Den landsgennemsnitlige likviditet er på 5.615 kr. pr. indbygger. Intervalinddelingen er baseret på 0, 50 pct. og 90 pct. fraktiler.

Kilde: Indenrigs- og Sundhedsministeriet samt egne beregninger.

Det fremgår tydeligt af ovenstående kort, at der er stor variation i den likviditetsmæssige situation blandt kommunerne. Når den gennemsnitlige likvide beholdning pr. indbygger sammenholdes med den generelle udgiftsudvikling pr. indbygger i budget 2008-2009, er der en svag negativ sammenhæng at spore, jf. nedenstående punktskema. Det vil sige, at der ses en svag tendens til, at kommuner med en relativ lavere gennemsnitlig likviditet budgetterer med en høj udgiftsvækst.

Figur 4.10: Vækst i serviceudgifter i forhold til den gennemsnitlige likviditet

Note: Forklaringsgraden (R2) er på 6 pct. Outliers er undladt.

Kilde: Indenrigs- og Sundhedsministeriet samt egne beregninger.

På den baggrund kan det opsummeres, at der ikke kan konstateres en større sammenhæng mellem en lav likviditet og en lav udgiftsudvikling – næsten tværtimod. En forklaring herpå kan som nævnt være at langt størstedelen af kommunerne har en likvid beholdning under landsgennemsnittet. En anden forklaring kan være, at det på langt sigt ikke er muligt at finansiere drift med likviditet, og derfor synes størrelsen på den gennemsnitlige likvide beholdning ikke at have så afgørende betydning for udgiftsvæksten. En lav likviditet vil formentlig i højere grad have indflydelse på det budgetterede anlægsniveau end det budgetterede serviceniveau.

4.1.3. Det specialiserede socialområde

Dette afsnit indeholder en analyse af udgiftsudviklingen på det specialiserede socialområde med særligt fokus på området for udsatte børn og unge.¹ Afslutningsvis nuanceres udgiftsudviklingen ved at inddrage et par forklarende faktorer.

¹ En tilbundsående analyse af de mulige forklarende faktorer bag udgiftsudviklingen på det specialiserede socialområde som helhed ville kræve en lignende undersøgelse af budgetudviklingen på handicapområdet. Der er dog meget stor usikkerhed forbundet med brugen af fordelingsnøglen mellem handicap- og ældreområdet på enkeltkommuneniveau, og en sådan undersøgelse er derfor ikke foretaget.

4.1.3.1 Udgiftsudviklingen på det specialiserede socialområde

På området for udsatte børn blev der i 2008 budgetteret med et samlet forbrug på 12,5 mia. kr., når der korrigeres for pålagte meropgaver, pris- og lønudvikling mv. For 2009 er budgettet på 13,1 mia. kr., hvilket er en stigning på 0,6 mia. kr., svarende til 4,9 pct.

På området for handicappede og udsatte voksne var budgettet i 2008 på 25,6 mia. kr., inklusive korrektioner for pålagte meropgaver mv. For 2009 er budgettet på 26,8 mia. kr., hvilket er en stigning på 1,2 mia. kr., svarende til 4,5 pct.

Tabel 4.8: Det specialiserede socialområde, budget 2008-2009

Mio. kr. 2009-PL	Budget 2008 - korrigeret	Budget 2009	Vækst, mio. kr.	Vækst, pct.
Udsatte børn	12.469	13.084	615	4,9 pct.
Handicappede og udsatte voksne	25.596	26.758	1.162	4,5 pct.

Note: Udgifterne til handicappede, udsatte voksne og ældre er ikke adskilt i den kommunale kontoplan. Adskillelsen er her foretaget vha. en fordelingsnøgle. Der er korrigeret for indtægter fra den centrale refusionsordning for særligt dyre enkeltsager.

Kilde: Danmarks Statistik, Finansministeriet samt Socialministeriets beregninger.

Det ses af tabel 4.9, at udgifterne til udsatte børn – for de 0-22-årige – er steget fra 8.150 kr. pr. 0-22 årig i 2008 til 8.480 kr. pr. 0-22 årig i 2009, hvilket er en stigning på 4 pct. Denne stigning genfindes hos langt hovedparten af landets kommuner, idet 70 kommuner samlet set har stigende udgifter, mens blot 28 kommuner har budgetteret med et udgiftsfald. Heraf budgetterer 25 kommuner med en udgiftsstigning, der er større end 10 pct., mens 14 kommuner budgetterer med et udgiftsfald på mere end 5 pct.

På området for handicappede og udsatte voksne er udgifterne pr. indbygger i målgruppen (18-67-årige) steget fra 7.260 kr. pr. 18-67 årig i 2008 til 7.550 kr. pr. 18-67 årig i 2009, svarende til en stigning på 3,9 pct.

Tabel 4.9: Det specialiserede socialområde, budget 2008-2009 (pr. indbygger i målgruppen)

Kr. 2009-PL	Budget 2008 - korrigeret	Budget 2009	Vækst, kr.	Vækst, pct.
Udsatte børn, pr. 0-22 årig ¹	8.150	8.480	330	4,0 pct.
Handicappede og udsatte voksne, pr. 18-67 årig	7.260	7.550	280	3,9 pct.

Note: 1) Målgruppen på området for udsatte børn er defineret som 0-22-årige, idet der, jf. Servicelovens § 76, er mulighed for at forlænge foranstaltninger for udsatte børn til og med det 22. år.

Kilde: Danmarks Statistik, Finansministeriet samt Socialministeriets beregninger.

4.1.3.2 Udgiftsudviklingen på området for udsatte børn og unge

I det følgende ses der nærmere på området for udsatte børn og unge. De samlede udgifter til udsatte børn og unge kan inddeles i tre kategorier: Anbringelser, forebyggende foranstaltninger og særlige dagtilbud, jf. nedenstående tabel 4.10.

Tabel 4.10: Området for udsatte børn og unge, budget 2008-2009

Mio. kr. 2009-PL	Budget 2008 - korrigeret	Budget 2009	Vækst, mio. kr.	Vækst, pct.
Anbringelser	8.451	8.760	309	3,7 pct.
Forebyggende foranstaltninger	3.179	3.304	125	3,9 pct.
Særlige dag- og klubtilbud	839	1.019	181	21,5 pct.

Note: Fordelingen af meropgavekorrektionen på de tre områder er foretaget ud fra områdernes relative andel af de samlede udgifter til udsatte børn.

Kilde: Danmarks Statistik, Finansministeriet samt Socialministeriets beregninger.

I 2008 budgetterede kommunerne med et samlet forbrug til *anbringelser* på 8,5 mia. kr. For 2009 er budgettet på 8,8 mia. kr., hvilket er en stigning på 0,3 mia. kr., svarende til 3,7 pct.

Udgifterne til *forebyggende foranstaltninger* blev i 2008 budgetteret til 3,2 mia. kr., mens budgettet for 2009 er på 3,3 mia. kr., hvilket er en stigning på 0,1 mia. kr., svarende til 3,9 pct.

Udgifterne til *særlige dag- og klubtilbud* er steget fra 0,8 mia. kr. i 2008 til 1,0 mia. kr. i 2009, hvilket er en stigning på 0,2 mia. kr., svarende til 21,5 pct. En stor del af stigningen kan dog henføres til en ændret konteringspraksis i nogle kommuner, og der kan således ikke gennemføres en præcis analyse af udviklingen på dette område. Denne problemstilling kan tænkes at have indflydelse på udgiftsudviklingen for dagtilbud under dagtilbudsloven, idet den ændrede konteringspraksis

---

vedrører afgrænsningen mellem "normalområdet" og de særlige tilbud, jf. kapitel om dagtilbudsområdet.

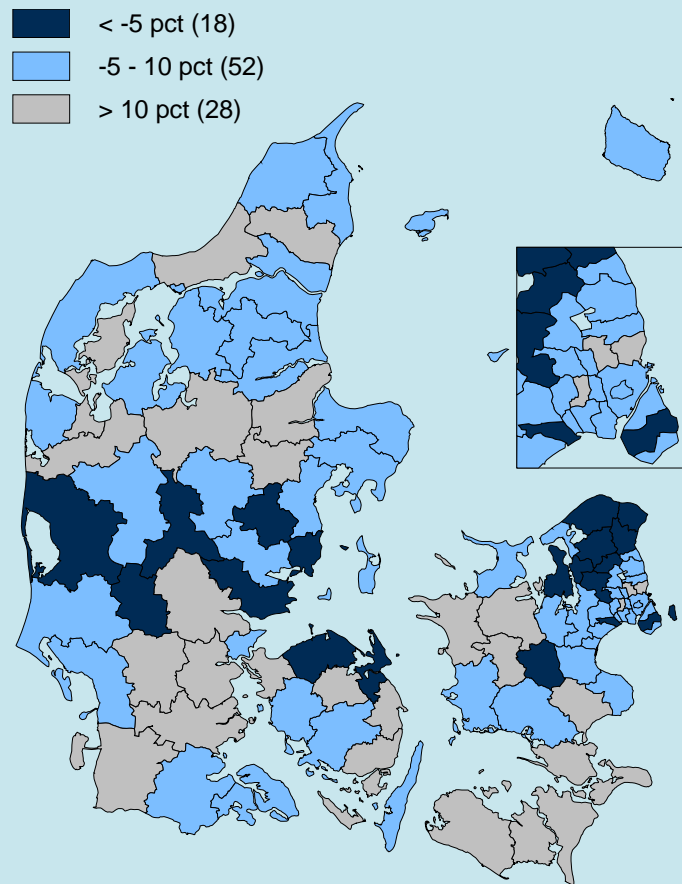
I nedenstående tabel 4.11 er udgifterne til området for udsatte børn og unge sat i forhold til antal indbygger i målgruppen. Det ses bl.a., at på anbringelsesområdet er de budgetterede udgifter til målgruppen steget fra 5.526 kr. pr. 0-22 årig i 2008 til 5.678 kr. pr. 0-22 årig i 2009, hvilket er en stigning på 2,7 pct.

Tabel 4.11: Området for udsatte børn og unge, budget 2008-2009 (pr. 0-22 årig)				
Kr. 2009-PL	Budget 2008 - korrigeret	Budget 2009	Vækst, kr.	Vækst, pct.
Anbringelser	5.526	5.678	151	2,7 pct.
Forebyggende foranstaltninger	2.079	2.142	63	3,0 pct.
Særlige dagtilbud	549	661	112	20,4 pct.

Kilde: Danmarks Statistik, Finansministeriet samt Socialministeriets beregninger.

På anbringelsesområdet fremgår det endvidere af nedenstående kort, at 29 kommuner har haft en udgiftsstigning, der er større end 10 pct., mens 18 kommuner har haft et udgiftsfald på mere end 5 pct.

Figur 4.11: Udgiftsudvikling på anbringelsesområdet (pr. 0-22 årig) budget 2008-2009

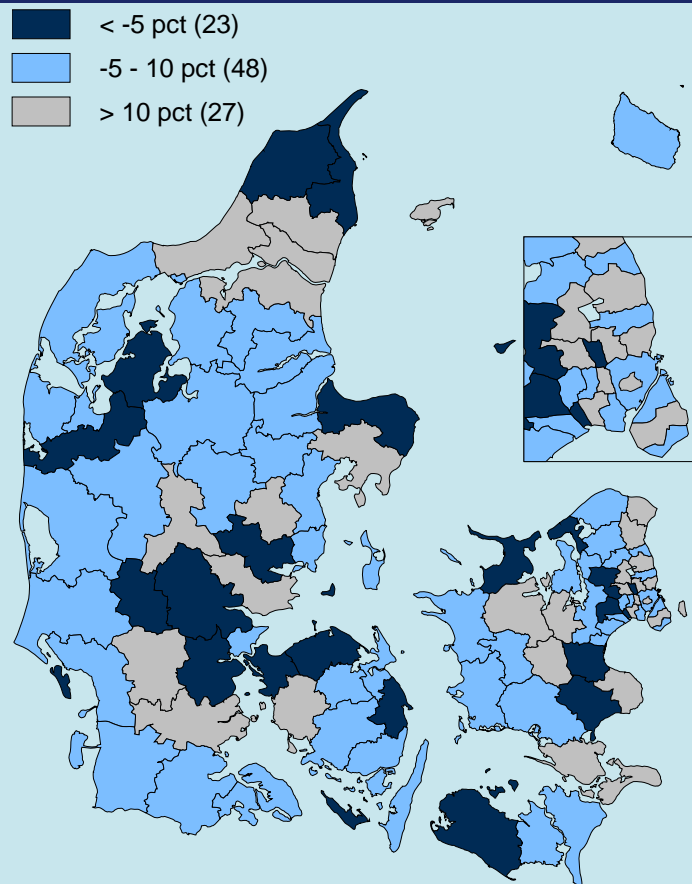
Note: Den procentvise udgiftsudvikling til anbringelsesområdet fra budget 2008-2009 er opgjort pr. 0-22 årig. Den landsgennemsnitlige udgiftsudvikling er på 3,7 pct.

Kilde: Danmarks Statistik samt Socialministeriets beregninger.

I forhold til målgruppen på 0-22 år er udgifterne til forebyggende foranstaltninger steget fra 2.080 kr. pr. 0-22 årig i 2008 til 2.140 kr. pr. 0-22 årig i 2009, hvilket er en stigning på 3 pct., jf. tabel 4.11. Det følger af nedenstående kort, at 27 kommuner har haft en udgiftsstigning, der er større end 10 pct., mens 23 kommuner har haft et udgiftsfald på mere end 5 pct. Der er således tale om en meget stor spredning fra kommune til kommune.

Figur 4.12: Udgiftsudvikling til forebyggende foranstaltninger (pr. 0-22 årig) budget 2008-2009

Note: Den procentvise udgiftsudvikling til forebyggende foranstaltninger fra budget 2008-2009 er opgjort pr. 0-22 årig. Den landsgennemsnitlige udgiftsudvikling er på 3 pct.

Kilde: Danmarks Statistik samt Socialministeriets beregninger.

4.1.3.3 Forklarende faktorer

På baggrund af ovenstående kan der således konstateres en betydelig vækst i udgifterne til området for udsatte børn og unge. Det ses endvidere, at der er stor variation i udgiftsudviklingen blandt landets 98 kommuner. I lyset heraf undersøges det i det følgende, om udgiftsniveauet i budget 2008 har haft en betydning for udgiftsudviklingen fra budget 2008 til budget 2009.

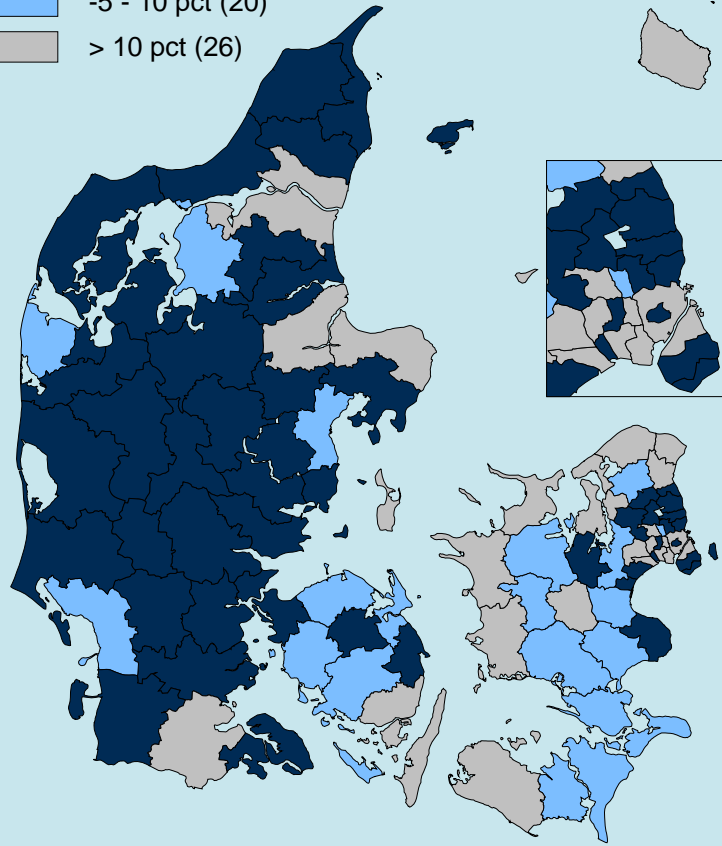
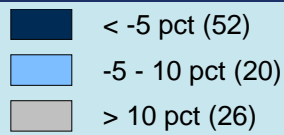
Udgiftsudviklingen på området for udsatte børn og unge sættes således i forhold til det landsgennemsnitlige udgiftsniveau i 2008. For 2008 er det landsgennemsnitlige udgiftsniveau på 8.150 kr. pr. 0-22-årige. I forhold hertil har 38 kommuner budgetteret med udgifter pr.0-22 årig over lands-

---

gennemsnittet, mens 60 kommuner ligger under gennemsnittet. For ca. en fjerdedel af kommunerne gælder det, at de for 2008 har budgetteret med udgifter til området, der ligger mere end 10 pct. over landsgennemsnittet, mens udgifterne hos godt halvdelen ligger mere end 5 pct. under landsgennemsnittet.

Nedenstående kort viser enkeltkommuners udgiftsniveau pr. 0-22 årig på området for udsatte børn og unge i forhold til landsgennemsnittet. Som det fremgår af kortet, adskiller ca. en fjerdedel af kommunerne sig ved at have budgetteret med betydelige højere udgifter pr. 0-22 årig til området for udsatte børn og unge i 2008, mens en lang række kommuner ligger et stykke under landsgennemsnittet.

Figur 4.13: Afvigelse i forhold til landsgennemsnittet budget 2008 (udsatte børn og unge)

Note: På området for udsatte børn og unge er der beregnet et landsgennemsnitligt udgiftsniveau i budget 2008 på 8.150 kr. pr. 0-22 årig. Intervalindelingen er baseret på den procentvise afvigelse i forhold til landsgennemsnittet.

Kilde: Danmarks Statistik samt Socialministeriets beregninger.

Der ses en vis tendens til, at kommuner, hvis udgifter til udsatte børn pr. 0-22 årig lå under landsgennemsnittet i 2008, opjusterer budgetterne i 2009. Således er der 16 kommuner ud af de 25 kommuner, der har haft mere end 10 pct. udgiftsvækst, der lå under det landsgennemsnitlige udgiftsniveau i 2008.

Der kan derimod ikke konstateres nogen entydig modsatrettet tendens til, at kommuner, der lå over landsgennemsnittet i 2008, har nedjusteret udgifterne i 2009.

I forlængelse heraf er det undersøgt, om der er en sammenhæng mellem udgiftsudviklingen, og om kommunen er sammenlagt eller ej, herunder antallet af sammenlagte kommuner. Der kan imidlertid ikke konstateres en sammenhæng mellem udgiftsudviklingen og sammenlægningsstatus. Der er dog en lille overrepræsentation af kommuner med udgiftsstigninger over 10 pct. blandt de kommuner, der er sammenlagt af 4 kommuner eller flere.

4.1.4. Dagtilbudsområdet

Dette afsnit indeholder en analyse af udgiftsudviklingen på dagtilbudsområdet og for SFO. Udgiftsudviklingen er både belyst i nominelle tal samt i forhold til udgifter pr. plads og i forhold til institutionstype. For at kunne analysere området detaljeret er det nødvendigt at se på ændringer i antallet af pladser, da disse naturligvis har en stor betydning for de samlede udgifter. Derudover kan fordelingen af pladser imellem de forskellige tilbud have stor betydning for udgiftsudviklingen, da en ændring i denne også kan påvirke det samlede udgiftsniveau. Endelig gennemgås øvrige årsager til udgiftsudviklingen.

Overordnet set er det budgetterede udgiftsniveau for pasningstilbud under dagtilbudsloven stort set uændret i 2008 og 2009, mens der for SFO er tale om et mindre fald. Når udviklingen opgøres pr. plads på institutionsniveau, ses det bl.a., at udgifterne til dagpleje og vuggestue stiger fra budget 2008-2009, mens udviklingen er stort set uændret for børnehaver. Dette redegøres der nærmere for nedenfor i de følgende afsnit.

4.1.4.1 Udgiftsudviklingen på dagtilbudsområdet og SFO

Udgifterne til pasningstilbud under dagtilbudsloven og SFO er i faste priser faldet med 57 mio. kr. fra 2008 til 2009, svarende til et fald på -0,2 procent. Ses der udelukkende på pasningstilbud under dagtilbudsloven, er der tale om en stigning på 62 mio. kr. svarende til en stigning på 0,2 procent, jf. tabel 4.12.

40 kommuner har budgetteret med et fald i udgifterne til tilbud efter dagtilbudsloven og SFO, der er større end landsgennemsnittet på -0,2 procent, mens 55 kommuner har budgetteret med en stigning i udgifterne fra 2008 til 2009. De resterende 3 kommuner har budgetteret med et fald i udgifterne, der dog er mindre end landsgennemsnittet.

Når der udelukkende ses på pasningstilbud under dagtilbudsloven, har 46 kommuner budgetteret med en stigning under landsgennemsnittet, mens det modsatte gør sig gældende for de resterende 52 kommuner.

Tabel 4.12: Udgifter til dagtilbudsområdet og SFO, budget 2008-2009				
Mio. kr. 2009-PL	Budget 2008	Budget 2009	Vækst B08-B09 mio. kr.	Vækst B08-B09 pct.
Dagtilbudsloven og SFO	30.648	30.590	-57	-0,2
Heraf SFO	4.494	4.374	-120	-2,7
Heraf dagtilbudsloven	26.154	26.216	62	0,2
Note: Dagtilbudsloven omfatter funktionerne 5.10-19 ex. 5.17. SFO er opgjort efter funktion 3.22.05.				
Kilde: Danmarks Statistik samt Socialministeriets beregninger.				

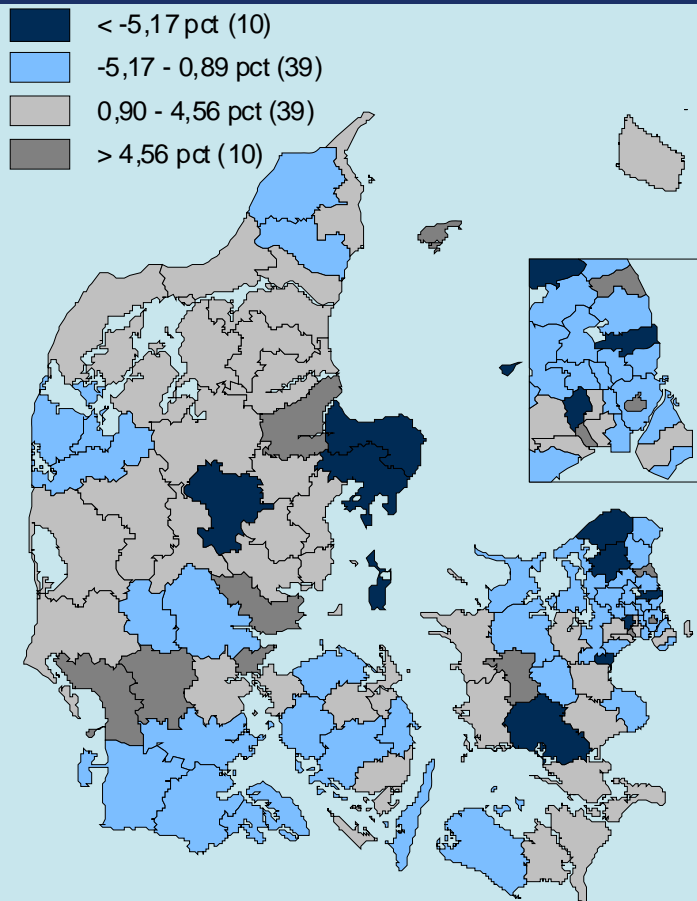
Når budgettet for 2008 korrigeres for meropgaver mv., er de budgetterede udgifter til pasningstilbud under dagtilbudsloven og SFO målt i faste priser faldet med 138 mio. kr., svarende til et fald på 0,4 procent. Ses der udelukkende på pasningstilbud under dagtilbudsloven, er de budgetterede udgifter faldet med 17 mio. kr., hvilket svarer til et fald på 0,1 procent, jf. tabel 4.13.

I relation hertil skal det bemærkes, at en ændring af konteringspraksis mellem dagtilbud under dagtilbudsloven og særlige dagtilbud kan have påvirket den opgjorte udgiftsudvikling, og i relation hertil er det som nævnt i forrige afsnit bemærkelsesværdigt, at der kan konstateres en udgiftsstigning på området for særlige dagtilbud på 21,5 pct. fra budget 2008-2009.

Tabel 4.13: Udgifter til dagtilbudsområdet og SFO, budget 2008-2009 (korrigeret)				
Mio. kr. 2009-PL	Budget 2008 - korrigeret	Budget 2009	Vækst B08- B09 korrigeret mio. kr.	Vækst B08- B09 korrigeret pct.
Dagtilbudsloven og SFO	30.728	30.590	-138	-0,4
Heraf SFO	4.495	4.374	-121	-2,7
Heraf dagtilbudsloven	26.233	26.216	-17	-0,1
Note: Dagtilbudsloven omfatter funktionerne 5.10-19 ex. 5.17. SFO er opgjort efter funktion 3.22.05.				
Kilde: Danmarks Statistik samt Socialministeriets beregninger.				

For at belyse om udviklingen i budgetterne bunder i regionale forskelle, kan udviklingen i udgifterne også opgøres på enkeltkommuneniveau. Som det fremgår af nedenstående figur 4.14 og 4.15, er der regionale forskelle i udviklingen i budgetterne.

Figur 4.14: Udgiftsudviklingen på dagtilbudsområdet og SFO, budget 2008-2009

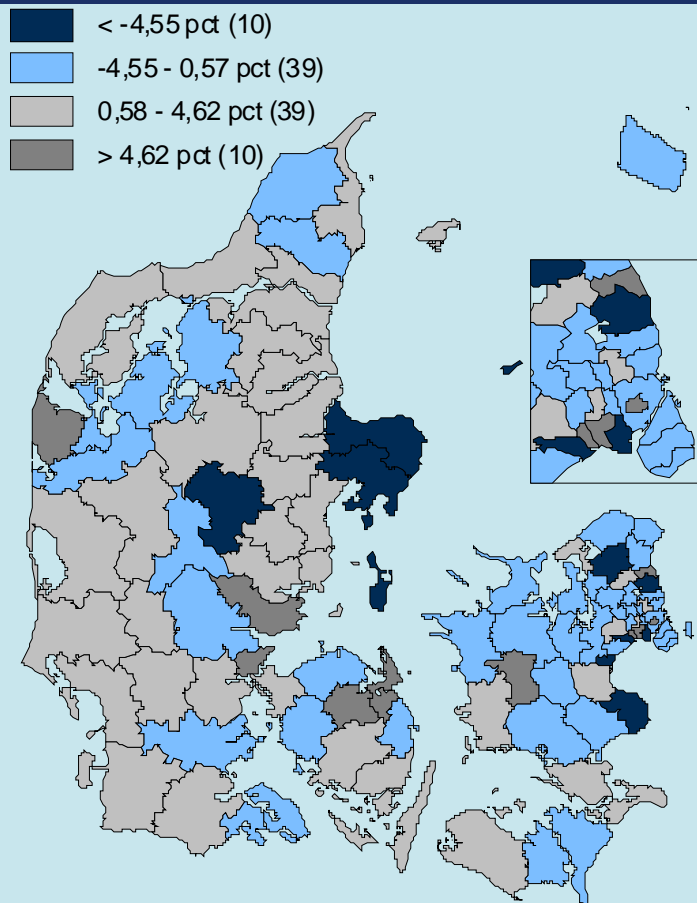

Note: Dagtilbud omfatter funktionerne 5.10-19 ex. 5.17. SFO er opgjort efter funktion 3.22.05. Intervalindelingen er baseret på 10 pct., 50 pct. og 90 pct. fraktiler.

Kilde: Danmarks Statistik samt **Socialministeriets** beregninger.

Der er en tendens til, at kommunerne i Region Hovedstaden ligger under landsgennemsnittet, og de fleste har budgetteret med et fald i udgifterne, mens flertallet af kommuner i Jylland ligger over gennemsnittet. Der er dog inden for de enkelte regioner store udsving, eksempelvis har Randers Kommune budgetteret med en stigning på 4,7 procent og ligger dermed i den øverste decil, mens både Nord- og Syddjurs Kommune ligger i den nederste decil og har budgetteret med fald i udgifterne på hhv. -6,2 og -17,3 procent, når der ses på udgifter vedrørende tilbud under dagtilbudsloven og SFO.

Figur 4.15: Udgiftsudviklingen på dagtilbudsområdet, budget 2008-2009

Note: Den procentvise udgiftsudvikling er baseret på dagtilbudsloven, der omfatter funktionerne 5.10-19 ex. 5.17. Intervalindelingen er baseret på 10 pct., 50 pct. og 90 pct. fraktiler.

Kilde: Danmarks Statistik samt **Socialministeriets** beregninger.

Der er et vist sammenfald mellem udviklingen i budgetterne, når man sammenligner udgifterne for dagtilbudsområdet hhv. med og uden SFO. Undtagelsen er Lemvig Kommune, der har budgettet med et fald i udgifterne 2,2 procent, når SFO medregnes, men når der udelukkende ses på tilbud under dagtilbudsloven, har kommunen budgettet med en stigning på 9,0 procent, hvilket er den 2. højeste i landet. For at forstå denne udvikling er det nødvendigt at se på udviklingen i udgifterne, korrigeret for det budgetterede antal pladser.

4.1.4.2 Udgiftsudviklingen på dagtilbudsområdet (antal pladser)

Som det fremgår af tabel 4.14 og 4.15, har der på landsplan været et svagt fald i de budgetterede udgifter pr. budgetteret plads, både når der ses isoleret på dagtilbud under dagtilbudsloven, og når SFO medregnes. Faldet fra 2008 til 2009 er for begge opgørelser procentuelt lidt større end faldet i de samlede nominelle udgifter. Antallet af pladser for hhv. 2008 og 2009 er hentet fra de kommunale budgetindberetninger, som indsamles af Indenrigs- og Socialministeriet. Der er tale om et samlet antal budgetterede pladser, der også dækker over pladser på mindre end fuldtid.

Tabel 4.14: Udgiftsudviklingen på dagtilbudsområdet pr. plads

Kr. 2009-PL	Budget 2008	Budget 2009	Vækst B08-B09 pct.
Dagtilbudsloven og SFO	49.020	47.698	-2,7
Heraf dagtilbudsloven	62.637	61.987	-1,0

Note: Budgetteret antal pladser omfatter også pladser på mindre end fuld tid. Udgiften pr. plads er opgjort som kommunernes nettoudgifter.

Kilde: Danmarks Statistik, Indenrigs- og Sundhedsministeriets kommunale budgetindberetninger samt Socialministeriets beregninger.

Tabel 4.15: Udgiftsudviklingen på dagtilbudsområdet pr. plads (korrigeret)

Kr. 2009-PL	Budget 2008 - korrigeret	Budget 2009	Vækst B08-B09 - korrigeret pct.
Dagtilbudsloven og SFO	49.148	47.698	-3,0
Heraf dagtilbudsloven	62.827	61.987	-1,3

Note: Budgetteret antal pladser omfatter også pladser på mindre end fuld tid. Udgiften pr. plads er opgjort som kommunernes nettoudgifter.

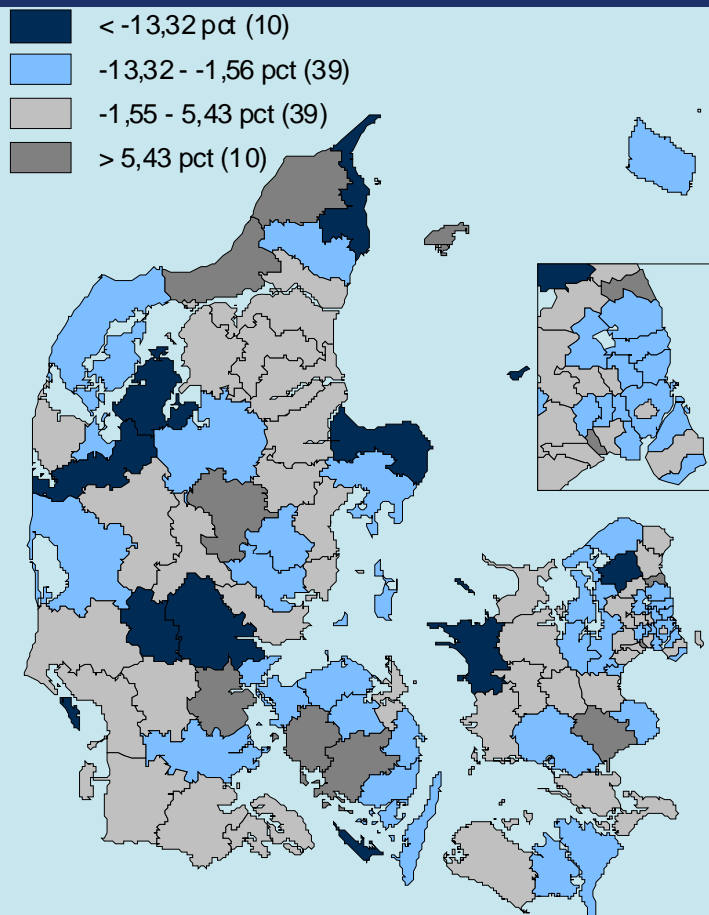
Kilde: Danmarks Statistik, Indenrigs- og Sundhedsministeriets kommunale budgetindberetninger samt Socialministeriets beregninger.

I figur 4.16 og 4.17 er udviklingen i de budgetterede udgifter korrigeret for det budgetterede antal pladser opgjort på kommuneniveau. Ved at anvende denne opgørelsesmetode, tages der højde for de demografiske udfordringer, som kommunerne har budgetteret med.

Generelt viser udviklingen en større regional spredning mellem kommuner, der ligger over og under landsgennemsnittet, end ved opgørelsen af de nominelle ændringer. Der er fortsat en tendens til, at en overvægt af kommuner i hovedstadsområdet ligger under landsgennemsnittet, men ikke i så høj grad som ved den uvægtede opgørelse.

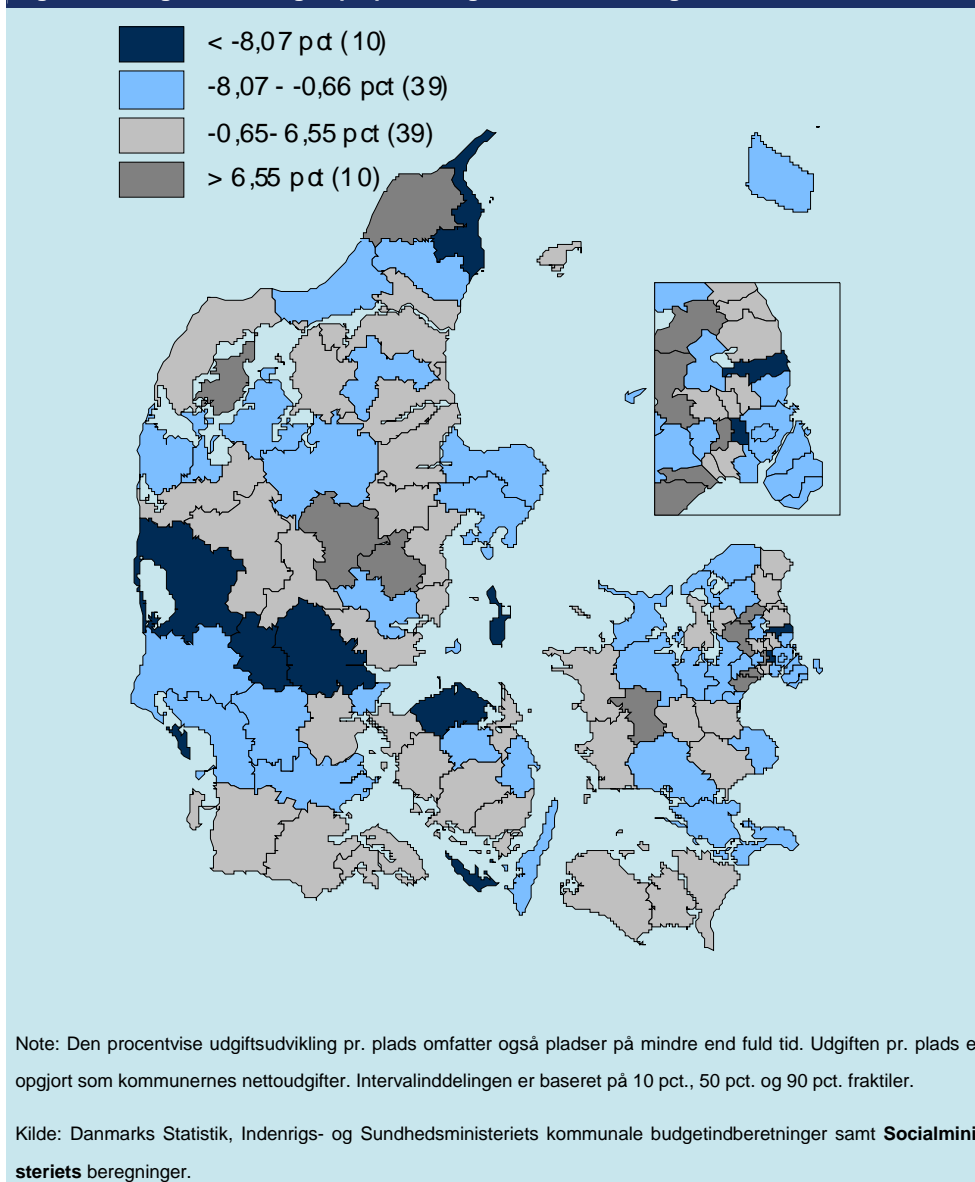
Figur 4.16 Udgiftsudviklingen pr. plads på dagtilbudsområdet inkl. SFO, budget 2008-2009

Note: Den procentvise udgiftsudvikling pr. plads omfatter også pladser på mindre end fuld tid. Udgiften pr. plads er opgjort som kommunernes nettoudgifter. Intervalinddelingen er baseret på 10 pct., 50 pct. og 90 pct. fraktiler.

Kilde: Danmarks Statistik, Indenrigs- og Sundhedsministeriets kommunale budgetindberetninger samt **Socialministeriets** beregninger.

Figur 4.17 Udgiftsudviklingen pr. plads dagtilbudsloven, budget 2008-2009

Forklaringen på det store udsving for Lemvig Kommune skal som nævnt findes ved at anvende udgifterne pr. plads. Mens der nominelt var et fald i udgifterne vedrørende dagtilbudsloven og SFO og en stor stigning for dagtilbudsloven alene, er billedet her omvendt. Udgifterne pr. plads medregnet SFO falder ganske vist med -0,2 procent, hvilket dog ligger over landsgennemsnittet, mens udgifterne pr. plads falder med -0,7 procent for dagtilbudsloven alene, hvilket ligeledes er over gennemsnittet, men under medianen. Dette skyldes, at kommunen har budgetteret med en

stigning i antallet af pladser under dagtilbudsloven på næsten 10 procent, men samlet har man budgetteret med 2 procent færre pladser, når SFO medregnes. Derved ses det, at man ikke udelukkende bør fokusere på det samlede udgiftsniveau, men at udgifterne pr. plads også har en stor forklaringsgrad.

Ændringer i sammensætningen af pladser kan også være med til at sløre billedet. Dette skyldes, at pladser til 0-2 årige børn, eksempelvis vuggestuer, er væsentligt mere udgiftstunge sammenlignet med en plads til et barn i den skolesøgende alder, eksempelvis en fritidshjemsplads. Når en kommune derfor har et fald i de gennemsnitlige udgifter pr. plads, er dette ikke nødvendigvis ensbetydende med, at serviceniveauet forringes, hvilket beskrivelsen af Lemvig Kommune er med til at understrege. Der er derfor behov for at se på udviklingen opgjort på institutionstypeniveau for at kunne belyse udviklingen mere præcist.

4.1.4.3 Udgiftsudviklingen på dagtilbudsområdet (institutionstyper)

Ved at se på den nominelle udvikling opdelt på institutionstyper er det muligt at se en mere generel udvikling på området. Det er tydeligt, at der sker et skift i institutionsstrukturen, hvor en del institutioner bliver omlagt fra vuggestuer, børnehaver og fritidshjem til aldersintegrerede institutioner, jf. tabel 4.16.

Tabel 4.16: Udgiftsudviklingen på institutionstypeniveau, budget 2008-2009				
Mio. kr. 2009-PL	Budget 2008	Budget 2009	Ændring B08-B09	Ændring B08-B09 pct.
Dagpleje	5.114	5.066	-48	-0,9
Vuggestue	1.343	1.276	-68	-5,0
Børnehave	5.117	4.800	-317	-6,2
Aldersintegreret institution	9.754	10.355	601	6,2
Fritidshjem	506	475	-31	-6,1
SFO	4.494	4.374	-120	-2,7
I alt	26.329	26.346	18	0,1

Note: Opgørelsen omfatter ikke funktionerne 5.10, 5.16 og 5.18-19, hvorfor data ikke summer til hovedtotalen

Kilde: Danmarks Statistik, Indenrigs- og Sundhedsministeriets kommunale budgetindberetninger samt Socialministeriets beregninger.

Samlet set er de budgetterede udgifter for disse institutionstyper stort set uændret fra 2008 til 2009, men dette dækker over store udsving typerne imellem.

Som tidligere beskrevet vil man opnå et mere præcist billede af udviklingen, ved at se på de budgetterede udgifter pr. budgetteret plads, jf. tabel 4.17.

Tabel 4.17: Udgiftsudviklingen pr. plads på institutionstypeniveau, budget 2008-2009				
Kr. 2009-PL	Budget 2008	Budget 2009	Ændring B08-B09 pct.	
Dagpleje	75.327	76.575		1,7
Vuggestue	101.765	109.962		8,1
Børnehave	52.825	52.608		-0,4
Aldersintegreret institution	62.130	60.465		-2,7
Fritidshjem	33.356	32.507		-2,5
SFO	21.640	20.027		-7,5

Note: Udgiften pr. plads er opgjort som kommunernes nettoudgifter.

Kilde: Danmarks Statistik, Indenrigs- og Sundhedsministeriets kommunale budgetindberetninger samt Socialministeriets beregninger.

Med denne opgørelse hvor der tages højde for den budgetterede udvikling i antallet af pladser, er billedet et andet end ved opgørelsen i tabel 4.16. Det ses, at de gennemsnitlige udgifter pr. plads til vuggestue og dagpleje er steget, vuggestue ganske markant med over 8 procent, mens udgifterne pr. børnehaveplads er stor set uændret. For aldersintegrerede institution og fritidshjem er der tale om et mindre fald, mens kommunernes budgetterede udgifter pr. plads til SFO er faldet med hele 7,5 procent. En del af faldet i kommunernes budgetterede udgifter til SFO kan forklares med en stigning på cirka 3 procent i taksterne og i forældrebetalingssandelen. Faldet i de budgetterede udgifter pr. SFO plads er derfor ikke ensbetydende med en serviceforringelse af samme størrelse, men afspejler snarere en ændret fordeling mellem kommunens finansiering og forældrebetalingen.

Ved at opgøre udviklingen for institutionstyperne på kommuneniveau, ville det være muligt at komme med en beskrivelse af udviklingen i udgifterne, der i højere grad også ville kunne sige noget om udviklingen i udgiftsniveauet for den enkelte kommune og for institutionstyperne. Det viser sig dog ved en nærmere undersøgelse, at data ikke er validt på dette detaljeringniveau. Der er ganske enkelt for store udsving fra år til år, som ikke lader sig forklare med udvikling i antallet af budgetterede pladser eller andre kendte faktorer. For flere kommuner og institutionstyper er der tale om stigninger og fald i de budgetterede udgifter pr. plads på over 50 procent og i nogle tilfælde stigninger på mere end 100 procent.

4.1.4.4 Forklarende faktorer

Som beskrevet ovenfor er der næppe en entydig årsag til og forklaring på udviklingen i de samlede udgifter til dagtilbudsområdet og SFO, men derimod mange og ofte modsatrettede bevægelser, der alle i større eller mindre grad har indflydelse på udviklingen i udgiftsniveauet. De mulige årsager gennemgås en for en i det følgende

4.1.4.4.1 Demografi

En parameter, der kan forklare en stor del af udviklingen, er naturligvis antallet af pladser. Et fald i antallet af pladser vil alt andet lige medføre et fald i de samlede udgifter.

Tabel 4.18: Udvikling i antal budgetterede pladser

	2008	2009
Pladser i alt	625.210	641.337
Heraf mindre end fuldtid	58.775	57.502
Andel pladser på mindre end fuldtid	9,4 pct.	9,0 pct.
Pladser under dagtilbudsloven	417.548	422.928
Pladser SFO	207.663	218.409

Kilde: Indenrigs- og Sundhedsministeriets kommunale budgetindberetninger samt Socialministeriets beregninger.

Som det fremgår af tabel 4.18 er der budgetteret med flere pladser for området generelt og for dagtilbudsloven og SFO. Dette taler for, at de samlede udgifter burde stige, hvilket tabel 4.12 har vist, at de ikke gør. Det fremgår af tabellen, at andelen af pladser på mindre end fuldtid var større i 2008 end i 2009. Dette indikerer også, at de samlede udgifter bør stige da en plads på mindre end fuldtid er billigere for kommunen. Denne effekt er dog ganske begrænset, da andelen af budgetterede pladser på mindre end fuldtid kun falder fra 9,4 til 9,0 procent af det samlede antal budgetterede pladser.

Fordelingen af pladser mellem mere og mindre udgiftskrævende aldersgrupper vil som nævnt tidligere også have effekt på det samlede udgiftsniveau. Det ses af tabel 4.19, at der er et fald i antallet af pladser til førskolebørn for dagpleje, vuggestue og børnehave. Derimod er der en stor stigning i antallet af pladser i aldersintegrerede institutioner. Det er ikke muligt ud fra budgetindberetningerne at se, hvilke aldersgrupper denne stigning vedrører, hvorfor det heller ikke er muligt at vurdere effekten på de samlede udgifter. Den samme problematik gør sig gældende for fritidshjem, om end der er et mindre aldersspænd mellem de indskrevne ifht. aldersintegrerede institutioner. Effekten af udviklingen i antallet af SFO pladser er beskrevet ovenfor.

Tabel 4.19: Udvikling i antal budgetterede pladser på institutionstyper			
	Budget 2008	Budget 2009	Ændring B08-B09
Dagpleje	67.892	66.152	-1.740
Vuggestue	13.199	11.601	-1.598
Børnehave	96.875	91.246	-5.629
Aldersintegreret institution	156.993	171.260	14.267
Fritidshjem	15.172	14.623	-549
SFO	207.663	218.409	10.746

Kilde: Indenrigs- og Sundhedsministeriets kommunale budgetindberetninger samt Socialministeriets beregninger.

I børnepasning m.v. tællingen, som Danmark Statistik laver en gang om året, opgøres det faktiske antal indskrevne børn, fordelt på institutionstyper og aldersgrupper. Tællingen for 2009 ventes først offentliggjort i starten af 2010, så denne kan ikke være med til at afdække problematikken på nuværende tidspunkt. Den generelle befolkningsudvikling kan anvendes, hvis det antages, at dækningsgraden er uændret mellem årene.

Tabel 4.20: Befolkningsudvikling 2008-2009	
Aldersgrupper	2008-2009
0-2 år	-287
3-5 år	768
6-9 år	-1.873
0-9 år i alt	-1.391

Kilde: Danmarks Statistik samt Socialministeriets beregninger.

Som det fremgår af tabel 4.20, antyder demografien, at der bliver lidt flere førskolebørn, og færre børn i de små skoleklasser, hvor flest har et pasningsbehov. Befolkningsudviklingen støtter dermed ikke antagelsen om, at der bliver færre førskole børn.

Det kan derfor ifht. tilbud under dagtilbudsloven konkluderes, at udviklingen i demografien ikke umiddelbart tilsiger, at der kan forventes et fald i de samlede budgetterede udgifter. På grund af usikkerheden omkring aldersfordelingen af pladser for aldersintegrerede institutioner kan det dog ikke vides med sikkerhed.

4.1.4.4.2 Øvrige faktorer

Når der beregnes budgetterede udgifter pr. plads, anvendes kun de udgifter, der er budgetteret på den pågældende institutionstypes autoriserede funktion i den kommunale kontoplan ("konto-nummer"). Derved bliver udgifter vedrørende fælles formål som eksempelvis støttepædagoger og udgifter til søskende tilskud ikke medregnet. I budgettet for 2008 og 2009 udgjorde denne funktion

---

cirka 2,6 mia. kr. i 2009 pl. Ved at disse udgifter ikke medregnes, opstår der naturligvis en vis usikkerhed omkring udgifterne pr. plads. Hvis det antages, at udgifterne fordeler sig jævnt over alle institutionstyperne, vil dette ikke have nogen effekt. Problemet er, at denne fordeling ikke kendes.

Det er nævnt ovenfor, at budgetterne på kommune- og institutionstypeniveau er behæftet med en usikkerhed. Denne usikkerhed kan naturligvis ikke undgå at påvirke landstallene. Hvis det antages, at et højere aggregeringsniveau indebærer mindre usikkerhed, vil fejlene forventes at udligne hinanden, men det vides ikke, hvor stor usikkerhed der er.

Endelig har ministeriet som nævnt fået informationer fra nogle kommuner om, at de i forbindelse med opgørelsen af regnskabet for 2008 har ændret konteringspraksis, mellem dagtilbud under dagtilbudsloven og særlige dagtilbud. Dette drejer sig bl.a. om Københavns Kommune, som har oplyst, dette medfører en ændring på ca. 100 mio. kr., der tidligere blev konteret på tilbud under dagtilbudsloven, men som rettelig hører hjemme under særlige dagtilbud. Det må alt andet lige påvirke udviklingen mellem budget 2008 og 2009 for både særlige dagtilbud og dagtilbud under dagtilbudsloven, som det også er beskrevet tidligere.

Ovenstående er således med til at bekræfte konklusionen om, at udgiftsmæssige forskydninger ikke blot er et resultat af demografiske forskydninger. Det kan skyldes andre forhold, herunder konteringspraksis.

4.1.5. Administrationsudgifter

I dette afsnit analyseres udviklingen for administrationsudgifter og der fokuseres særligt på, om der er i den forbindelse er forskel på sammenlagte og ikke-sammenlagte kommuner.

4.1.5.1 Udgiftsudviklingen for den centrale administration

For 2009 har kommunerne samlet set budgetteret med 28,6 mia. kr. på det centrale administrationsområde. Det svarer til et landsgennemsnitligt administrationsforbrug på 5.183 kr. pr. indbygger.

I forhold til budgetresultatet for 2008 er der sket en samlet stigning i de administrative udgifter på ca. 0,9 mia. kr., heraf kan knap 0,7 mia. henføres til en stigning i den administrative organisation og knap 0,2 mia. kr. vedrører en stigning i den politiske organisation. Det tyder altså umiddelbart på, at de seneste års fokus på effektiviseringsgevinster og ønsker om at slanke administrationen endnu ikke er afspejlet i de kommunale budgetter.

Stigningen fra 2008 til 2009 skal dog formentlig ses i lyset af, at budgettet for 2009 indeholder et løft på 0,8 mia. kr. til udmøntning af trepartsaftalerne. Det formodes, at kommunerne ved budgetlægningen endnu ikke har udmøntet de afsatte trepartsmidler på sektorområderne, men at de i

stedet har budgetteret med centrale reserver på administrationskontoen.² Billedet kan således være et andet, når regnskabstallene kendes. I den forbindelse kan det nævnes, at der fx fra regnskab 2007-2008 kan ses et mindre fald i de realiserede udgifter til administration.

Derudover kan stigningen også være udtryk for, at flere kommuner har centraliseret deres administration fra decentrale enheder til den centrale enhed, hvilket selvsagt vil medføre en udgiftsstigning på det centrale administrationsområde. Nogle af forskellene fra det ene år til det andet eller fra kommune til kommune kan således forklares ved forskelle i organisering, it-understøttelse mv.

Tabel 4.21: Udvikling i administrationsudgifter budget 2008-2009

Mio. kr. 2009-PL	Budget 2008	Budget 2009	Vækst, kr.	Vækst, pct.
Politisk organisation	830	991	161	19,4
Administrativ organisation	26.209	26.987	778	3,0
Erhvervsudvikling, turisme og landdistrikter	606	586	-20	-3,3
I alt	27.644	28.563	919	3,3
I alt pr. indbygger	5.049	5.183	134	2,7

Note: Nettoudgifterne er opgjort pga. hovedkonto 6, der omfatter udgifter og indtægter vedrørende kommunens politiske virksomhed, den centrale administration samt erhvervsudvikling, turisme og landdistrikter. Det betyder, at udgifter og indtægter vedrørende den decentrale administration, som foregår på og vedrører den enkelte institution, registreres under institutionen og indgår derfor ikke som en del af de centrale administrationsudgifter.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger

Endelig skal det bemærkes, at godt halvdelen af udgiftsvæksten på knap 1 mia. kr. kan henføres til landets to største kommuner, nemlig København og Århus, der tilsammen har budgetteret med en vækst på omkring 0,5 mia. kr. Det betyder også, at det ovenfor skitserede billede af, at administrationsudgifterne generelt stiger i landets kommuner, skal tages med et forbehold.

4.1.5.2 Forklarende faktorer

Ikke mindst i lyset af kommunalreformen og dannelsen af de nye større kommuner er der skabt ekstra fokus på realiseringen af effektiviseringsgevinster i den kommunale administration.

Det forventes, at især de sammenlagte kommuner vil indhente de største administrative besparelser, om end der til en start kan være administrative engangsudgifter i overgangsperioden. På den

² KL har foretaget en rundspørge blandt 21 kommuner om konteringen af midler vedr. trepartsaftalerne, der viser, at 84 pct. af trepartsmidlerne er budgetteret som centrale reserver.

baggrund skelnes der i nedenstående tabel mellem hhv. sammenlagte og ikke-sammenlagte kommuners samlede administrationsudgifter.

Tabel 4.22: Vækst i administrationsudgifter i forhold til sammenlægningsstatus				
	Budget 2008	Budget 2009	Vækst, kr.	Vækst, Pct.
Sammenlagte kommuner, mio. kr.	17.057	17.370	313	1,8
Sammenlagte kommuner kr./indb.	4.926	4.994	68	1,4
Ikke-Sammenlagte kommuner, mio. kr.	10.587	11.193	606	5,7
Ikke-Sammenlagte kommuner kr./indb.	5.260	5.506	245	4,7
Hele landet, mio. kr.	27.644	28.563	919	3,3
Hele landet, kr./indb.	5.049	5.183	134	2,7

Note: Nettoudgifterne er opgjort pga. hovedkonto 6, der omfatter udgifter og indtægter vedrørende kommunens politiske virksomhed, den centrale administration samt erhvervsudvikling, turisme og landdistrikter. Det betyder, at udgifter og indtægter vedrørende den decentrale administration, som foregår på og vedrører den enkelte institution, registreres under institutionen og indgår derfor ikke som en del af de centrale administrationsudgifter. Overordnet set skal det endvidere bemærkes, at store ikke-sammenlagte kommuner, som København og Århus med høje administrationsudgifter, har en betydelig indflydelse på det gennemsnitlige resultat for de ikke-sammenlagte kommuner.

Kilde: Danmarks Statistik, Indenrigs- og Sundhedsministeriet samt egne beregninger.

På baggrund af tabel 4.22 tyder det på, at de sammenlagte kommuner er påbegyndt en effektiviseringsproces i forhold til administrationsudgifterne, hvilket dog kommer til udtryk ved en mere dæmpet vækst, frem for et egentlig fald i udgifterne. Dette resultat skal naturligvis ses i sammenhæng med, at landets største kommuner, København og Århus, er ikke-sammenlagte kommuner, der har høj en vækst i administrationsudgifter. Disse to kommuner har således en opadgående effekt på udviklingen i administrationsudgifter for de ikke-sammenlagte kommuner. Der ses dog stadig en tendens til, at de sammenlagte kommuner gennemsnitligt har budgetteret med et lavere udgiftsniveau end landsgennemsnittet, mens de ikke-sammenlagte kommuner gennemsnitligt befinder sig over landsgennemsnittet.

Der kan således konstateres en sammenhæng mellem udgiftsudviklingen og sammenlægningsstatus, der dog er væsentligt påvirket af enkelte kommuners konkrete udvikling. Denne forskel mellem sammenlagte kommuner og ikke-sammenlagte kommuner kan som sagt skyldes, at de sammenlagte kommuner er begyndt, i højere grad end de ikke-sammenlagte, at bremse udgiftsudviklingen og påbegyndt indhøstningen af de administrative effektiviseringsgevinster.

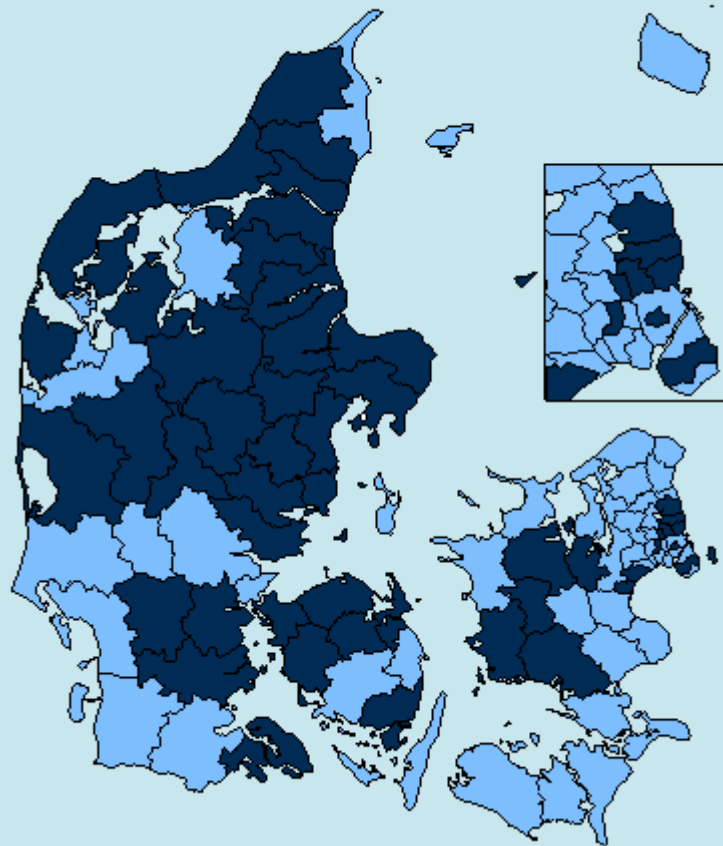

Det viser sig, at blandt landets 98 kommuner, er der 49 kommuner, der for 2008 har budgetteret med et højere administrationsforbrug end landsgennemsnittet, og tilsvarende 49 kommuner, der har budgetteret med et administrationsforbrug, der ligger under landsgennemsnittet. Samtidig er der 64 kommuner, der fra budget 2008-2009 har budgetteret med stigende udgifter, mens blot 34 kommuner har budgetteret med lavere udgifter.

Nedenstående kort viser, hvilke kommuner der for 2008 har et administrationsforbrug, der ligger hhv. over eller under landsgennemsnittet på 5.049 kr. pr indbygger. Derudover er der indsat endnu et kort, der viser hvilke kommuner, der budgetterer med enten stigende eller faldende udgifter fra budget 2008-2009.

Figur 4.18: Administrationsudgifter pr. indbygger i forhold til landsgennemsnittet, budget 2008

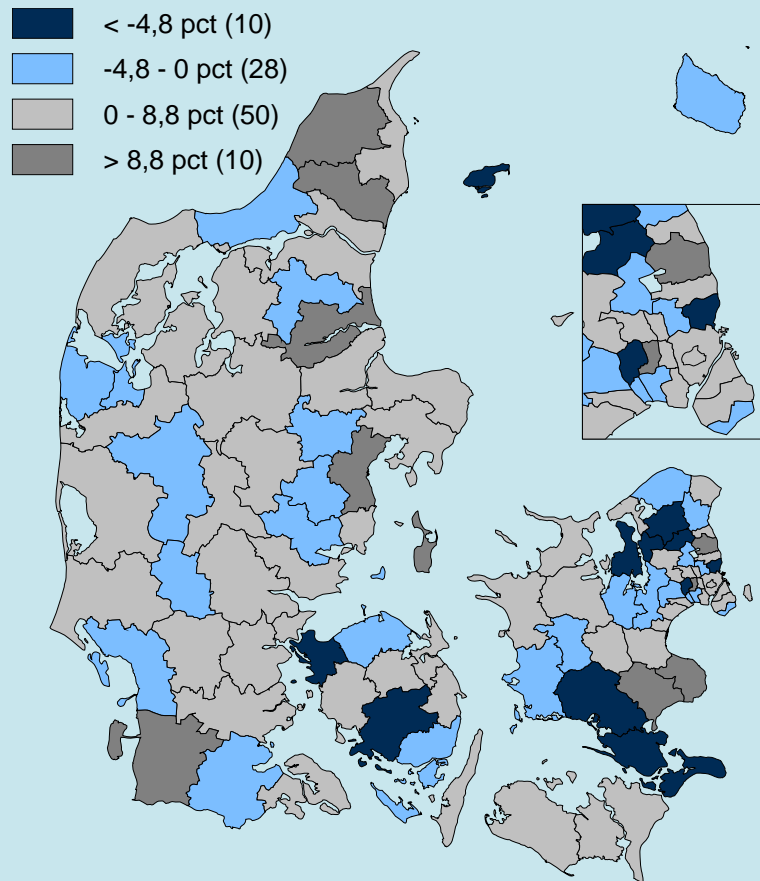
- under landsgennemsnittet (49)
- over landsgennemsnittet (49)

Note: Administrationsudgifter pr. indbygger i budget 2008 er sat i forhold til det landsgennemsnitlige udgiftsniveau på 5.049 kr. pr. indbygger (jf. tabel 4.21). Administrationsudgifterne er netttotal og opgjort pr. indbygger (betalingskommune).

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Figur 4.19: Vækst i administrationsudgifter, budget 2008-2009

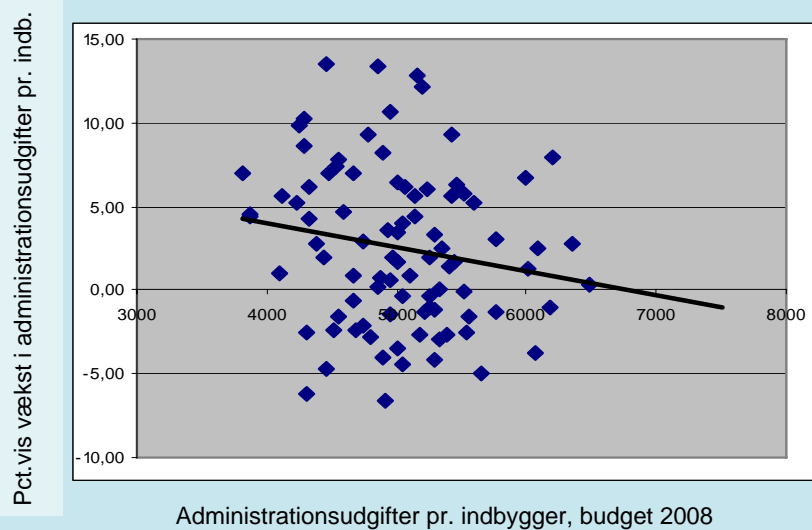
Note: Den procentvise udvikling i administrationsudgifter er opgjort pr. indbygger (betalingskommune) fra budget 2008-2009. Den landsgennemsnitlige udgiftsudvikling er på 2,7 pct. (jf. tabel 4.21). Intervalinddelingen er baseret på 10 pct. fraktilen, 0 og 90 pct. fraktilen.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Ved et hurtigt øjekast på de to kort ses det, at der er et vist sammenfald mellem de kommuner, der til en start har et højt administrationsforbrug over gennemsnittet (de lyseblå) og de kommuner der i 2008-2009 har budgetteret med stigende administrationsudgifter (de grå). Der er tilfældet for knap en tredjedel af landets kommuner.

Når data indsættes i et punktskema ses der derimod en svag negativ sammenhæng mellem vækst i administrationsudgifter og administrationsniveauet det foregående år. Det vil sige, en sammenhæng mellem et højt administrationsniveau og lav eller negativ udgiftsvækst.

Figur 4.20: Vækst i administrationsudgifter i forhold til administrationsniveauet

Note: Forklaringsgraden (R^2) er på 3 pct. Outliers er undladt.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Samlet set vurderes der dog ikke at være en helt entydig tendens til, at kommuner med et højt administrationsforbrug over landsgennemsnittet budgetterer med faldende udgifter.

4.2 Kommunernes budgetprocesser for 2009

4.2.1. Om analysen

4.2.1.1 Baggrund og indhold

På baggrund af sidste efterårs debat om kommunernes budgetter for 2009 blev der fra ministeriets side taget initiativ til en analyse af de kommunale budgetter for 2009. Foruden den kvantitative analyse af kommunernes budgetresultat og udgiftsudviklingen fra budget 2008 til budget 2009 blev der taget initiativ til en kvalitativ analyse af kommunernes budgetprocesser for 2009. Analysen af kommunernes budgetprocesser er udarbejdet af KREVI i samarbejde med det daværende Indenrigs- og Socialministeriet.

Hensigten med analysen har været at afdække og kortlægge forskellige karakteristika ved kommunernes budgetlægningsmetoder og -processer. I undersøgelsen er der skelnet mellem den teknisk/administrative del og den politiske del af budgetlægningsprocessen for derigennem at få et indblik i budgetjusteringer foretaget på såvel administrativt som politisk niveau.

Kortlægningen af de kommunale budgetprocesser skal ses som et supplement til analysen af udgiftsudviklingen fra budget 2008 til budget 2009. Det er således nærliggende at antage, at der kunne være en sammenhæng mellem nogle af de fundne karakteristika ved budgetlægningsmetoden og de udgiftsmæssige udviklingstræk. Men der har ikke på nærværende grundlag været uddraget sådanne sammenhænge.

Dette notat indeholder en sammenskrivning af de væsentligste resultater fra undersøgelsen. Den samlede rapport "Kortlægning af de kommunale budgetprocesser for 2009" kan læses på www.krevi.dk

4.2.1.2 Sammenfatning

Kortlægningen af de kommunale budgetprocesser kommer omkring hele budgetprocessen for 2009 – lige fra den indledende politiske godkendelse af tidsplan og proces til evaluering af den overståede budgetproces. Der afdækkes således mange elementer ved den kommunale budgetproces.

Overordnet set tegner undersøgelsen et billede af, at der er langt fra det første tekniske budgetoplæg til det endelige vedtagne budget, samt at der ikke er én enkel opskrift på en kommunal budgetproces, men flere varianter. På den måde er undersøgelsen med til at illustrere hvilke forskellige metoder, der anvendes i kommunerne for at opnå et budget i balance.

Undersøgelsen bekræfter desuden, at budgetlægningsprocessen i høj grad er en prioriteringsøvelse. Omprioritering af midler kommer til udtryk ved brugen af forskellige budgetmetoder. Her er

---

anvendelsen af administrative rammereduktioner ifølge undersøgelsen relativt udbredt, og rammereduktioner kan således frigive midler, der evt. kan omsættes til nye tiltag. Ligeledes forelægges det politiske niveau i udbredt grad et omstillingskatalog, der indeholder såvel udvidelsesforslag som reduktionsforslag. Omstillingskataloget fungerer således som et redskab til at prioritere nye tiltag og til samtidigt at finde pengene hertil ved at nedprioritere andre tiltag. Endelig ses der en tendens til, at begrebet sparerunder bruges om situationer, hvor der gennemføres både servicereduktioner og serviceudvidelser i den samme budgetlægningsproces – altså en omprioritering.

Herudover har undersøgelsen også set på den mere konkrete anvendte proces for, hvornår der foreligger en godkendt budgetprocedure/tidsplan, hvornår det første samlede tekniske/administrative budgetoplæg præsenteres politisk og hvornår der afholdes budgetseminar.

Endelig har undersøgelsen også afdækket forhold som, hvor stor en opbakning i kommunalbestyrelsen, der var til det endelige budget og betydningen af regeringens såkaldte "sanktionslovgivning" og borgmestermøderne i forhold til budget 2009.

4.2.1.3 Datagrundlag

Kortlægningen af de kommunale budgetprocesser for 2009 er resultatet af en spørgeskemaundersøgelse blandt økonomicheferne i landets 98 kommuner.

Undersøgelsen er gennemført i perioden den 4. juni 2009 – den 12. juni 2009, og alle landets kommuner har fået mulighed for at deltage. Undersøgelsens svarprocent var på 83 pct., og det vurderes, at besvarelsene udgør et repræsentativt udsnit af samtlige kommuner.

Spørgeskemaet, som ligger til grund for undersøgelsen, indeholder i alt 31 spørgsmål om processen for budgetlægningen 2009. Spørgsmålene er lagt an, så respondenterne umiddelbart har kunnet besvare dem uden at skulle finde oplysninger frem.

I analysen er der generelt kontrolleret i forhold til geografi, kommunestørrelse og sammenlægnings/ikke-sammenlægningskommuner.

4.2.2. Kommunernes budgetprocesser for 2009

Nedenfor følger en gennemgang af undersøgelsens hovedresultater, og der er endvidere fremhævet øvrige af de mest interessante resultater.

4.2.2.1 Administrative budgettilpasninger

Den administrative del af budgetprocessen forstås som den proces, der går forud for de politiske beslutninger, og som munder ud i et budgetoplæg. Udarbejdelsen af dette budgetoplæg vil typisk

have karakter er mere tekniske fremskrivninger og tilpasninger uden egentlig politiske indblanding.

Det fremgår af undersøgelsen, at budgetoplægget for hovedparten af kommunerne tager udgangspunkt i det første overslagsår i budget 2008. Derpå indarbejdes der en lang række administrative justeringer i budgettet uden politisk indblanding. Det drejer sig blandt andet om konsekvenser af tidligere byrådsbeslutninger, pris- og lønfremskrivning, meropgaver, demografiudvikling mv., jf. nedenstående tabel 4.23.

Tabel 4.23: Ændringer indregnet teknisk / administrativt uden at være genstand for konkrete politiske drøftelser

Ændringer:	Procent
Konsekvenser af tidligere byrådsbeslutninger	94 %
Pris- og lønfremskrivning	87 %
Konsekvenser af Lov- og Cirkulæreprogrammet	73 %
Demografiudvikling	72 %
Ændringer i beskatningsgrundlaget	49 %
Afledt drift af anlæg	42 %
Tilpasninger som følge af regnskabstal	22 %
Andet	8 %

Note: Der var mulighed for at sætte flere krydser.

Kilde: KREVI: "Kortlægning af de kommunale budgetprocesser for 2009"

Undersøgelsen peger på, at administrationen i en række kommuner forholdsvist uafhængigt af det politiske niveau udarbejder budgetforslag til 1. behandling. Ca. 40 pct. af kommunerne svarer således "helt enig" eller "delvist enig" til, at budgetforslaget til 1. behandling er udarbejdet af administrationen/direktionen for økonomiudvalget uden politisk indblanding, jf. tabel 4.24. Det må dog antages, at administrationen arbejder inden for nogle politisk godkendte retningslinjer.

Tabel 4.24: Budgetforslag til 1. behandling – Er udarbejdet af administration/direktion for økonomiudvalget uden politisk indblanding

Udarbejdelse uden politisk indblanding:	Procent
Helt enig	9 %
Delvist enig	31 %
Delvist uenig	21 %
Helt uenig	39 %
I alt	100 %

Kilde: KREVI: "Kortlægning af de kommunale budgetprocesser for 2009"

Undersøgelsen peger på, at der er en udbredt tendens blandt landets kommuner til at foretage automatiske mængdefremskrivninger på skole- og dagtilbudsområdet samt på ældreområdet, jf. tabel 4.25. Det betyder fx, at en kommunes budget til folkeskolen fra år til år "automatisk" reguleres op og ned i takt med antallet af 7-16 årige børn.

Der kan desuden konstateres en udbredt brug af mængderegulering på det specialiserede socialområde, idet knap halvdelen af kommunerne anvender mængdereguleringer på hele eller store dele af områderne for voksne handicappede og udsatte børn og unge. Dette er særligt interessant i lyset af de seneste års udgiftsvækst på det specialiserede socialområde og anbefalingerne om, at budgettet skal baseres på realistiske forventninger til antal og gennemsnitlige priser – og således ikke en automatisk justering.

Tabel 4.25: I hvor høj grad blev der i udarbejdelsen af det tekniske / administrative budgetoplæg for 2009 (drift) anvendt mængdefremskrivninger

	Anvendes på hele området	Anvendes på store dele af området	Anvendes på mindre dele af området	Anvendes slet ikke	Total
Daginstitutioner	42 %	50 %	4 %	4 %	100 %
Overførselsindkomster	38 %	30 %	15 %	17 %	100 %
Skoler	37 %	55 %	5 %	3 %	100 %
Ældreområdet	28 %	51 %	16 %	5 %	100 %
Voksne handicappede	18 %	28 %	22 %	32 %	100 %
Udsatte børn og unge	18 %	25 %	24 %	33 %	100 %
Sundhedsområdet	8 %	36 %	25 %	32 %	100 %
Det tekniske område	3 %	4 %	24 %	70 %	100 %
Administration (Konto 6)	1 %	1 %	17 %	80 %	100 %

Kilde: KREVI: "Kortlægning af de kommunale budgetprocesser for 2009"

Som led i den administrative del af budgetprocessen anvender godt halvdelen af kommunerne rammereduktioner, jf. tabel 4.26. Der er tale om dels generelle rammereduktioner, dels særlige rammereduktioner på udvalgte områder.

Tabel 4.26: Generelle rammereduktioner og særlige rammereduktioner på udvalgte områder

Anvendelsen af rammereduktioner:	Procent
Både generelle og særlige rammereduktioner	14 %
Kun generelle rammereduktioner	27 %
Kun særlige rammereduktioner	13 %
Ingen rammereduktioner	46 %
I alt	100 %

Kilde: KREVI: "Kortlægning af de kommunale budgetprocesser for 2009"

I enkelte af tilfældene viser det sig, at rammereduktionerne kun i nogen grad realiseres, idet 46 pct. svarer ja til, at de generelle rammereduktioner blot gennemføres "i nogen/mindre grad", mens 54 pct. svarer "i høj grad" til at generelle rammereduktioner vedtages i det endelige budget.

Formålet med brugen af administrative rammereduktioner må antages at være et ønske om på et tidligt tidspunkt i budgetforløbet, at identificere reduktionspotentialer der kan frigøre et råderum, som evt. kan anvendes til at imødekomme politiske ønsker om nye tiltag.

4.2.2.2 Politiske beslutninger

Den politiske del af budgetprocessen forstås som den del af processen, der foregår i de politiske udvalg og kommunalbestyrelsen. Den politiske del af processen omhandler således primært de politiske beslutninger, der træffes ved 1. og 2. behandling af budgettet.

Den politiske styring af budgetprocessen kommer bl.a. til udtryk gennem fastsættelse af politiske mål for budgetresultatet. Undersøgelsen viser således, at kommunerne i de fleste tilfælde havde politisk fastsatte mål vedrørende uændret skat, balanceret driftsresultat, størrelsen på skattebeholdningen, overholdelse af den individuelle vækstramme, mens lidt under halvdelen af kommunerne havde politiske mål om et uændret serviceniveau, jf. tabel 4.27.

Til spørgsmålet om tydeligheden af de politiske mål svarer 85 pct., at de er "helt eller delvist enige" i, at de politiske mål var tydelige gennem budgetprocessen.

Tabel 4.27: Politiske målsætninger for budget 2009			
Politiske mål i budgetprocessen vedrørende:	Procent	Sammenlægningskommuner	Ikke-sammenlægningskommuner
Uændret skat	83 %	78 %	83 %
Balanceret driftsresultat	81 %	76 %	83 %
Overholdelse af kommunens individuelle servicevækstramme	79 %	76 %	74 %
Bidrag til at overholde den kollektive anlægsramme	79 %	75 %	78 %
Størrelsen af kassebeholdning	68 %	56 %	87 %
Uændret serviceniveau	37 %	38 %	30 %

Kilde: KREVI: "Kortlægning af de kommunale budgetprocesser for 2009"

Tidspunktet for den første politiske præsentation af budgettet varierer meget fra kommune til kommune. I nogle kommuner finder den første politiske forelæggelse af budgetoplæg sted før økonomaftalen mellem regeringen og KL, mens andre venter til efter indgåelsen af en økonomiaftale.

Den politiske beslutningsproces understøttes løbende af administrationen, og ifølge undersøgelsen præsenteres det politiske niveau løbende for ændringer i de tekniske budgetforudsætninger. Der er dog stor forskel på, hvor ofte det vurderes, at politikerne har behov for at blive præsenteret for ændrede budgetforudsætninger. Knap 70 pct. af kommunerne præsenterer ændringer 1-2 gange for politikerne, mens omkring 30 pct. præsenterer ændringer 3 gange eller oftere.

Ifølge undersøgelsen havde politikerner adgang til et omstillingskatalog i 80 pct. af kommunerne. Omstillingskatalog skal forstås som et katalog med beskrivelser af udvidelses- og reduktionsforslag i forhold til serviceniveauet på konkrete politikområder. Kataloget kan således ses som et redskab for politikerne til at prioritere mellem forskellige tiltag. Undersøgelsen viser også, at et sådan omstillingskatalog benyttes aktivt, idet 60 pct. svarer ja til, at det benyttes i "høj grad", jf. tabel 4.28.

Tabel 4.28: Andel af kommuner med omstillingskatalog, som benyttede det.

Benyttelse af omstillingskatalog:	Andel
Omstillingskataloget blev i høj grad benyttet	59 %
Omstillingskataloget blev i nogen grad benyttet	36 %
Omstillingskataloget blev i mindre grad benyttet	3 %
Omstillingskataloget blev slet ikke benyttet	2 %
I alt	100 %

Kilde: KREVI: "Kortlægning af de kommunale budgetprocesser for 2009"

Undersøgelsen viser endvidere, at flertallet af kommunerne gennemførte en såkaldt sparerunde på politisk niveau i forbindelse med budgetlægningen. Det er karakteristisk for sparerunderne, at der kun i mindre omfang var tale om generelle serviceforringelser. 3 ud af 4 såkaldte sparerunder ved budgetlægningen for 2009 handlede således om andet end generelle serviceforringelser og var i stedet udtryk for udgiftsreduktioner i forhold til fx budgetoplæg ved 1. behandlingen, et tidligere teknisk budgetoplæg eller budget i overslagsår, jf. tabel 4.29. Der gives ikke et entydigt svar på, hvad disse sparerunder omhandlede, men noget tyder altså på, at der i vid udstrækning har været tale om prioriteringsøvelser.

Tabel 4.29: Indhold i gennemførte sparerunder

Indhold i sparerunde:	Procent
Der var udgiftsreduktioner i forhold til overslagsår for budget 2008	45 %
Der var udgiftsreduktioner i forhold til et tidligere teknisk budgetoplæg	39 %
Der var udgiftsreduktioner i forhold til budgettet til 1. behandling	35 %
Der var udgiftsreduktioner i forhold til budget 2008 (i faste priser)	25 %
Der var et generelt fald i det gennemsnitlige serviceniveau i forhold til budget 2008	22 %
Andet	3 %

Note: Der var mulighed for at sætte flere krydser.

Kilde: KREVI: "Kortlægning af de kommunale budgetprocesser for 2009"

I undersøgelsen indgår der desuden et spørgsmål om afsættelse af midler til nye tiltag. Hertil svarer 27 pct. at der "i høj grad" eller "i nogen grad" blev afsat midler til nye driftstiltag, mens 61 pct. svarer, at der i "høj grad" eller "nogen grad" blev afsat midler til nye anlægstiltag, jf. tabel 4.30.

Midler til nye tiltag:	Driftstiltag	Anlægstiltag
I høj grad	4 %	18 %
I nogen grad	23 %	43 %
I mindre grad	69 %	35 %
Slet ikke	4 %	4 %
I alt	100 %	100 %

Kilde: KREVI: "Kortlægning af de kommunale budgetprocesser for 2009"

Det er altså et fåtal af kommuner, der ikke har afsat midler til nye tiltag, og undersøgelsen tyder også på, at kommuner, der har angivet at gennemføre sparerunder også synes at have afsat midler til nye tiltag.

Endelig peger undersøgelsen på, at "sanktionslovgivningen" og borgmestermøderne har gjort en forskel ved budgetprocessen for 2009. Det ses, at langt de fleste kommuner er "helt" eller "delvist enige" i, at "sanktionslovgivningen" fik afgørende betydning for budgetresultatet 2009. Tilsvarende er der bred tilslutning til, at borgmestermøderne havde betydning for budgetresultatet og ikke mindst processen for budgettet, jf. tabel 4.31.

Borgmestermøders betydning	Helt enig	Delvist enig	Delvist uenig	Helt uenig	I alt
Borgmestermøderne fik afgørende betydning for anlægsbudgettet	20 %	46 %	16 %	18 %	100 %
Borgmestermøderne fik afgørende betydning for skatten	24 %	43 %	22 %	11 %	100 %
Borgmestermøderne fik afgørende betydning for Servicevækstrammen	20 %	42 %	23 %	15 %	100 %
Borgmestermøderne fik afgørende betydning for processen i forbindelse med budgettet	23 %	51 %	18 %	8 %	100 %

Kilde: KREVI: "Kortlægning af de kommunale budgetprocesser for 2009"

Den faseopdelte budgetlægningsproces med borgmestermøder havde til formål at koordinere kommunernes budgetlægning således, at kommunerne under ét vedtog budgetter i overensstemmelse med det aftalte. Undersøgelsen bekræfter således, at borgmestermøderne og den øget koordinering havde en effekt, og de samlede kommunale budgetter for 2009 må således kunne konkluderes at have set anderledes ud i fravær af såvel borgmestermøderne som "sanktionslovgivningen".

Bilag

Bilagsoversigt

Bilag 1: Gennemsnitlig kommunale udskrivningsprocent 1991-2009	94
Bilag 2: Gennemsnitlige kirkeskatteprocent 1992-2009	95
Bilag 3: Gennemsnitlig kommunal grundskyldspromille 1990-2009	96
Bilag 4: Udskrivningsgrundlag 1991-2009	97
Bilag 5: Afgiftspligtige grundværdier 1991-2009	98
Bilag 6: Likviditet ultimo året i pct. af bruttodrifts- og anlægsudgifterne (inkl. Moms) 1999-2008..	99
Bilag 7: Kvartalsoversigt over kommunernes likvide beholdning 2003-2008	100
Bilag 8: Langfristet gæld ultimo året i pct. af udskrivningsgrundlaget 2000-2008	101
Bilag 9: Kvartalsoversigt over kommunernes langfristede gæld 2004-08	102
Bilag 10a: Den kommunale pris- og lønudvikling 2005-2009	103
Bilag 10b: Den regionale pris- og lønudvikling 2005-2009	103
Bilag 11: Oversigt over kommunernes regnskab 2007	104
Bilag 12: Oversigt over regionernes regnskab 2007	105
Bilag 13: Oversigt over kommunernes budget 2008	106
Bilag 14: Oversigt over regionernes budget 2008	107
Bilag 15: Oversigt over kommunernes budget 2009	108
Bilag 16: Oversigt over regionernes budget 2009	109
Bilag 17: Kommunernes finansieringsstruktur i budget 2009	110
Bilag 18: Oversigt over den kommunale skatteudskrivning i budget 2009	115
Bilag 19: Oversigt over udskrivningen af kirkeskat i budget 2009	120
Bilag 20: Kommunernes udgiftsstruktur på drifts- og anlægsområdet i budget 2009	125
Bilag 21: Aftale om kommunernes økonomi for 2009	130
Bilag 22: Aftale om regionernes økonomi for 2009	155

Bilag 1: Gennemsnitlig kommunale udskrivningsprocent 1991-2009

Pct.	Amter	Primær-kommuner	Kbh	Frb	Sundhedsbidrag	Hele landet ²
1991	9,51	19,40	30,80	27,90	-	29,07
1992	9,62	19,59	30,80	27,90	-	29,33
1993	9,73	19,64	30,80	27,90	-	29,47
1994	9,78	19,66	30,80	27,90	-	29,54
1995	10,01	19,83	30,80	27,90	-	29,88
1996	10,54	19,88	30,80	27,90	-	30,40
1997	10,92	20,22	31,70	29,60	-	31,16
1998	11,35	20,38	31,70	29,60	-	31,69
1999	11,46	20,47	31,70	29,60	-	31,85
2000	11,55	20,57	31,70	30,80	-	32,04
2001	11,84	20,71	32,30	30,80	-	32,48
2002	11,88	20,74	32,30	30,80	-	32,55
2003 ⁽¹⁾	11,91	20,75	32,20	31,20	-	32,58
2004 ⁽²⁾	11,91	20,76	32,10	31,20	-	32,58
2005 ⁽²⁾	11,91	20,78	32,10	31,20	-	32,59
2006 ⁽²⁾	11,91	20,78	32,10	31,20	-	32,60
2007 ⁽³⁾	-	24,58	-	-	8,00	32,58
2008	-	24,81	-	-	8,00	32,81
2009	-	24,82	-	-	8,00	32,82

Noter: Inkl. fordeling af Bornholms Regionskommune fra 2003 til 2006. (1) Den gennemsnitlige udskrivningsprocent dannes ved en sammenvejning af de enkelte kommuners udskrivningsprocent med disses udskrivningsgrundlag (2) Ekskl. kirkeskat (3) Pga. skattereform og bruttificering har de enkelte kommuners udskrivningsgrundlag ændret sig på forskellig vis fra 1993 til 1994. Stigningen i den gennemsnitlige udskrivningsprocent skyldes alene denne ændrede vægtning og er således af teknisk karakter. (4) Stigning i udskrivningsprocent for hele landet fra budget 2005-2006 er af teknisk karakter og skyldes den anvendte sammenvejningsmetode, hvor der kan forekomme variationer i ændringen i den samlede primær- og amtskommunale udskrivningsprocent fra år til år, selvom de enkelte kommunale enheder holder uændrede udskrivningsprocenter. (5) Fra og med 2007 ophørte Københavns og Frederiksberg kommunes specielle status, og behandles derfor ikke længere selvstændigt i budgetpublikationen. (6) Ved at medtage sundhedsbidraget som indførtes fra og med budget 2007 kan den gennemsnitlige udskrivningsprocent for de nye kommuner sammenlignes med tallene fra årene før kommunalreformen.

Kilde: Danmarks Statistik og Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Bilag 2: Gennemsnitlig kirkeskatteprocent 1992-2009		
Pct.	Hele landet	
1992		0,82
1993		0,82
1994		0,80
1995		0,80
1996		0,81
1997		0,80
1998		0,81
1999		0,83
2000		0,85
2001		0,85
2002		0,86
2003		0,86
2004		0,86
2005		0,87
2006		0,87
2007		0,89
2008		0,88
2009		0,88

Kilde: Danmarks Statistik og Indenrigs- og Sundhedsministeriet

Bilag 3: Gennemsnitlig kommunal grundskyldspromille 1990-2009

Promille	Amter	Primær-kommuner	Kbh	Frb	Hele landet
1990	10,00	10,42	35,79	28,00	21,8
1991	10,00	10,85	35,17	28,00	22,06
1992	10,00	11,39	34,36	28,00	22,48
1993	10,00	11,33	34,00	28,00	22,58
1994	10,00	11,29	34,00	28,00	22,55
1995	10,00	11,78	34,00	28,00	22,97
1996	10,00	11,8	34,00	28,00	22,96
1997	10,00	12,06	34,00	27,00	23,15
1998	10,00	12,26	38,00	27,00	23,73
1999	10,00	13,13	36,00	27,00	24,29
2000	10,00	13,28	34,00	27,00	24,25
2001	10,00	13,39	34,00	27,00	24,33
2002	10,00	13,26	34,00	27,00	24,27
2003	10,00	13,38	34,00	27,00	24,4
2004	10,00	13,49	34,00	27,00	24,48
2005	10,00	13,59	34,00	27,00	24,58
2006	10,00	13,57	34,00	27,00	24,57
2007	-	24,74	-	-	24,74
2008	-	25,53	-	-	25,53
2009	-	25,60	-	-	25,60

Note: (1) Inkl. fordeling af Bornholms Regionskommune. (2) Ændringer i ejendomsskattelovgivningen har i perioden påvirket fastsættelsen af grundskyldspromillen. (3) Fra og med 2007 ophører Københavns og Frederiksberg kommunes specielle status, og behandles derfor ikke længere selvstændigt i budgetpublikationen. (4) Før kommunalreformen, 1. januar 2007 skulle amterne opkræve 10 promille i grundskyld, og kommunerne kunne selv fastsætte den ønskede promille mellem 6 og 24 promille. Fra og med budget 2007 fastsætter kommunerne grundskyldspromillen mellem 16 og 34 promille.

Kilde: Danmarks Statistik og Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Bilag 4: Udskrivningsgrundlag 1991-2009

Mio. kr.	Amter	Primær-kommuner	Kbh.	Frb.	Hele landet
1991	343.696	348.289	36.951	8.929	394.169
1992	359.504	363.273	37.718	9.217	410.208
1993	364.835	369.369	38.251	9.530	417.150
1994	404.059	406.943	43.701	10.510	461.154
1995	422.991	426.422	45.469	10.957	482.847
1996	437.543	439.077	46.944	11.388	497.409
1997	453.732	455.468	48.694	11.718	515.880
1998	471.466	473.547	51.284	12.278	537.110
1999	492.843	494.983	54.264	13.077	562.324
2000	502.934	505.138	56.803	13.584	575.526
2001	519.376	522.228	59.137	13.968	595.332
2002	538.441	547.519	60.564	14.449	622.532
2003	555.656	572.907	63.994	15.298	652.199
2004	574.732	579.515	65.458	15.468	660.441
2005	592.012	598.680	67.421	15.706	681.807
2006	602.008	607.234	68.201	15.772	691.207
2007	-	720.363	-	-	720.363
2008	-	746.085	-	-	746.085
2009	-	752.510	-	-	752.510

Note: Det angivne udskrivningsgrundlag for hele landet er det primærkommunale udskrivningsgrundlag. Udskrivningsgrundlaget er ekskl. udskrivningsgrundlaget vedr. ligningsændringer. Fra og med budget 2007 eksisterer kun det primærkommunale udskrivningsgrundlag. I forbindelse med kommunalreformen ophørte Københavns og Frederiksberg kommunes specielle status og de behandles derfor ikke længere selvstændigt i budgetpublikationen. (1) Udskrivningsgrundlaget til og med 1996 er opgjort eksklusiv særlig indkomstskat. (2) Inkl. fordeling af Bornholms Regionskommune.

Kilde: Danmarks statistik og Indenrigs- og Sundhedsministeriet

Bilag 5: Afgiftspligtige grundværdier 1991-2009					
Mio. kr.	Amter	Primær-kommuner	Kbh.	Frb.	Hele landet
1991	270.089	277.470	23.800	3.839	305.109
1992	273.130	278.533	23.700	3.830	306.063
1993	328.130	328.251	33.300	5.411	366.962
1994	327.337	328.736	33.529	5.547	367.813
1995	321.052	322.125	32.353	5.286	359.764
1996	322.454	329.545	32.353	5.314	367.211
1997	352.707	352.866	33.235	6.133	392.235
1998	359.737	358.385	35.684	6.270	400.339
1999	399.239	395.331	37.472	6.560	439.363
2000	429.190	429.751	40.735	7.000	477.486
2001	434.707	460.375	42.206	6.983	509.564
2002	495.937	493.675	47.059	7.463	548.196
2003 ⁽¹⁾	536.454	536.721	54.811	8.685	600.217
2004 ⁽²⁾	532.250	533.849	53.202	8.425	595.476
2005 ⁽²⁾	552.133	553.973	55.964	8.940	618.876
2006 ⁽²⁾	567.205	576.125	59.053	9.500	644.678
2007 ⁽³⁾	-	678.288	-	-	678.288
2008	-	719.133	-	-	719.133
2009	-	756.966	-	-	756.966

Note: (1) Med virkning fra og med 2003 blev indført en stigningsbegrænsning på de afgiftspligtige grundværdier. Virkningerne heraf kan først aflæses i de afgiftspligtige grundværdier for 2004. Sammenligning mellem 2003 og 2004 skal derfor tages med forbehold. (2) Inkl. fordeling af Bornholms Regionskommune. (3) Fra og med budget 2007 eksisterer kun det primærkommunale udskrivningsgrundlag. I forbindelse med kommunalreformen ophørte Københavns og Frederiksberg kommunes specielle status og de behandles derfor ikke længere selvstændigt i budgetpublikationen.

Kilde: Danmarks statistik og Indenrigs- og Sundhedsministeriet

Bilag 6: Likviditet ultimo året i pct. af bruttodrifts- og anlægsudgifterne (inkl. Moms) 1999-2008

Mio. kr.	Amter	Primær-kommuner	Kbh. og Frb.	Hele landet	
	Likviditet ultimo	4.477	8.484	1.829	14.789
1999	Bruttoudgifter	89.062	206.777	42.617	338.456
	I pct.	5,03	4,10	4,29	4,37
	Likviditet ultimo	4.654	8.670	1.848	15.171
2000	Bruttoudgifter	94.229	217.512	44.114	355.855
	I pct.	4,94	3,99	4,19	4,26
	Likviditet ultimo	4.185	7.444	2.492	14.121
2001	Bruttoudgifter	102.402	235.280	47.587	385.268
	I pct.	4,09	3,16	5,24	3,67
	Likviditet ultimo	3.580	9.062	2.776	15.417
2002	Bruttoudgifter	104.660	247.799	48.649	401.108
	I pct.	3,42	3,66	5,71	3,84
	Likviditet ultimo	4.587	11.254	2.986	18.827
2003	Bruttoudgifter	109.785	259.122	50.230	419.137
	I pct.	4,18	4,34	5,94	4,49
	Likviditet ultimo	5.039	13.975	3.487	22.501
2004	Bruttoudgifter	116.354	267.417	52.556	436.327
	I pct.	4,33	5,23	6,64	5,16
	Likviditet ultimo	3.286	12.042	1.732	17.060
2005	Bruttoudgifter	122.802	276.702	48.997	448.500
	I pct.	2,68	4,35	3,53	3,80
	Likviditet ultimo	4.922	13.975	3.435	22.331
2006	Bruttoudgifter	132.410	294.292	42.539	469.242
	I pct.	3,72	4,75	8,07	4,76
Mio. kr.	Regioner	Kommuner	Hele landet		
	Likviditet ultimo	4.624	19.175	23.799	
2007	Bruttoudgifter	101.914	363.217	465.131	
	I pct.	4,54	5,28	5,12	
	Likviditet ultimo	7.887	15.141	23.028	
2008	Bruttoudgifter	106.021	386.588	492.609	
	I pct.	7,44	3,92	4,67	

Note: For årene før kommunalreformen: HUR er fordelt på amter og Kbh.+ Frb. med hhv. 69 pct. og 31 pct. Bornholms Regionskommune er fordelt med 60 pct. til kommunerne og 40 pct. til amterne.

Kilde: Oplysninger fra Danmarks Statistik.

Bilag 7: Kvartaloversigt over kommunernes likvide beholdning 2003-2008

Mio. kr.	Amts-komm.	Primær-komm.	Kbh. og Frb.	Hele landet
1. kvartal 2003	2.389	15.263	2.906	20.558
2. kvartal 2003	3.907	10.341	3.719	17.968
3. kvartal 2003	3.737	14.803	5.042	23.583
4. kvartal 2003	4.693	11.019	2.993	18.705
Ultimo 2003	4.587	11.254	2.986	18.827
1. kvartal 2004	4.108	17.589	6.223	27.920
2. kvartal 2004	4.585	13.542	5.575	23.701
3. kvartal 2004	4.682	15.834	4.922	25.438
4. kvartal 2004	4.993	13.498	3.648	22.139
Ultimo 2004	5.039	13.986	3.487	22.665
1. kvartal 2005	4.911	20.081	4.934	29.910
2. kvartal 2005	5.403	16.416	3.577	25.380
3. kvartal 2005	4.415	17.325	4.200	25.924
4. kvartal 2005	3.680	12.807	2.890	19.360
Ultimo 2005	3.367	12.042	1.769	17.178
1. kvartal 2006	2.584	13.298	1.198	17.080
2. kvartal 2006	1.089	8.859	1.757	11.705
3. kvartal 2006	-739	13.027	2.264	14.552
4. kvartal 2006	-1.789	8.437	4.875	11.523
Ultimo 2006	-1.084	9.433	3.113	11.462
	Regioner	Kommuner		I alt
Primo 2007	-2.429	12.842		10.414
1. kvartal 2007	2.135	19.388		21.523
2. kvartal 2007	-2.686	23.108		20.422
3. kvartal 2007	-294	23.169		22.874
4. kvartal 2007	4.262	19.347		23.609
Ultimo 2007	4.624	19.175		23.799
1. kvartal 2008	10.148	19.452		29.600
2. kvartal 2008	8.675	14.049		22.725
3. kvartal 2008	9.781	18.582		28.363
4. kvartal 2008	7.911	13.897		21.808
Ultimo 2008	7.887	15.141		23.028

Noter: HUR likviditet tillægges amterne og Kbh.+ Frb. med hhv. 69 og 31 pct. Bornholms Regionskommunes likviditet er fra 1. kvartal 2003 opdelt som hhv. 60 pct. kommunal og 40 pct. amtslig.

Kilde: Danmarks Statistik.

Bilag 8: Langfristet gæld ultimo året i pct. af udskrivningsgrundlaget 2000-2008

Mio. kr.	Amter	Primær-kommuner	Kbh. og Frb.	Hele landet	
	Langfristet gæld	-7.615	-32.915	-13.148	-53.678
2000	Udskrivningsgrl.	502.934	505.138	70.388	575.526
	I pct.	1,51	6,52	18,68	9,33
	Langfristet gæld	-7.980	-36.033	-11.939	-55.951
2001	Udskrivningsgrl.	519.376	522.228	73.104	595.332
	I pct.	1,54	6,90	16,33	9,40
	Langfristet gæld	-8.760	-40.196	-11.011	-59.966
2002	Udskrivningsgrl.	538.441	547.519	75.013	622.532
	I pct.	1,63	7,34	14,68	9,63
	Langfristet gæld	-9.301	-43.285	-9.393	-61.979
2003	Udskrivningsgrl.	555.656	572.907	79.292	652.199
	I pct.	1,67	7,56	11,85	9,50
	Langfristet gæld	-11.816	-53.001	-8.870	-73.686
2004	Udskrivningsgrl.	574.732	579.515	80.926	660.441
	I pct.	2,06	9,15	10,96	11,16
	Langfristet gæld	-13.716	-57.990	-4.533	-76.238
2005	Udskrivningsgrl.	592.012	598.680	83.127	681.807
	I pct.	2,32	9,69	5,45	11,18
	Langfristet gæld	-16.350	-60.793	-4.223	-81.366
2006	Udskrivningsgrl.	602.008	607.234	15.772	623.005
	I pct.	2,72	10,01	26,78	13,06
Mio. kr.	Kommuner				
	Langfristet gæld	-74.088			
2007	Udskrivningsgrl.	720.363			
	I pct.	10,28			
	Langfristet gæld	-75.710			
2008	Udskrivningsgrl.	746.085			
	I pct.	10,15			

Note: (1) HUR er fordelt på amter og Kbh.+ Frb. med hhv. 69 pct. og 31 pct. (2) Bornholms Regionskommune er fordelt med 60 pct. til kommunerne og 40 pct. til amterne.

Kilde: Danmarks Statistik.

Bilag 9: Kvartalsoversigt over kommunernes langfristede gæld 2004-08				
Mio. kr.	Amter	Primær-kommuner	Kbh. og Frb.	Hele landet
1. kvartal 2004	9.534	44.578	5.739	59.850
2. kvartal 2004	10.457	44.969	5.633	61.059
3. kvartal 2004	10.784	45.134	5.778	61.696
4. kvartal 2004	11.159	46.677	5.213	63.049
Ultimo 2004	11.790	53.001	8.858	73.649
1. kvartal 2005	12.023	54.293	5.204	71.520
2. kvartal 2005	12.946	54.684	5.098	72.728
3. kvartal 2005	13.273	54.849	5.243	73.365
4. kvartal 2005	13.648	56.392	4.678	74.719
Ultimo 2005	13.609	57.990	4.485	76.083
1. kvartal 2006	13.636	58.749	4.492	76.877
2. kvartal 2006	14.389	58.907	4.439	77.736
3. kvartal 2006	14.903	58.834	4.411	78.149
4. kvartal 2006	15.316	60.090	4.264	79.670
Ultimo 2006	14.834	54.286	4.146	73.266
Mio. kr.	Regioner	Kommuner		Hele landet
Primo 2007	11.319	68.740		80.059
1. kvartal 2007	11.332	68.579		79.911
2. kvartal 2007	11.078	69.309		80.388
3. kvartal 2007	11.223	68.832		80.055
4. kvartal 2007	15.840	73.152		88.991
Ultimo 2007	15.545	74.088		89.632
1. kvartal 2008	18.120	74.086		92.205
2. kvartal 2008	18.710	74.029		92.739
3. kvartal 2008	18.815	74.404		93.219
4. kvartal 2008	21.180	74.702		95.883
Ultimo 2008	19.099	75.710		94.809

Note: Gæld til selvejende institutioner med overenskomst medtaget. Den langfristede gæld i Bornholms Regionskommune er fra og med 1. kvartal 2003 fordelt med hhv. 40 pct. og 60 pct. på amts- og primærkommuner. I forbindelse med kommunalreformen ophørte Københavns og Frederiksberg kommuners særstatus pr. 1. januar 2007.

Kilde: Danmarks Statistik og Indenrigs- og Sundhedsministeriet

Bilag 10a: Den kommunale pris- og lønudvikling 2005-2009		
PL		Kommuner
2005-2006	Inkl. overførsler	3,6
	Ekskl. overførsler	3,8
2006-2007	Inkl. overførsler	3,2
	Ekskl. overførsler	3,4
2007-2008	Inkl. overførsler	3,7
	Ekskl. overførsler	3,8
2008-2009	Inkl. overførsler	4,0
	Ekskl. overførsler	4,2

Note: Tallene for 2008-2009 er baseret på Finansministeriets skøn

Kilde: Opgørelse foretaget af Indenrigs- og Sundhedsministeriet

Bilag 10b: Den regionale pris- og lønudvikling 2005-2009		
PL		Regioner
2005-2006	Inkl. medicin	2,9
	Ekskl. medicin	3,3
2006-2007	Inkl. medicin	2,2
	Ekskl. medicin	2,7
2007-2008	Inkl. medicin	2,4
	Ekskl. medicin	3,4
2008-2009	Regional i alt	3,5
	Sundhed ekskl. medicin	3,8
	Regional udvikling	2,0

Note: Tallene for regionerne i 2005 - 2006 er tallene for de tidligere amter. Tallene for 2008-2009 er baseret på Finansministeriets skøn.

Kilde: Opgørelse foretaget af Indenrigs- og Socialministeriet

Bilag 11: Oversigt over kommunernes regnskab 2007

Kommunerne, 1000 kr. 2007-PL	Udgifter	Indtægter	Nettoudgifter
A. Driftsvirksomhed (inkl. refusion)			
0. Byudvikling, bolig- og miljøforanstaltninger	7.955.048	-2.815.200	5.139.848
heraf refusion		-5.727	-5.727
1. Forsyningsvirksomheder m.v.	15.286.873	-18.247.506	-2.960.633
2. Transport og infrastruktur	9.891.710	-3.092.016	6.799.694
heraf refusion		0	0
3. Undervisning og kultur	62.722.245	-8.963.718	53.758.527
heraf refusion		-170.436	-170.436
4. Sundhedsområdet	13.922.394	-240.875	13.681.519
5. Sociale opgaver og beskæftigelse	200.380.504	-71.548.333	128.832.171
heraf refusion		-40.354.546	-40.354.546
6. Fællesudgifter og administration	32.440.973	-3.551.941	28.889.032
heraf refusion		-4	-4
Driftsvirksomhed i alt	342.599.747	-108.459.589	234.140.158
heraf refusion		-40.530.713	-40.530.713
B. Anlægsvirksomhed			
0. Byudvikling, bolig- og miljøforanstaltninger	6.558.360	-6.754.400	-196.040
1. Forsyningsvirksomheder m.v.	3.069.416	-771.843	2.297.573
2. Transport og infrastruktur	2.015.735	-215.791	1.799.944
3. Undervisning og kultur	3.363.998	-192.008	3.171.990
4. Sundhedsområdet	110.023	-5.048	104.975
5. Sociale opgaver og beskæftigelse	3.721.686	-255.815	3.465.871
6. Fællesudgifter og administration	1.777.840	-177.086	1.600.754
Anlægsvirksomhed i alt	20.617.058	-8.371.991	12.245.067
C. Renter (7.22.05 - 7.58.78)	2.866.859	-9.543.953	-6.677.094
D. Finansforskydninger			
Forøgelse i likvide aktiver (8.22.01 - 8.22.11)	3.968.601		3.968.601
Øvrige balanceforskydninger (8.25.12 - 8.52.62)	14.763.781	-18.008.701	-3.244.920
Finansforskydninger i alt	18.732.382	-18.008.701	723.681
E. Afdrag på lån (8.55.63 - 8.55.79)	15.402.956		15.402.956
Sum (A+B+C+D+E)	400.219.002	-144.384.234	255.834.768
F. Finansiering			
Forbrug af likvide aktiver (8.22.01 - 8.22.11)		389.704	389.704
Optagne lån (8.55.63 - 8.55.79)		-12.693.828	-12.693.828
Tilskud og udligning (7.62.80 - 7.62.86)	14.339.683	-56.803.962	-42.464.279
Refusion af købsmoms (7.65.87)	686.812	-523.725	163.087
Skatter (7.68.90-7.68.96)	280.438	-201.510.273	-201.229.835
Finansiering i alt	15.306.933	-271.142.084	-255.835.151
Balance	415.525.935	-415.526.318	-383

Kilde: Danmarks Statistik.

Bilag 12: Oversigt over regionernes regnskab 2007				
Regionerne, 1000 kr. 2007-pl		Udgifter	Indtægter	Nettoudgifter
A.	Driftsvirksomhed (ekskl. 1.80.60, 2.80.70, 3.80.70)	96.546.204	-14.132.738	82.413.466
B.	Anlægsvirksomhed	2.751.681	-36.463	2.715.218
C.	Fælles formål og administration (Hkt. 4 - ekskl. 4.65.61)	2.119.842	-2.100.822	19.020
D.	Renter (Hkt. 5 + 1.80.60, 2.80.70, 3.80.70 og 4.65.61)	496.631	143.416	640.047
E. Finansforskydninger				
	Forøgelse af likvide aktiver (6.10.01-6.10.11)			
	Afdrag på lån og leasingforpligtigelser (6.55.63-6.55.79)			
	Øvrige finansforskydninger (6.15.13-6.52.62)			
	Finansforskydninger i alt			
	SUM (A+B+C+D+E)	101.914.358	-16.126.607	85.787.751
F. Finansiering				
	Forbrug af likvide aktiver (6.10.01-6.10.11)			
	Optagne lån og ny leasinggæld (6.55.63-6.55.79)			
	Bloktilskud fra staten (1.90.90, 2.90.91 og 3.90.90)		-67.036.770	-67.036.770
	Grund- og udviklingsbidrag fra kommunerne (1.90.91 og 3.90.91)		-6.590.676	-6.590.676
	Aktivitetsbestemte bidrag fra staten (1.90.93)		-2.447.957	-2.447.957
	Aktivitetsafhængige bidrag fra kommunerne (1.90.92)		-9.302.717	-9.302.717
	Tilskud fra bløderudligningsordningen (1.90.94)		-11.798	-11.798
	Objektive finansieringsbidrag (2.90.90)		-171.421	-171.421
	Finansiering i alt		-85.561.339	-85.561.339
	Balance	101.914.358	-101.687.946	226.412
<p>Note: Bemærk, at der er foretaget en korrektion i regionernes budget- og regnskabssystem med virkning fra R07 således at regionerne fremover konterer renter på dranst 1 og ikke som tidligere på dranst 4. Det betyder, at renterne i tabellen er trukket ud af driftsvirksomheden og i stedet lagt til renteudgifterne på hovedkonto 5. Bemærk endvidere at regionernes momsudgifter og momsrefusion er medtaget under renter, dvs. hkt. 5.</p>				
Kilde: Danmarks Statistik.				

Bilag 13: Oversigt over kommunernes budget 2008

Kommunerne, 1000 kr. 2008-PL	Udgifter	Indtægter	Nettoudgifter
A. Driftsvirksomhed (inkl. refusion)			
0. Byudvikling, bolig- og miljøforanstaltninger	8.275.262	-2.611.935	5.663.327
heraf refusion		-4.268	-4.268
1. Forsyningsvirksomheder m.v.	15.984.095	-18.721.655	-2.737.560
2. Transport og infrastruktur	10.038.192	-2.947.079	7.091.113
heraf refusion		0	0
3. Undervisning og kultur	62.680.700	-7.193.849	55.486.851
heraf refusion		-149.730	-149.730
4. Sundhedsområdet	15.126.176	-152.589	14.973.587
5. Sociale opgaver og beskæftigelse	203.466.510	-70.243.762	133.222.748
heraf refusion		-42.271.087	-42.271.087
6. Fællesudgifter og administration	34.651.179	-2.799.832	31.851.347
heraf refusion		0	0
Driftsvirksomhed i alt	350.222.114	-104.670.701	245.551.413
heraf refusion		-42.425.085	-42.425.085
B. Anlægsvirksomhed			
0. Byudvikling, bolig- og miljøforanstaltninger	5.168.097	-5.313.256	-145.159
1. Forsyningsvirksomheder m.v.	3.699.327	-398.766	3.300.561
2. Transport og infrastruktur	2.359.902	-85.737	2.274.165
3. Undervisning og kultur	3.496.674	-109.663	3.387.011
4. Sundhedsområdet	109.174	-6.500	102.674
5. Sociale opgaver og beskæftigelse	3.717.083	-291.095	3.425.988
6. Fællesudgifter og administration	2.162.785	-120.967	2.041.818
Anlægsvirksomhed i alt	20.713.042	-6.325.984	14.387.058
C. Renter (7.22.05 - 7.58.78)	2.574.363	-1.981.657	592.706
D. Finansforskydninger			
Førgelse i likvide aktiver (8.22.01 - 8.22.11)	-1.102.551		-1.102.551
Øvrige balanceforskydninger (8.25.12 - 8.52.62)	202.131	-1.240.442	-1.038.311
Finansforskydninger i alt	-900.420	-1.240.442	-2.140.862
E. Afdrag på lån (8.55.63 - 8.55.79)	4.204.279		4.204.279
Sum (A+B+C+D+E)	376.813.378	-114.218.784	262.594.594
F. Finansiering:			
Forbrug af likvide aktiver (8.22.01 - 8.22.11)		-772.084	-772.084
Optagne lån (8.55.63 - 8.55.79)		-3.909.090	-3.909.090
Tilskud og udligning (7.62.80 - 7.62.86)	13.472.847	-58.847.812	-45.374.965
Refusion af købsmoms (7.65.87)	496.898	-439.374	57.524
Skatter (7.68.90-7.68.96)	900.051	-213.495.805	-212.595.754
Finansiering i alt	14.869.796	-277.464.165	-262.594.369
Balance	391.683.174	-391.682.949	225

Kilde: Danmarks Statistik.

Bilag 14: Oversigt over regionernes budget 2008			
Regionerne, 1000 kr. 2008-PL	Udgifter	Indtægter	Nettoudgifter
A. Driftsvirksomhed	99.812.328	-11.962.555	87.849.773
B. Anlægsvirksomhed	2.886.483		2.886.483
C. Fælles formål og administration (Hkt. 4)	1.650.000	-1.637.286	12.714
D. Renter (Hkt. 5)	554.880	-231.200	323.680
E. Finansforskydninger			
Forøgelse af likvide aktiver (6.10.01-6.10.11)	-50.847		-50.847
Afdrag på lån og leasingforpligtigelser (6.55.63-6.55.79)	253.954		253.954
Øvrige finansforskydninger (6.15.13-6.52.62)	7.118		7.118
Finansforskydninger i alt	210.225		210.225
SUM (A+B+C+D+E)	105.113.916	-13.831.041	91.282.875
F. Finansiering			
Forbrug af likvide aktiver (6.10.01-6.10.11)		1.190	1.190
Optagne lån og ny leasinggæld (6.55.63-6.55.79)		-1.153.480	-1.153.480
Bloktilskud fra staten (1.90.90 og 3.90.90)		-70.627.981	-70.627.981
Grund- og udviklingsbidrag fra kommunerne (1.90.91 og 3.90.91)		-6.801.776	-6.801.776
Aktivitetsbestemte bidrag fra staten (1.90.93)		-2.419.950	-2.419.950
Aktivitetsafhængige bidrag fra kommunerne (1.90.92)		-10.055.133	-10.055.133
Objektive finansieringsbidrag (2.90.90)		-217.563	-217.563
Tilskud fra bløderudligningsordningen (1.90.94)		-8.190	-8.190
Finansiering i alt	0	-91.282.883	-91.282.883
Balance	105.113.916	-105.113.924	-8

Kilde: Danmarks Statistik.

Bilag 15: Oversigt over kommunernes budget 2009

Kommunerne, 1000 kr. 2009-PL	Udgifter	Indtægter	Nettoudgifter
A. Driftsvirksomhed (inkl. refusion)			
0. Byudvikling, bolig- og miljøforanstaltninger	8.735.801	-2.663.125	6.072.676
heraf refusion		-9.081	-9.081
1. Forsyningsvirksomheder m.v.	13.584.866	-15.908.984	-2.324.118
2. Transport og infrastruktur	10.833.443	-3.427.238	7.406.205
heraf refusion		0	0
3. Undervisning og kultur	66.528.248	-8.024.958	58.503.290
heraf refusion		-150.334	-150.334
4. Sundhedsområdet	16.512.621	-116.305	16.396.316
5. Sociale opgaver og beskæftigelse	216.732.514	-74.436.200	142.296.314
heraf refusion		-44.155.385	-44.155.385
6. Fællesudgifter og administration	37.261.766	-2.895.374	34.366.392
heraf refusion		0	0
Driftsvirksomhed i alt	370.189.259	-107.472.184	262.717.075
heraf refusion		-44.314.800	-44.314.800
B. Anlægsvirksomhed			
0. Byudvikling, bolig- og miljøforanstaltninger	4.525.165	-3.770.927	754.238
1. Forsyningsvirksomheder m.v.	3.010.280	-311.049	2.699.231
2. Transport og infrastruktur	2.498.637	-139.899	2.358.738
3. Undervisning og kultur	3.521.072	-187.658	3.333.414
4. Sundhedsområdet	151.956	9	151.965
5. Sociale opgaver og beskæftigelse	4.076.201	-271.988	3.804.213
6. Fællesudgifter og administration	2.230.877	-1.050.511	1.180.366
Anlægsvirksomhed i alt	20.014.188	-5.732.023	14.282.165
C. Renter (7.22.05 - 7.58.78)			
	2.955.608	-2.206.617	748.991
D. Finansforskydninger			
Førøgelse i likvide aktiver (8.22.01 - 8.22.11)	-3.637.297		-3.637.297
Øvrige balanceforskydninger (8.25.12 - 8.52.62)	-138.884	-760.554	-899.438
Finansforskydninger i alt	-3.776.181	-760.554	-4.536.735
E. Afdrag på lån (8.55.63 - 8.55.79)			
	4.135.266		4.135.266
Sum (A+B+C+D+E)	393.518.140	-116.171.378	277.346.762
F Finansiering:			
Forbrug af likvide aktiver (8.22.01 - 8.22.11)		-849.697	-849.697
Optagne lån (8.55.63 - 8.55.79)		-3.934.466	-3.934.466
Tilskud og udligning (7.62.80 - 7.62.86)	13.389.702	-70.004.815	-56.615.113
Refusion af købsmoms (7.65.87)	467.041	-403.724	63.317
Skatter (7.68.90-7.68.96)	875.117	-216.885.672	-216.010.555
Finansiering i alt	14.731.860	-292.078.374	-277.346.514
Balance	408.250.000	-408.249.752	248

Kilde: Danmarks Statistik.

Bilag 16: Oversigt over regionernes budget 2009

Regionerne, 1000 kr. 2009-PL	Udgifter	Indtægter	Nettoudgifter
A. Driftsvirksomhed	105.334.093	-12.139.632	93.194.461
B. Anlægsvirksomhed	3.833.012	0	3.833.012
C. Fælles formål og administration (Hkt. 4)	1.580.292	-1.546.513	33.779
D. Renter (Hkt. 5)	608.350	-250.053	358.297
E. Finansforskydninger			
Forøgelse af likvide aktiver (6.10.01-6.10.11)	-203.413		-203.413
Afdrag på lån og leasingforpligtelser (6.55.63-6.55.79)	407.712		407.712
Øvrige finansforskydninger (6.15.13-6.52.62)	-22.320		-22.320
Finansforskydninger i alt	181.979		181.979
SUM (A+B+C+D+E)	111.537.726	-13.936.198	97.601.528
F. Finansiering			0
Forbrug af likvide aktiver (6.10.01-6.10.11)		-237.074	-237.074
Optagne lån og ny leasinggæld (6.55.63-6.55.79)		-541.059	-541.059
Bloktilskud fra staten (1.90.90, 2.90.90 og 3.90.90)		-76.476.197	-76.476.197
Grund- og udviklingsbidrag fra kommunerne (1.90.91 og 3.90.91)		-7.094.193	-7.094.193
Aktivitetsbestemte bidrag fra staten (1.90.93)		-2.534.745	-2.534.745
Aktivitetsafhængige bidrag fra kommunerne (1.90.92)		-10.475.535	-10.475.535
Objektive finansieringsbidrag (2.90.90)		-228.665	-228.665
Tilskud fra bløderudligningsordningen (1.90.94)		-15.347	-15.347
Finansiering i alt	0	-97.602.815	-97.602.815
Balance	111.537.726	-111.539.013	-1.287

Kilde: Danmarks Statistik.

Bilag 17: Kommunernes finansieringsstruktur i budget 2009 (1000 kr.)										
	Kommune- nummer	Refusioner (hkt. 0-6, DRANST 2)	Drifts- og an- lægsindtægter (Dranst 1 & 3, art. 70-89, hkt. 0-6)	Nettorenteindtægter (7.22.05-7.58.78)	Kommunale skatter (7.68.90- 7.68.96)	Generelle tilskud (7.62.80- 7.62.86)	Nettolånoptagelse (8.55.63-8.55.79)	Øvrige fi- nans- forskydninger (8.25.12- 8.52.62)	Likviditetsforøgelse (8.22.01-8.22.11)	Indtægter i alt
København	101	-4.533.842	-4.833.507	-278.273	-22.579.043	-4.202.216	190.898	-248.638	-2.033.935	-38.518.556
Frederiksberg	147	-645.177	-913.979	69.688	-4.413.357	10.822	-77.893	-56.624	-154.549	-6.181.069
Ballerup	151	-396.050	-804.123	17.951	-2.439.182	-476.112	-8.500	23.148	-23.776	-4.106.644
Brøndby	153	-355.765	-500.951	4.840	-1.366.823	-701.290	10.548	3.990	-70.604	-2.976.055
Dragør	155	-50.440	-76.693	2.772	-674.485	49.450	6.797	1.113	551	-740.935
Gentofte	157	-281.448	-1.177.568	-80.393	-4.494.362	1.472.941	-71.872	-470.898	-23.616	-5.127.216
Gladsaxe	159	-487.394	-1.111.870	562	-2.894.441	-455.882	-151.496	59.077	-66.672	-5.108.116
Glostrup	161	-168.529	-399.097	3.265	-1.008.769	-160.283	3.181	4.041	-13.503	-1.739.694
Herlev	163	-232.030	-300.862	-3.420	-1.132.758	-348.441	6.907	0	-25.000	-2.035.604
Albertslund	165	-265.135	-643.975	11.539	-1.106.211	-630.384	13.993	-17.421	9.485	-2.628.109
Hvidovre	167	-402.826	-329.883	5.921	-2.169.032	-651.635	-4.169	10.864	9.422	-3.531.338
Høje-Taastrup	169	-381.318	-493.858	16.167	-2.099.168	-652.585	25.480	12.000	-14.940	-3.588.222
Lyngby-Taarbæk	173	-279.665	-723.683	11.470	-2.945.009	312.557	-2.999	-12.122	74.149	-3.565.302
Rødovre	175	-314.571	-447.477	9.077	-1.578.553	-527.305	8.873	13.549	-84.347	-2.920.754
Ishøj	183	-184.910	-465.864	21.577	-751.315	-560.940	2.055	-24.905	-19.617	-1.983.919
Tårnby	185	-241.094	-470.499	-27.827	-1.604.034	-341.139	49	24.090	-78.833	-2.739.287
Vallensbæk	187	-55.326	-143.425	11.394	-597.219	-12.221	-2.500	10.065	-15.001	-804.233
Furesø	190	-213.879	-493.542	109.155	-2.068.503	35.863	63.760	-11.173	-4.968	-2.583.287
Allerød	201	-106.365	-276.997	942	-1.263.500	130.971	-19.800	13.061	-15.829	-1.537.517
Fredensborg	210	-276.471	-594.440	-7.993	-1.814.886	-190.414	72	1.528	15.376	-2.867.228
Helsingør	217	-521.408	-1.250.259	-4.907	-2.720.346	-623.734	6.227	34.819	-248.615	-5.328.223
Hillerød	219	-277.565	-772.548	7.012	-2.151.865	-193.509	8.634	-32.078	41.478	-3.370.441
Hørsholm	223	-108.179	-270.891	-429	-1.595.122	422.990	2.180	-932	5.831	-1.544.552
Rudersdal	230	-239.236	-868.291	-1.646	-3.451.854	827.905	-38.592	-37.977	29.077	-3.780.614
Egedal	240	-184.298	-324.114	-31.980	-1.842.775	-13.190	11.971	-8.446	54.778	-2.338.054
Frederikssund	250	-312.045	-509.829	24.588	-1.875.827	-390.958	-89.538	10.230	-37.152	-3.180.531
Halsnæs	260	-243.013	-482.659	17.289	-1.177.876	-464.195	23.549	-15.381	-27.033	-2.369.319

Gribskov	270	-234.539	-437.786	10.204	-1.755.480	-232.239	-2.015	0	-806	-2.652.661
Bornholm	400	-394.720	-365.721	2.246	-1.408.161	-844.503	8.194	-16.815	33.943	-2.985.537
Region Hovedstaden i alt		-12.387.238	-20.484.391	-79.209	-76.979.956	-9.409.676	-76.006	-731.835	-2.684.706	-122.833.017

Bilag 17: Kommunernes finansieringsstruktur i budget 2009 (1000 kr.)

	Kommune- nummer	Refusioner (hkt. 0-6, DRANST 2)	Drifts- og an- lægsindtægter (Dranst 1 & 3, art. 70-89, hkt. 0-6)	Nettorenteindtægter (7.22.05-7.58.78)	Kommunale skatter (7.68.90- 7.68.96)	Generelle tilskud (7.62.80- 7.62.86)	Nettolånoptagelse (8.55.63-8.55.79)	Øvrige fi- nans- forskydninger (8.25.12- 8.52.62)	Likviditetsforøgelse (8.22.01-8.22.11)	Indtægter i alt
Greve	253	-321.948	-532.111	12.191	-1.986.105	-246.020	9.672	2.013	-12.302	-3.074.610
Køge	259	-431.120	-581.437	8.999	-2.135.717	-691.847	-85.236	6.419	-18.584	-3.928.523
Roskilde	265	-491.096	-1.502.726	17.251	-3.721.768	-309.591	-17.790	19.768	-2.749	-6.008.701
Solrød	269	-109.288	-166.786	8.977	-936.557	22.494	-11.641	-46.769	-39.432	-1.279.002
Odsherred	306	-295.339	-369.537	19.065	-1.325.663	-438.066	-21.655	3.000	53.698	-2.374.497
Holbæk	316	-557.171	-818.914	29.877	-2.416.196	-886.360	51.556	16.300	-21.300	-4.602.208
Faxe	320	-274.539	-332.749	18.924	-1.316.443	-396.687	28.535	2.261	6.908	-2.263.790
Kalundborg	326	-414.734	-456.527	11.229	-1.849.831	-693.445	26.769	-1.203	-12.439	-3.390.181
Ringsted	329	-252.578	-607.690	16.681	-1.273.490	-386.812	76.494	-4.685	58.671	-2.373.409
Slagelse	330	-703.138	-1.142.868	11.177	-2.633.466	-1.315.729	11.943	7.539	1.064	-5.763.478
Stevns	336	-165.361	-188.225	4.379	-808.731	-207.449	6.852	0	-40.119	-1.398.654
Sorø	340	-210.215	-377.568	13.173	-1.085.258	-336.937	7.753	-465	-7.684	-1.997.201
Lejre	350	-149.719	-269.508	-2.791	-1.111.360	-91.283	-42.077	4.137	17.953	-1.644.648
Lolland	360	-544.874	-615.385	17.471	-1.627.199	-1.207.797	34.611	-5.994	8.976	-3.940.191
Næstved	370	-694.583	-1.007.348	54.310	-2.881.315	-952.600	20.854	-9.260	67.251	-5.402.691
Guldborgsund	376	-596.894	-763.933	-25.614	-2.093.295	-1.035.301	37.340	-1.883	13.519	-4.466.061
Vordingborg	390	-382.489	-556.263	23.838	-1.579.188	-699.830	9.800	-7.958	-26.565	-3.218.655
Region Sjælland i alt		-6.595.086	-10.289.575	239.137	-30.781.582	-9.873.260	143.780	-16.780	46.866	-57.126.500

Bilag 17: Kommunernes finansieringsstruktur i budget 2009 (1000 kr.)

	Kommune- nummer	Refusioner (hkt. 0-6, DRANST 2)	Drifts- og an- lægsindtægter (Dranst 1 & 3, art. 70-89, hkt. 0-6)	Nettorenteindtægter (7.22.05-7.58.78)	Kommunale skatter (7.68.90- 7.68.96)	Generelle tilskud (7.62.80- 7.62.86)	Nettolånoptagelse (8.55.63-8.55.79)	Øvrige fi- nans- forskydninger (8.25.12- 8.52.62)	Likviditetsforøgelse (8.22.01-8.22.11)	Indtægter i alt
Middelfart	410	-308.738	-534.332	7.820	-1.370.181	-398.785	-58.622	-1.221	14.920	-2.649.139
Assens	420	-357.656	-448.339	-541	-1.458.693	-589.103	-3.290	7.636	4.330	-2.845.656
Faaborg-Midtfyn	430	-447.806	-429.146	4.169	-1.749.930	-709.448	-5.892	-10.579	7.371	-3.341.261
Kerteminde	440	-189.646	-177.830	11.974	-862.999	-270.062	-22.621	15.806	-33.943	-1.529.321
Nyborg	450	-312.487	-238.964	5.067	-1.134.107	-454.997	23.746	-8.045	-50.152	-2.169.939
Odense	461	-1.764.878	-1.513.949	-34.306	-6.564.481	-2.827.200	25.406	-116.756	42.767	-12.753.397
Svendborg	479	-562.849	-729.484	18.680	-2.020.151	-875.331	34.065	4.532	-58.318	-4.188.856
Nordfyns	480	-216.194	-208.761	5.405	-977.394	-406.855	12.439	-16	-2.494	-1.793.870
Langeland	482	-146.557	-153.921	7.259	-492.847	-305.217	10.488	2	-11.205	-1.091.998
Ærø	492	-53.502	-130.508	3.847	-222.881	-127.000	9.073	23.242	7.086	-490.643
Haderslev	510	-506.566	-592.526	19.216	-1.976.707	-784.025	11.528	43.177	-71.284	-3.857.187
Billund	530	-195.445	-274.685	2.430	-933.693	-299.790	-14.601	232	-1.464	-1.717.016
Sønderborg	540	-649.243	-718.125	33.775	-2.697.865	-1.018.333	34.246	2.343	-29.394	-5.042.596
Tønder	550	-326.823	-517.113	5.936	-1.357.525	-653.555	-24.502	-16.649	-8.695	-2.898.926
Esbjerg	561	-1.156.740	-2.320.037	3.894	-4.163.944	-1.613.614	-62.294	-34.020	-134.390	-9.481.145
Fanø	563	-22.636	-41.727	-945	-139.658	-19.555	-1.587	-1.604	-6.224	-233.936
Varde	573	-364.364	-378.378	15.601	-1.782.337	-575.081	-99.948	9.489	-30.585	-3.205.603
Vejen	575	-308.263	-350.310	5.364	-1.349.204	-614.884	734	468	-54.916	-2.671.011
Aabenraa	580	-502.936	-640.974	21.091	-2.104.641	-827.399	21.418	1.669	-48.376	-4.080.148
Fredericia	607	-452.399	-701.440	27.713	-1.989.529	-601.930	-10.167	25.765	-105.100	-3.807.087
Kolding	621	-680.083	-956.532	33.935	-3.400.291	-905.918	28.014	-9.411	-8.903	-5.899.189
Vejle	630	-826.924	-1.774.909	30.447	-3.844.083	-1.044.737	-15.301	19.870	-58.895	-7.514.532
Region Syddanmark i alt		-10.352.735	-13.831.990	227.831	-42.593.141	-15.922.819	-107.668	-44.070	-637.864	-83.262.456

Bilag 17: Kommunernes finansieringsstruktur i budget 2009 (1000 kr.)

	Kommune- nummer	Refusioner (hkt. 0-6, DRANST 2)	Drifts- og an- lægsindtægter (Dranst 1 & 3, art. 70-89, hkt. 0-6)	Nettorenteindtægter (7.22.05-7.58.78)	Kommunale skatter (7.68.90- 7.68.96)	Generelle tilskud (7.62.80- 7.62.86)	Nettolånoptagelse (8.55.63-8.55.79)	Øvrige fi- nans- forskydninger (8.25.12- 8.52.62)	Likviditetsforøgelse (8.22.01-8.22.11)	Indtægter i alt
Horsens	615	-702.277	-1.071.405	49.410	-2.893.183	-1.094.085	21.853	-916	36.133	-5.654.470
Herning	657	-630.783	-1.111.992	-34.027	-2.998.592	-922.335	-1.787	6.590	-80.562	-5.773.488
Holstebro	661	-456.401	-562.700	10.614	-2.044.848	-627.742	15.333	-16.632	-22.495	-3.704.871
Lemvig	665	-170.862	-259.249	11.188	-755.375	-327.093	6.901	-207	-10.696	-1.505.393
Struer	671	-175.526	-266.742	11.260	-748.526	-298.521	-21.373	-12.265	3.355	-1.508.338
Syddjurs	706	-327.152	-312.308	16.387	-1.493.466	-443.953	15.468	319	24.361	-2.520.344
Norddjurs	707	-343.359	-420.816	5.860	-1.287.861	-597.065	12.996	-5.308	-13.515	-2.649.068
Favrskov	710	-296.967	-413.141	12.287	-1.597.461	-409.361	32.160	201	-144.749	-2.817.031
Odder	727	-161.304	-230.865	7.259	-794.264	-187.102	624	0	-4.623	-1.370.275
Randers	730	-903.779	-1.115.136	34.647	-3.312.438	-1.318.533	-98.181	8.931	-177.058	-6.881.547
Silkeborg	740	-639.703	-734.208	16.500	-3.314.270	-771.654	45.050	4.100	-72.775	-5.466.960
Samsø	741	-39.081	-53.311	2.700	-140.227	-96.619	-4.264	174	-7.290	-337.918
Skanderborg	746	-375.326	-796.786	5.718	-2.111.168	-386.324	37.404	-8.200	-47.070	-3.681.752
Århus	751	-2.730.299	-6.562.302	-35.696	-11.689.190	-3.004.583	40.616	38.090	-460.966	-24.404.330
Ikast-Brande	756	-300.936	-531.259	10.230	-1.329.056	-537.424	18.712	-1.462	-46.101	-2.717.296
Ringkøbing-Skjern	760	-451.923	-588.243	13.168	-2.078.113	-600.176	3.451	-5.951	-9.786	-3.717.573
Hedensted	766	-308.465	-485.871	12.484	-1.623.090	-405.480	18.927	66	-53.596	-2.845.025
Skive	779	-380.776	-464.938	19.901	-1.668.396	-648.225	28.500	4.001	-35.859	-3.145.792
Viborg	791	-677.625	-1.162.820	20.150	-3.458.376	-907.171	-9.941	-29.185	7.118	-6.217.850
Region Midtjylland i alt		-10.072.544	-17.144.092	190.040	-45.337.900	-13.583.446	162.449	-17.654	-1.116.174	-86.919.321

Bilag 17: Kommunernes finansierungsstruktur i budget 2009 (1000 kr.)

	Kommune- nummer	Refusioner (hkt. 0-6, DRANST 2)	Drifts- og an- lægsindtægter (Dranst 1 & 3, art. 70-89, hkt. 0-6)	Nettorenteindtægter (7.22.05-7.58.78)	Kommunale skatter (7.68.90- 7.68.96)	Generelle tilskud (7.62.80- 7.62.86)	Nettolånoptagelse (8.55.63-8.55.79)	Øvrige fi- nans- forskydninger (8.25.12- 8.52.62)	Likviditetsforøgelse (8.22.01-8.22.11)	Indtægter i alt
Morsø	773	-223.689	-209.180	4.200	-747.504	-360.652	11.396	-9.661	-6.217	-1.541.307
Thisted	787	-380.895	-488.921	22.078	-1.546.806	-686.321	17.791	694	-7.065	-3.069.445
Brønderslev	810	-286.813	-358.370	10.681	-1.212.788	-536.182	-5.055	-141	12.800	-2.375.868
Frederikshavn	813	-559.372	-434.776	16.634	-2.232.980	-916.918	18.222	-114.485	104.469	-4.119.206
Vesthimmerland	820	-308.248	-500.360	24.171	-1.311.492	-625.272	6.600	944	22.489	-2.691.168
Læsø	825	-10.240	-43.384	-181	-75.346	-63.896	1.950	0	4	-191.093
Rebild	840	-182.060	-274.861	8.276	-977.770	-311.357	14.884	-205	-19.184	-1.742.277
Mariagerfjord	846	-343.647	-383.604	19.967	-1.458.446	-586.370	5.662	-3.041	-5.420	-2.754.899
Jammerbugt	849	-310.043	-572.051	7.258	-1.343.438	-506.444	-26.832	23.441	14.511	-2.713.598
Aalborg	851	-1.716.050	-3.311.046	27.700	-7.182.323	-2.240.188	26.700	14.798	-216.617	-14.597.026
Hjørring	860	-586.140	-562.806	30.408	-2.229.083	-992.312	6.927	-1.443	5.114	-4.329.335
Region Nordjylland i alt		-4.907.197	-7.139.359	171.192	-20.317.976	-7.825.912	78.245	-89.099	-95.116	-40.125.222
Hele landet		-44.314.800	-68.889.407	748.991	-216.010.555	-56.615.113	200.800	-899.438	-4.486.994	-390.266.516

Region Midtjylland															
		24,9	40.375.966	161.874.205	161.310.293	11,6	321.432	27.756.511	24,66	2.865.887	116.233.868	24,79	43.563.285	175.697.281	1.207.574
Bilag 18: Oversigt over den kommunale skatteudskrivning i budget 2009															
	Kom- mu- ne- nr.	Udskr- pct.	Indkomst- skat	Udskriv- nings- grundlag	Stats- garanteret udskriv- nings- grundlag	Grund- skylds- promil- le - land- brug	Grund- skyld - land- brug	Grund- værdier - landbrug	Grund- skylds- promille - øvrige	Grundskyld - øvrige	Grund- værdier - øvrige	Beskat- nings- niveau	Samlet udskrivning	Beskat- nings- grundlag	Selskabs- skat
Morsø	773	25,3	685.659	2.710.115	2.710.115	12,3	12.878	1.047.000	24,68	26.161	1.060.000	24,88	724.698	2.912.387	22.715
Thisted	787	25,5	1.422.939	5.580.153	5.580.153	12,3	24.842	2.019.645	23,75	64.822	2.729.363	25,06	1.512.603	6.036.058	27.646
Brønderslev	810	26,7	1.123.994	4.209.714	4.180.734	12,3	14.859	1.208.007	27,58	59.157	2.144.938	26,44	1.198.010	4.531.597	15.211
Frederikshavn	813	25,2	2.006.569	7.962.575	7.962.575	12,3	9.790	795.913	29,90	174.780	5.845.487	25,48	2.191.139	8.600.149	36.834
Vesthimmerland	820	26,9	1.229.350	4.570.074	4.435.677	12,3	15.621	1.270.018	22,06	44.336	2.009.808	26,39	1.289.307	4.884.937	25.270
Læsø	825	25,6	64.417	251.629	251.629	12,3	652	52.986	33,04	8.525	258.006	26,14	73.594	281.484	661
Rebild	840	25,1	913.215	3.638.307	3.586.155	12,3	14.155	1.150.813	24,14	36.400	1.507.871	24,75	963.770	3.893.541	13.539
Mariagerfjord	846	25,7	1.332.045	5.183.054	5.183.054	12,3	14.446	1.174.513	26,00	74.206	2.854.073	25,51	1.420.697	5.569.798	38.632
Jammerbugt	849	25,1	1.183.795	4.716.316	4.675.594	12,3	16.984	1.380.824	28,80	123.886	4.301.581	25,18	1.324.665	5.261.827	17.577
Aalborg	851	25,4	6.394.159	25.173.854	25.173.854	12,3	21.652	1.760.300	26,95	463.764	17.208.326	25,48	6.879.575	26.994.842	192.902
Hjørring	860	24,9	2.027.256	8.141.590	8.141.590	12,3	19.020	1.546.341	23,37	134.045	5.735.780	24,66	2.180.321	8.840.674	41.127
Region Nordjylland		25,5	18.383.398	72.137.381	71.881.130	12,3	164.899	13.406.360	26,50	1.210.082	45.655.233	25,39	19.758.379	77.807.294	432.114
Hele landet		24,8	186.758.184	752.510.376	751.178.280	11,8	1.115.522	94.346.883	25,60	16.966.045	662.618.694	24,82	204.839.751	825.179.071	6.844.752

Bilag 19: Oversigt over udskrivningen af kirkeskat i budget 2009				
	Kommune- nummer	Kirkeskatteprocent	Kirkeskat	Udskrivningsgrundlag for kirkeskat
København	101	0,80	394.360	49.295.059
Frederiksberg	147	0,48	61.612	12.835.736
Ballerup	151	0,71	37.934	5.342.798
Brøndby	153	0,80	26.526	3.315.720
Dragør	155	0,64	12.209	1.907.665
Gentofte	157	0,42	55.066	13.110.876
Gladsaxe	159	0,75	52.830	7.043.974
Glostrup	161	0,66	16.795	2.544.661
Herlev	163	0,77	22.535	2.926.621
Albertslund	165	0,80	20.019	2.502.431
Hvidovre	167	0,72	39.111	5.432.075
Høje-Taastrup	169	0,80	40.770	5.096.219
Lyngby-Taarbæk	173	0,59	45.858	7.772.574
Rødovre	175	0,72	29.028	4.031.624
Ishøj	183	0,80	14.554	1.819.194
Tårnby	185	0,61	28.663	4.698.790
Vallensbæk	187	0,58	9.841	1.696.796
Furesø	190	0,65	33.946	5.222.395
Allerød	201	0,58	20.798	3.585.993
Fredensborg	210	0,57	28.984	5.085.001
Helsingør	217	0,78	54.737	7.017.520
Hillerød	219	0,69	40.754	5.906.495
Hørsholm	223	0,55	25.344	4.607.984
Rudersdal	230	0,53	50.639	9.554.622
Egedal	240	0,71	37.837	5.329.127

Frederikssund	250	0,95	49.941	5.256.958
Halsnæs	260	0,80	26.411	3.301.361
Gribskov	270	0,95	44.905	4.726.871
Bornholm	400	0,93	40.067	4.308.242
Region Hovedstaden i alt		0,70	1.362.074	195.275.382

Bilag 19: Oversigt over udskrivningen af kirkeskat i budget 2009

	Kommune- nummer	Kirkeskatteprocent	Kirkeskat	Udskrivningsgrundlag for kirkeskat
Greve	253	0,73	44.534	6.100.517
Køge	259	0,87	57.311	6.587.438
Roskilde	265	0,84	86.183	10.259.884
Solrød	269	0,92	25.690	2.792.413
Odsherred	306	0,98	35.476	3.620.000
Holbæk	316	0,96	73.114	7.616.000
Faxe	320	1,08	42.827	3.965.460
Kalundborg	326	1,01	55.296	5.474.866
Ringsted	329	0,99	35.001	3.535.412
Slagelse	330	0,96	80.177	8.351.825
Stevns	336	1,10	27.258	2.477.979
Sorø	340	0,95	31.491	3.314.798
Lejre	350	1,06	34.511	3.255.765
Lolland	360	1,23	58.900	4.788.584
Næstved	370	0,98	88.330	9.013.291
Guldborgsund	376	1,20	76.880	6.406.667
Vordingborg	390	1,02	50.374	4.938.672
Region Sjælland i alt		0,98	903.353	92.499.571

Bilag 19: Oversigt over udskrivningen af kirkeskat i budget 2009				
	Kommune- nummer	Kirkeskatteprocent	Kirkeskat	Udskrivningsgrundlag for kirkeskat
Middelfart	410	0,90	39.939	4.437.695
Assens	420	0,94	43.556	4.633.627
Faaborg-Midtfyn	430	1,05	56.939	5.422.717
Kerteminde	440	1,00	26.289	2.628.873
Nyborg	450	1,15	39.346	3.421.348
Odense	461	0,68	138.200	20.323.545
Svendborg	479	1,06	64.030	6.040.580
Nordfyns	480	1,04	33.020	3.174.990
Langeland	482	1,18	16.764	1.420.676
Ærø	492	1,20	8.495	707.950
Haderslev	510	0,95	61.529	6.476.693
Billund	530	0,89	27.748	3.117.706
Sønderborg	540	0,93	79.711	8.571.124
Tønder	550	1,20	51.479	4.289.930
Esbjerg	561	0,81	108.755	13.426.558
Fanø	563	1,14	4.130	362.237
Varde	573	1,02	58.660	5.750.946
Vejen	575	1,06	47.974	4.525.882
Aabenraa	580	0,95	60.127	6.329.169
Fredericia	607	0,86	50.656	5.890.184
Kolding	621	0,94	96.823	10.300.345
Vejle	630	0,91	112.921	12.408.875
Region Syddanmark i alt		0,92	1.227.091	133.661.650

Bilag 19: Oversigt over udskrivningen af kirkeskat i budget 2009				
	Kommune- nummer	Kirkeskatteprocent	Kirkeskat	Udskrivningsgrundlag for kirkeskat
Horsens	615	0,89	80.508	9.045.800
Herning	657	0,99	94.003	9.495.241
Holstebro	661	1,08	71.610	6.630.546
Lemvig	665	1,27	31.577	2.486.393
Struer	671	1,20	30.225	2.518.753
Syddjurs	706	1,00	45.781	4.578.147
Norddjurs	707	1,00	41.994	4.199.395
Favrskov	710	1,03	53.748	5.218.254
Odder	727	1,00	24.538	2.453.807
Randers	730	0,91	96.228	10.574.494
Silkeborg	740	0,95	96.828	10.192.397
Samsø	741	1,50	6.076	405.088
Skanderborg	746	0,86	57.616	6.699.519
Århus	751	0,74	248.243	33.546.288
Ikast-Brande	756	1,00	44.357	4.435.793
Ringkøbing-Skjern	760	1,05	72.638	6.917.888
Hedensted	766	1,08	59.405	5.500.427
Skive	779	1,00	55.790	5.579.041
Viborg	791	0,95	103.143	10.857.251
Region Midtjylland i alt		0,93	1.314.308	141.334.522

Bilag 19: Oversigt over udskrivningen af kirkeskat i budget 2009				
	Kommune- nummer	Kirkeskatteprocent	Kirkeskat	Udskrivningsgrundlag for kirkeskat
Morsø	773	1,20	27.907	2.325.594
Thisted	787	1,28	64.541	5.042.250
Brønderslev	810	1,10	42.434	3.857.600
Frederikshavn	813	1,03	74.426	7.225.899
Vesthimmerland	820	1,18	48.331	4.095.848
Læsø	825	1,30	3.005	231.188
Rebild	840	1,20	39.040	3.253.374
Mariagerfjord	846	1,15	54.182	4.711.492
Jammerbugt	849	1,20	51.219	4.268.265
Aalborg	851	0,93	203.977	21.933.018
Hjørring	860	1,19	88.037	7.398.090
Region Nordjylland i alt		1,08	697.099	64.342.618
Hele landet		0,88	5.503.925	627.113.743

Bilag 20: Kommunernes udgiftsstruktur på drifts- og anlægsområdet i budget 2009 (netto inkl. refusion i 1000 kr.)										
	Kommune- nummer	Byudvikling, bolig og miljø	Forsyningsvirk- somhed	Transport og infrastruktur	Undervisning og kultur	Sundhed	Sociale opgaver og beskæftigelse	Administration	Moms og momsudligning	Udgifter i alt
København	101	1.126.625	802	639.715	4.446.346	1.708.624	20.690.706	5.058.952	1.233.278	34.905.048
Frederiksberg	147	182.368	-949	176.774	721.527	326.245	3.322.942	535.173	270.086	5.534.166
Ballerup	151	50.274	-19.304	78.436	634.812	171.334	1.865.513	521.466	146.431	3.448.962
Brøndby	153	115.755	-3.973	50.696	465.411	117.366	1.457.166	272.683	97.165	2.572.269
Dragør	155	11.809	749	31.434	141.119	35.937	356.058	86.861	24.657	688.624
Gentofte	157	117.340	2.105	130.886	860.100	188.807	2.151.331	495.879	243.957	4.190.405
Gladsaxe	159	81.487	4.624	101.841	799.842	183.882	2.383.087	441.482	0	3.996.245
Glostrup	161	56.211	5.371	59.898	266.898	66.805	716.771	168.281	56.451	1.396.686
Herlev	163	85.199	152	41.048	372.385	96.359	994.842	144.782	72.000	1.806.767
Albertslund	165	76.323	6.186	44.459	425.867	84.225	1.137.796	208.919	74.408	2.058.183
Hvidovre	167	78.178	932	104.507	588.454	168.241	1.908.456	352.699	90.571	3.292.038
Høje-Taastrup	169	85.331	2.525	97.208	695.619	144.515	1.764.968	304.231	0	3.094.397
Lyngby-Taarbæk	173	85.129	-16.612	81.789	616.442	183.371	1.577.711	309.782	135.324	2.972.936
Rødovre	175	141.071	1.948	74.892	427.492	114.180	1.396.241	317.485	67.015	2.540.324
Ishøj	183	78.223	14.177	42.049	355.582	66.022	808.666	153.099	69.572	1.587.390
Tårnby	185	54.612	5.035	59.653	479.488	137.474	1.338.584	193.152	140.057	2.408.055
Vallensbæk	187	6.185	-3.467	39.849	182.720	38.215	307.686	89.615	25.124	685.927
Furesø	190	-5.239	-2.158	74.219	512.137	105.507	1.157.195	248.080	106.647	2.196.388
Allerød	201	53.944	12.893	41.021	321.751	65.475	637.464	127.984	61.308	1.321.840
Fredensborg	210	-19.926	-5.751	61.738	544.546	115.880	1.337.103	239.198	99.008	2.371.796
Helsingør	217	80.200	55.307	115.566	839.322	191.704	2.236.393	559.470	247.666	4.325.628
Hillerød	219	50.564	1	76.899	631.308	141.826	1.400.604	296.692	123.064	2.720.958
Hørsholm	223	10.908	-901	68.711	289.590	70.598	676.774	157.998	52.410	1.326.088
Rudersdal	230	100.677	9.952	123.675	649.174	169.045	1.509.632	350.229	149.996	3.062.380
Egedal	240	55.505	-8.032	50.238	581.327	118.755	909.095	307.052	88.775	2.102.715
Frederikssund	250	60.225	2.441	70.637	559.485	133.451	1.564.961	279.501	103.755	2.774.456
Halsnæs	260	30.562	-20.727	31.180	385.932	109.067	1.123.297	227.358	69.597	1.956.266

Gribskov	270	37.614	77	103.433	475.036	124.466	1.195.195	279.051	108.000	2.322.872
Bornholm	400	31.071	-6.123	105.563	430.543	131.959	1.620.254	305.336	77.700	2.696.303
Region Hovedstaden i alt		2.918.225	37.280	2.778.014	18.700.255	5.309.335	59.546.491	13.032.490	4.034.022	106.356.112
Bilag 20: Kommunernes udgiftsstruktur på drifts- og anlægsområdet i budget 2009 (netto inkl. refusion i 1000 kr.)										
	Kommune-nummer	Byudvikling, bolig og miljø	Forsyningsvirksomhed	Transport og infrastruktur	Undervisning og kultur	Sundhed	Sociale opgaver og beskæftigelse	Administration	Moms og momsudligning	Udgifter i alt
Greve	253	59.907	1.158	65.365	588.443	140.955	1.404.028	282.625	94.044	2.636.525
Køge	259	70.064	44.454	119.050	741.891	167.891	1.839.640	364.087	0	3.347.077
Roskilde	265	71.903	-4.168	109.384	1.028.392	246.327	2.492.529	561.589	183.539	4.689.495
Solrød	269	27.463	4.732	27.609	279.668	54.436	575.768	142.424	65.525	1.177.625
Odsherred	306	25.268	3.500	58.460	355.140	92.918	1.269.600	200.003	57.354	2.062.243
Holbæk	316	84.913	10	94.916	838.572	194.176	2.232.592	338.103	158.000	3.941.282
Faxe	320	36.376	-756	64.059	376.867	99.638	1.123.200	231.678	69.593	2.000.655
Kalundborg	326	89.042	-1	106.552	571.283	139.471	1.694.073	333.245	112.926	3.046.591
Ringsted	329	-42.538	1.132	58.562	380.016	98.297	1.056.311	212.740	83.454	1.847.974
Slagelse	330	141.643	2.380	179.503	859.100	235.365	2.727.830	474.789	159.360	4.779.970
Stevns	336	27.993	2.091	45.610	237.818	70.690	679.367	146.860	52.491	1.262.920
Sorø	340	23.205	-7.035	61.275	325.479	81.943	963.464	171.304	56.175	1.675.810
Lejre	350	38.937	-77	62.468	316.257	77.015	728.783	150.915	56.615	1.430.913
Lolland	360	96.282	1.536	128.330	544.385	179.779	2.017.397	357.100	113.657	3.438.466
Næstved	370	51.989	585	139.745	847.363	224.848	2.616.995	513.815	148.092	4.543.432
Guldborgsund	376	112.822	-36.843	132.007	652.304	198.962	2.211.751	430.325	152.461	3.853.789
Vordingborg	390	68.407	-1.006	101.964	470.913	143.720	1.602.221	275.737	104.339	2.766.295
Region Sjælland i alt		983.676	11.692	1.554.859	9.413.891	2.446.431	27.235.549	5.187.339	1.667.625	48.501.062

Bilag 20: Kommunernes udgiftsstruktur på drifts- og anlægsområdet i budget 2009 (netto inkl. refusion i 1000 kr.)

	Kommune- nummer	Byudvikling, bolig og miljø	Forsyningsvirk- somhed	Transport og infrastruktur	Undervisning og kultur	Sundhed	Sociale opgaver og beskæftigelse	Administration	Moms og momsudligning	Udgifter i alt
Middelfart	410	47.618	-3.624	54.612	430.356	100.768	1.294.724	190.368	66.287	2.181.109
Assens	420	53.423	3.469	71.818	492.411	121.593	1.371.450	283.159	66.396	2.463.719
Faaborg-Midtfyn	430	53.985	0	86.214	561.731	160.214	1.728.495	320.476	93.672	3.004.787
Kerteminde	440	23.001	0	44.938	301.552	66.395	775.607	138.563	49.563	1.399.619
Nyborg	450	59.633	0	66.459	331.715	92.070	1.163.409	216.179	67.987	1.997.452
Odense	461	108.099	16.788	340.036	2.059.876	579.555	6.955.651	1.176.357	400.488	11.636.850
Svendborg	479	23.273	-9.536	92.368	625.184	176.106	2.184.742	366.579	62.650	3.521.366
Nordfyns	480	34.175	21	47.570	338.603	86.726	917.715	160.298	54.977	1.640.085
Langeland	482	15.910	-1.412	39.783	136.595	45.134	601.240	100.847	28.362	966.459
Ærø	492	-9.730	293	21.459	61.071	21.448	213.421	52.082	11.947	371.991
Haderslev	510	45.600	227	99.736	604.747	171.551	1.962.452	380.346	108.077	3.372.736
Billund	530	54.160	13.449	44.190	286.760	85.239	799.113	159.415	55.464	1.497.790
Sønderborg	540	91.496	-7.519	152.665	814.807	243.815	2.582.171	446.336	140.700	4.464.471
Tønder	550	58.540	16.603	83.875	450.944	118.770	1.356.651	296.454	81.773	2.463.610
Esbjerg	561	56.520	123.782	278.047	1.207.513	359.210	4.405.931	727.014	279.087	7.437.104
Fanø	563	7.344	-863	11.178	39.126	9.483	97.473	28.468	5.420	197.629
Varde	573	70.429	0	89.981	562.331	150.690	1.577.990	375.808	79.709	2.906.938
Vejen	575	78.310	12.156	80.071	464.922	117.271	1.325.476	242.294	64.817	2.385.317
Aabenraa	580	82.813	20.432	122.093	641.443	178.636	2.043.701	349.166	173.900	3.612.184
Fredericia	607	74.338	-32.976	78.995	570.540	152.703	1.953.855	308.194	114.870	3.220.519
Kolding	621	-10.608	-2.642	141.363	1.108.921	260.751	2.920.571	520.301	173.108	5.111.765
Vejle	630	-18.599	2.521	206.524	1.210.890	292.703	3.402.121	643.450	261.633	6.001.243
Region Syddanmark i alt		999.730	151.169	2.253.975	13.302.038	3.590.831	41.633.959	7.482.154	2.440.887	71.854.743

Bilag 20: Kommunernes udgiftsstruktur på drifts- og anlægsområdet i budget 2009 (netto inkl. refusion i 1000 kr.)

	Kommune- nummer	Byudvikling, bolig og miljø	Forsyningsvirk- somhed	Transport og infrastruktur	Undervisning og kultur	Sundhed	Sociale opgaver og beskæftigelse	Administration	Moms og momsudligning	Udgifter i alt
Horsens	615	42.284	34.501	135.602	898.384	247.571	2.776.199	448.530	184.000	4.767.071
Herning	657	171.372	-27.264	172.853	951.536	231.775	2.711.186	450.038	219.201	4.880.697
Holstebro	661	66.088	0	113.235	603.411	171.259	1.837.607	350.571	136.999	3.279.170
Lemvig	665	23.990	8.196	48.348	256.155	58.861	701.941	148.568	379.952	1.626.011
Struer	671	23.171	-1.941	66.377	238.852	61.633	712.255	141.275	41.298	1.282.920
Syddjurs	706	17.375	55	75.691	469.002	138.916	1.270.535	236.463	88.000	2.296.037
Norddjurs	707	17.024	-3.308	58.821	473.299	131.006	1.320.674	230.732	68.519	2.296.767
Favrskov	710	51.508	2.237	93.991	561.066	125.170	1.331.214	237.933	91.039	2.494.158
Odder	727	-36.895	413	30.364	292.055	58.801	665.332	129.332	44.725	1.184.127
Randers	730	157.184	7.542	160.706	1.066.910	268.759	3.579.060	526.284	0	5.766.445
Silkeborg	740	84.928	0	118.778	1.047.328	250.973	2.806.927	421.818	190.243	4.920.995
Samsø	741	4.215	4.594	16.331	41.848	15.544	159.190	42.885	0	284.607
Skanderborg	746	68.169	-10.468	93.868	695.529	148.447	1.620.588	268.833	125.287	3.010.253
Århus	751	337.641	123.279	457.369	3.270.011	792.275	11.484.313	1.367.146	570.768	18.402.802
Ikast-Brande	756	56.652	-6.157	84.923	474.070	106.215	1.228.414	241.642	78.005	2.263.764
Ringkøbing-Skjern	760	77.608	-6.498	98.211	644.809	171.794	1.817.715	325.691	121.492	3.250.822
Hedensted	766	15.388	-10.716	67.870	563.998	131.989	1.368.071	222.460	106.028	2.465.088
Skive	779	59.249	40	88.572	523.338	138.080	1.582.068	289.506	110.831	2.791.684
Viborg	791	95.779	5.534	144.489	991.914	283.944	3.019.388	513.982	230.971	5.286.001
Region Midtjylland i alt		1.332.730	120.039	2.126.399	14.063.515	3.533.012	41.992.677	6.593.689	2.787.358	72.549.419

Bilag 20: Kommunernes udgiftsstruktur på drifts- og anlægsområdet i budget 2009 (netto inkl. refusion i 1000 kr.)

	Kommune- nummer	Byudvikling, bolig og miljø	Forsyningsvirk- somhed	Transport og infrastruktur	Undervisning og kultur	Sundhed	Sociale opgaver og beskæftigelse	Administration	Moms og momsudligning	Udgifter i alt
Morsø	773	12.686	160	41.477	227.366	65.735	863.545	121.158	42.383	1.374.510
Thisted	787	48.301	1.014	83.802	506.926	131.695	1.544.785	263.981	76.683	2.657.187
Brønderslev	810	57.550	0	60.690	387.429	95.679	1.221.333	194.807	62.648	2.080.136
Frederikshavn	813	46.413	874	93.557	707.477	194.740	2.249.444	391.654	124.086	3.808.245
Vesthimmerland	820	48.287	-574	79.250	460.199	107.443	1.253.270	242.940	73.666	2.264.481
Læsø	825	5.498	-1.070	25.878	22.256	5.594	65.835	23.717	0	147.708
Rebild	840	26.303	-1.509	62.654	331.563	78.393	805.392	164.625	62.890	1.530.311
Mariagerfjord	846	34.754	-2.406	87.684	495.310	121.751	1.369.847	264.355	75.809	2.447.104
Jammerbugt	849	40.157	-1.540	75.688	461.644	112.425	1.243.761	209.412	61.321	2.202.868
Aalborg	851	238.372	59.010	337.055	2.163.651	558.385	6.934.921	991.589	373.706	11.656.689
Hjørring	860	43.313	974	103.961	743.518	196.832	2.295.103	382.848	132.483	3.899.032
Region Nordjylland i alt		601.634	54.933	1.051.696	6.507.339	1.668.672	19.847.236	3.251.086	1.085.675	34.068.271
Hele landet		6.835.995	375.113	9.764.943	61.987.038	16.548.281	190.255.912	35.546.758	12.015.567	333.329.607

Aftale om kommunernes økonomi for 2009

Regeringen

KL

16. juni 2008

1. Indledning

Kommunerne har med kommunalreformen fået en størrelse, der giver et solidt udgangspunkt for at varetage et større og mere sammenhængende ansvar for de borgernære offentlige opgaver. Samtidig giver de nye kommunestrukturer mulighed for at realisere en række effektiviserings- og synergigevinster.

Den kommunale økonomi har stor betydning for samfundsøkonomien. Regeringen og KL har drøftet den ekstraordinære situation vedrørende de kommunale budgetter for 2008, som indebærer, at målene i aftalen om kommunernes økonomi for 2008 ikke blev overholdt.

Der er enighed om, at aftalesystemet også fremadrettet vil være omdrejningspunktet for dialogen mellem regeringen og kommunerne. Det er samtidig helt centralt, at målene i aftalerne overholdes, og at der er gensidighed i aftalerne både hvad angår de kommunale handlemuligheder samt konkrete initiativer, som understøtter kommunernes muligheder for at realisere de aftalte mål.

KL har tilkendegivet, at kommunerne fremover vil mødes i starten af september for at drøfte, om det forventede budgetresultat er i overensstemmelse med den økonomiske aftale. Regeringen og KL er enige om ligeledes at drøfte budgetsituationen i september med henblik på at skabe en større sikkerhed i budgetplanlægningen.

Regeringen og KL blev i aftalen om kommunernes økonomi for 2008 enige om en række principper for decentral styring. I forlængelse af sidste års aftale og regeringens kvalitetsreform er regeringen og KL nået til enighed om en aftale om afbureaukratisering og kvalitetsudvikling, der implementeres i overensstemmelse med principperne for decentral styring.

Aftalen indeholder en række initiativer, der lægger flerårige sigt punkter for kommunernes aktiviteter, bl.a. i forhold til anlægsaktiviteten, trepartsaftaler og samarbejdet om kvalitetsreformen, herunder afbureaukratisering. Der lægges med aftalen samtidig op til at give kommunerne bedre rammebetingelser på en række opgaveområder, fx beskæftigelsesopgaven, kommunernes boligbyggeri, folkeskolen mv.

2. Kvalitetsreform

Den offentlige sektor står over for en udfordring med at rekruttere personale til den borgernære service og omsorg, og samtidig er brugernes forventninger til den offentlige service stadigt stigende. I lyset heraf har regeringen taget initiativ til en kvalitetsreform, herunder trepartsaftalerne.

Regeringen og KL er enige om at gennemføre en række initiativer, der skal understøtte kommunernes kvalitetsudvikling på de borgernære serviceområder og bidrage til en mere sammenhængende offentlig service.

Trepartsaftalerne

Et centralt element i kvalitetsreformen er de trepartsaftaler, der i sommeren 2007 blev indgået mellem parterne på det offentlige arbejdsmarked. Trepartsaftalerne indeholder ca. 50 initiativer, der har fokus på at sikre attraktive arbejdspladser, bedre rammer for rekruttering og fastholdelse af medarbejdere, god ledelse og udvikling af medarbejdernes kompetencer.

Regeringen og KL har drøftet de økonomiske konsekvenser af de enkelte initiativer i trepartsaftalerne. Det er på den baggrund aftalt, at kommunernes serviceudgifter og de statslige bloktilskud i 2008 og 2009 løftes med henholdsvis 415 mio. kr. og 790 mio. kr., jf. tabel 1. Regeringen og KL er enige om, at kommunerne dermed er sikret finansiering til de indgåede trepartsaftaler.

Trepartsaftaler – økonomiske konsekvenser			
	Initiativer, mio. kr.	2008	2009
	Uddannelse, ledelse og personalemæssige initiativer	250	500
	OK08-aftale om seniorpolitiske initiativer og kompetenceudvikling	165	290
	I alt	415	790

Kvalitetsfond

Med henblik på at løfte de fysiske rammer for børn og unge på dagtilbuds-, folkeskole- og ældreområdet samt vedrørende idrætsfaciliteter er der etableret en kvalitetsfond på i alt 22 mia. kr. til statslig medfinansiering af kommunale investeringer i perioden 2009-2018.

Der udmøntes 9 mia. kr. fra kvalitetsfonden til kommunerne i perioden 2009-2013. Af hensyn til konjunktursituationen udmøntes 1 mia. kr. i 2009 og 2 mia. kr. årligt i 2010-2013, jf. bilag 1. Her-til kommer en særskilt 5-årig låneadgang til kommuner med lav likviditet.

De seneste års investeringsniveauer i kommunerne på de fire områder er opgjort til ca. 5 mia. kr. Med udmøntningen fra kvalitetsfonden vil kommunerne i perioden 2009-2013 realisere en tilvækst i investeringerne på de fire områder under ét på henholdsvis 1 mia. kr. og 2 mia. kr.

Herved udgør investeringerne i 2009 mindst 6 mia. kr. og i årene 2010-2013 mindst 7 mia. kr. på de fire områder under ét.

Kvalitetsfondsmidlerne vil blive fordelt mellem kommunerne efter bloktilskudsnøglen (befolkningstallet). Midlerne vil blive budgetteret på en særskilt konto på finansloven og vil fremgå af tilskudsudmeldingen til kommunerne. I forbindelse med tilskudsudmeldingen for 2009 vil kommunerne få tilkendegivet en foreløbig opgørelse af udmøntningen for 2009-2013, som kan ligge til grund for kommunernes flerårige investeringsplanlægning.

Parterne henstiller, at kommunerne i foråret 2009 udarbejder en plan for investeringer på disse områder. KL vil med udgangspunkt heri udarbejde et samlet investeringsoplæg over kommunernes prioriteringer på de enkelte områder.

Det er en forudsætning for anvendelsen af midlerne fra kvalitetsfonden, at den enkelte kommune bidrager med en tilsvarende finansiering til investeringsprojekterne.

Arbejdskraftbesparende teknologifond

Regeringen og KL har drøftet udmøntningen af midler fra fonden for arbejdskraftbesparende teknologi. Den konkrete udvælgelse af projekter og dermed den konkrete udmøntning af midler til arbejdskraftbesparende teknologi vil første gang indgå på finansloven for 2009. KL vil løbende blive inddraget i arbejdet, og implementeringsprojekter drøftes løbende med KL.

Principper for god decentral styring

Regeringen og KL har i aftalen om kommunernes økonomi for 2008 aftalt ti principper for god decentral styring. Med årets aftale vil regeringen og KL understøtte det fortsatte arbejde med de ti principper for decentral styring, jf. bilag 2.

I principperne understreges kommunalbestyrelsernes ret og pligt til at tage ansvar for at fastlægge og prioritere kommunernes serviceniveau, at sætte rammer og klare mål for kommunale institutioner og leverandører samt at dokumentere og sikre kvaliteten i opgavevaretagelsen.

Der er enighed om, at der er flere former for organisations- og styringsmodeller, som kommunalbestyrelserne kan anvende i tilrettelæggelsen af opgaverne. Det er op til den enkelte kommune at beslutte, hvordan den indretter sig organisatorisk. Ligeledes er der frihed til, inden for den lovgivningsmæssige ramme, at vælge forskellige metoder i den konkrete opgaveløsning.

Kommunalbestyrelsen tager klart stilling til hvilke organisations- og styringsmodeller, der kan understøtte kommunen i at løfte dens ansvar for både myndigheds- og serviceopgaver, herunder hvordan styringen lever op til de ti principper for god decentral styring.

Regeringen og KL er enige om, at regeringens kvalitetsreform implementeres i overensstemmelse med de ti principper for decentral styring. I Finansloven for 2008 er der som et led i udmøntningen af kvalitetsreformen indgået aftale om afbureaukratisering på de kommunale velfærdsområder samt fire redskaber til kvalitetsudvikling (kvalitetskontrakter, faglige kvalitetsoplysninger, brugertilfredshedsundersøgelser og akkreditering), jf. bilag 2.

I forlængelse af principperne for decentral styring er der enighed om, at de årlige aftaler om kommunernes økonomi fremadrettet kan indeholde flerårige mål på centrale velfærdsområder. Der er endvidere enighed om en række øvrige konkrete initiativer, som skal understøtte kommunernes indsats for kvalitetsudvikling.

Initiativerne skal ses i sammenhæng med Det Fælleskommunale Kvalitetsprojekt, som kommunerne og KL har igangsat i 2008. Det tilstræbes at samordne de kommunale initiativer om kvalitetsudvikling med regeringens kvalitetsreform.

Initiativerne skal udvikles på en måde, så de understøtter kommunalbestyrelsernes ansvar, giver mulighed for afbureaukratisering og understøtter kommunalbestyrelsens fokus på mål og resultater.

Kommunalbestyrelsens rolle og arbejdsvilkår

Hverken kommunalreformen eller kvalitetsreformen har haft specifikt fokus på kommunalpolitikernes rolle og vilkår. Med de store og grundlæggende strukturelle ændringer, der er gennemført, er det derfor nærliggende at få dette område nærmere belyst.

Regeringen og KL har i den forbindelse aftalt, at der i efteråret 2008 nedsættes en arbejdsgruppe om kommunalpolitikernes rolle og arbejdsvilkår, jf. bilag 3. Arbejdsgruppen skal bl.a. behandle temaer om kommunalbestyrelsernes repræsentativitet, arbejdsvilkår og eventuelle behov for at udvide viften af muligheder, der ligger i den kommunale styrelseslovs regler om de kommunale styreformer. I forbindelse hermed behandles de særlige forhold, der gælder for de største kommuner. Arbejdsgruppen skal desuden behandle initiativer vedrørende kommunalbestyrelsernes vidensopbygning. Arbejdsgruppens forskellige oplæg drøftes mellem regeringen og KL og skal være endeligt afsluttet den 1. maj 2010.

3. Potentiale for omprioriteringer og bedre ressourceudnyttelse

I de kommende år vil det blive en udfordring at rekruttere tilstrækkeligt med kvalificerede medarbejdere til de kommunale serviceområder.

Regeringen og KL har drøftet rekrutteringsudfordringen og de mulige svar, der omfatter forskellige veje til at frigøre ressourcer, herunder færre udgifter til administration, effektivisering af indkøb, mindre sygefravær, ny teknologi og bedre arbejdstilrettelæggelse.

Der er enighed om, at kommunerne skal fortsætte indsatsen med at udnytte potentialerne for at frigøre ressourcer til borgernær service. KL og regeringen er enige om, at kommunerne kan omstille aktiviteter svarende til et råderum på 1 mia. kr. i 2009 stigende til 5 mia. kr. i 2013 gennem omprioriteringer og bedre ressourceudnyttelse. Det tilvejebragte råderum skal anvendes i kommunerne til service til borgerne.

På nogle områder kræver en realisering af dette potentiale et aktivt samarbejde mellem staten og kommunerne. Derfor vil regeringen sammen med KL udarbejde konkrete forslag til statslige tiltag, der kan bidrage til at frigøre ressourcer i kommunerne svarende til ½ mia. kr. i 2010 stigende til 2½ mia. kr. 2013. Initiativerne skal bl.a. omfatte anvendelse af it til digitale løsninger i administrationen, forenkling af statslige regler og proceskrav til kommunerne, anvendelse af ny

---

teknologi til at lette opgaver i den borgernære service, anvendelse af nye arbejds- og organisationsformer og bedre arbejdstilrettelæggelse. Forslagene vil bl.a. tage udgangspunkt i den fælles digitaliseringsstrategi for 2007-2010, afbureaukratiseringsprogrammet, kvalitetsreformens program for medfinansiering af ny arbejdskraftbesparende teknologi og i regeringens handlingsplan for at frigøre ressourcer til borgernær service.

Konkrete afbureaukratiseringsinitiativer

Regeringen og KL er enige om at nedbryde barrierer for en effektiv beskæftigelsesindsats. Tiden skal bruges på at skaffe ledige i job og ikke på papirarbejde og uhensigtsmæssige arbejdsgange. Beskæftigelsesministeriet har i samarbejde med KL gennemført et projekt om afbureaukratisering på beskæftigelsesområdet.

Regeringen tilkendegiver på den baggrund at ville fremsætte omfattende forslag til forenkling af ungeregler, sanktionsregler for kontanthjælpsmodtagere og regler på sygedagpengeområdet.

Forenklingen af ungereglerne skal fremme, at flere ledige unge tager en uddannelse og kommer i job. Regeringen vil fremsætte forslag om færre målgrupper og en harmonisering af indsatsen. Unge ledige under 25 år, som ikke har en uddannelse, skal som hovedregel have pålæg om at påbegynde uddannelse.

Forenklingen af sanktionsreglerne understøtter kontant- og starthjælpsmodtageres rådighed for arbejdsmarkedet ved at gøre det mere gennemskueligt, hvorfor og hvordan der sanktioneres. Antallet af sanktionstyper reduceres til hovedsageligt tre typer.

Afbureaukratiseringen af sygedagpengereglerne skal sikre, at sagsbehandlerne i jobcentrene har mere tid til at hjælpe den enkelte syge og kan fokusere indsatsen dér, hvor der er mest brug for det. Regeringens kommende handlingsplan til nedbringelse af sygefravær vil bl.a. omfatte forenkling af kontaktførelse og større fleksibilitet i opgaveløsningen.

Informationspligt vedrørende private leverandører af personlig og praktisk hjælp

Regeringen vil i folketingssamlingen 2008/2009 søge tilslutning til at ophæve kommunernes pligt til at udarbejde informationsmateriale vedrørende private leverandører af personlig og praktisk hjælp. Kommunerne skal i stedet oplyse om, hvilke leverandører, der er godkendte og formidle leverandørernes informationsmateriale.

Modernisering af reglerne om støtte til køb af handicapbiler

Parterne er enige om, at reglerne om støtte til køb af handicapbiler er unødigt komplicerede, hvilket bl.a. kan give lange sagsbehandlingstider. Regeringen har nedsat en arbejdsgruppe, der skal komme med anbefalinger med henblik på at modernisere og afbureaukratisere reglerne om støtte til køb af handicapbiler. På den baggrund vil der udarbejdes forslag til ændringer.

Indkøb

Regeringen og KL er enige om, at der også på indkøbsområdet kan opnås effektiviseringsgevinster. Kommunerne har gennem flere år arbejdet med at effektivisere indkøbsområdet, men kommunalreformen har skabt et nyt udgangspunkt for at effektivisere indkøbene.

Kommunerne har i maj 2008 lanceret en ny strategi for fælleskommunale indkøb med det formål at effektivisere kommunernes indkøb yderligere. Regeringen og KL er enige om, at kommunernes strategi på indkøbsområdet er vigtig for at effektivisere indkøbet.

Kommunerne har hidtil haft mulighed for at tilslutte sig de statslige indkøbsaftaler på de områder, hvor det efter Finansministeriets samlede vurdering har været hensigtsmæssigt, herunder i relation til konkurrencen på markedet. For yderligere at styrke den enkelte kommunes mulighed for at effektivisere indkøbet er regeringen og KL enige om at sikre, at kommunerne også fremover får denne mulighed efter konkret aftale mellem KL og Finansministeriet om hver enkelt indkøbsaftale.

Staten er i gang med at forberede udbud af aftalerne i 3. fase af Statens Indkøbsprogram med henblik på, at kontrakterne skal kunne træde i kraft den 1. januar 2009. Der er enighed om, at kommunerne skal have mulighed for frivilligt at tilslutte sig de nye statslige indkøbsaftaler på følgende områder: 1) Flyrejser, 2) Netværkskomponenter og 3) IT-konsulenter.

Administration

Kommunalreformen giver særlig mulighed for at realisere effektiviserings- og synergigevinster på det administrative område.

Regeringen og KL er enige om at igangsætte en analyse af mulighederne for at effektivisere kommunernes administration inden for områderne administrativ it, løn samt bogholderi og regnskab.

Regeringen og KL er enige om at igangsætte en analyse, der skal undersøge mulighederne for at effektivisere de objektive sagsbehandlingsprocesser i kommunerne ved at udnytte stordriftsfordele.

Digital Forvaltning

Regeringen og KL er enige om at samarbejde om realisering af yderligere gevinster ved digitalisering af den offentlige sektor.

Regeringen, KL og Danske Regioner lancerede i sommeren 2007 en fællesoffentlig strategi for digitalisering af den offentlige sektor 2007-2010. Regeringen og KL er enige om, at kommunerne afholder i alt 115,9 mio. kr. i perioden 2009-2014 til digitaliseringsstrategien og den nye digitale signatur, heraf 40,9 mio. kr. i 2009.

Regeringen og KL er enige om at lancere nye eDage frem til 2012 for at understøtte udrulning af initiativerne i digitaliseringsstrategien. eDagene skal samtidig understøtte målsætningen i digitaliseringsstrategien om, at al relevant skriftlig kommunikation mellem det offentlige og borgere og virksomheder skal kunne foregå digitalt i 2012.

Der afsættes endvidere 17,5 mio. kr. til puljen til fremme af kommunale digitaliseringsløsninger i 2009.

Regeringen og KL er enige om en fuld digitalisering af kommunernes administration af syge- og barselsdagpenge, hvor kommunerne har ansvaret for at etablere, drive, udrulle, videreudvikle og finansiere den nye løsning.

En ny obligatorisk løsning forventes at medføre kommunale nettobesparelser på i alt 96 mio. kr. årligt fra 2011. Regeringen og KL er enige om, at det alene er en del af det kommunale merprovenu ved en obligatorisk løsning, svarende til 26 mio. kr. årligt, som tilfalder staten. Løsningen skal ses i sammenhæng med effektiviseringshandlingsplanen.

Indtil en ny it-løsning er idriftsat er der enighed om, at kommunerne finansierer videreførelsen af den nuværende løsning fra 2009 svarende til 16 mio. kr. Der er endvidere enighed om, at ansvaret for VAS (it-system til kontrol af berettiget sygefravær) og det nærmere omfang af DUT i relation hertil, skal afklares frem mod forhandlingerne om kommunernes økonomi for 2010.

4. Kommunernes økonomi i 2009

Dansk økonomi befinder sig i den sidste fase af en kraftig højkonjunktur med betydeligt pres på arbejdsmarkedet, opadgående lønstigninger og øgede inflationsforventninger. Regeringen tilkendegiver på den baggrund, at det er behov for tilbageholdenhed i både de offentlige drifts- og anlægsudgifter.

Regeringen og KL er enige om at tillægge det afgørende betydning, at den indgåede aftale realiseres således, at de kommunale udgifter i 2009 både i budgetterne og regnskaberne ligger inden for rammen af aftalen. Dette forudsætter, at kommunerne budgetterer i overensstemmelse med det aftalte og generelt undgår tillægsbevillinger, som ikke er finansieret ved omprioriteringer.

Regeringen og KL er enige om, at der for kommunerne under ét vil være balance i den kommunale økonomi i 2009 med nedenstående forudsætninger.

Tabel 2			
Balance for kommunerne i 2009			
	Mio. kr. 2009-pl	Aftale	
	Serviceudgifter, netto	219.017	
	Overførsler	43.763	
	Bruttoanlæg	15.000	
	Øvrige udgifter	8.660	
	Udgifter i alt	286.440	
	Skatteindtægter	-215.897	
	Bloktilskud mv.	-42.929	
	Balancetilskud, heraf	-19.084	

Betinget balancetilskud	-1.000
Øvrige indtægter	-8.530
Indtægter i alt	-286.440
Balance	0

Udgangspunktet for aftalen er kommunernes budgetter for 2008. Hertil kommer et løft af kommunernes serviceudgifter (netto) på 350 mio. kr. til bedre service til borgerne.

Aftalen indebærer, at kommunernes serviceudgifter i 2009 udgør 219.017 mio. kr. under forudsætning af indtægter fra den centrale refusionsordning på 1,3 mia. kr. Hertil kommer yderligere reguleringer i medfør af DUT-princippet.

Øvrige anlæg

Af hensyn til konjunktursituationen er parterne enige om, at de kommunale anlægsudgifter inkl. kvalitetsfond i 2009 maksimalt vil udgøre op til 15 mia. kr.

Der er i 2009 afsat en ramme til lånedispensationer på 500 mio. kr. til folkeskoleinvesteringer mv.

Regeringen vil i efteråret i forbindelse med fremlæggelsen af regeringens trafikinvesteringsplan analysere behovet for en evt. låneadgang til større trafikinfrastrukturprojekter i kommunerne.

Det aftalte loft for anlægsudgifterne i kommunerne i 2009 er opgjort eksklusive udgifter til kommunalt ejede ældreboliger, hvilket indebærer en skønnet niveauekorrektion af det aftalte niveau for kommunernes anlægsudgifter på 2 mia. kr.

Kommunerne har i foråret gjort en stor indsats for at sikre, at de kommunale anlægsudgifter i 2008 ikke vil overstige budgetterne. Det er på den baggrund regeringens og KL's forventning, at modregningsmekanismen vedrørende anlægsbudgetter i 2008 ikke vil blive udløst.

Almene boliger

Regeringen og KL er enige om, at det er væsentligt at sikre, at huslejen i det almene byggeri holdes nede. Regeringen har nedsat et udvalgsarbejde med deltagelse af KL, der skal belyse finansieringen af og de økonomiske rammer for det almene nybyggeri og komme med forslag til ændringer. Udvalgets forslag skal som udgangspunkt samlet være udgiftsneutrale.

Regeringen og KL er enige om at nedsætte den kommunale grundkapital for plejeboliger til 7 pct. i 2009. Den kommunale grundkapital for de øvrige boligtyper, herunder almene ældreboliger, er fortsat 14 pct.

Udvalget skal bl.a. vurdere muligheden for at forlænge løbetiden for lån til finansiering af almene boliger, således at starthuslejen reduceres samt i øvrigt undersøge mulighederne for at justere finansieringsreglerne for bedre at tilgodese hensyn til bl.a. totaløkonomi og energimæssige forhold.

Udvalget forventes at afrapportere i august 2008. Regeringen vil på baggrund af udvalgets forslag overveje mulige ændringer og fremsætte lovforslag ultimo 2008 med henblik på snarest mulig ikrafttræden.

Omkostningsbudgetter

Regeringen og KL er enige om, at den endelige stillingtagen til overgang til omkostningsbevillinger i kommunerne afventer en analyse af de styringsmæssige forhold samt erfaringerne med regionernes overgang til omkostningsbevillinger. Analysearbejdet sættes i gang i efteråret 2008 med henblik på at danne grundlag for en beslutning i foråret 2009.

Offentligt byggeri

Regeringen og KL er enige om at arbejde for, at det offentlige byggeri bliver bedre og billigere, jf. regeringens handlingsplan for bedre og billigere byggeri. KL og Økonomi- og Erhvervsministeriet vil tilrettelægge en proces for udbredelsen af relevante initiativer. Udbredelsen evalueres i foråret 2009.

Offentlig-privat samarbejde

KL og regeringen er enige om at se på barriererne for offentlig-private samarbejder. Regeringen har igangsat et arbejde, der skal fremme partnerskaber og nye organisations- og samarbejdsformer mellem den private og offentlige sektor. Sigtet er at udvikle og forbedre den offentlige opgaveløsning samt sikre effektiv ressourceudnyttelse. I den forbindelse kan arbejdet bidrage til at fjerne uhensigtsmæssige barrierer for øget offentlig-privat samarbejde. Regeringen vil inddrage KL.

Regeringen og KL er endvidere enige om, at den kommunale lånebekendtgørelse ajourføres med henblik på at sidestille den traditionelle kommunale egenproduktion med offentlige-private samarbejdsprojekter (OPP), jf. anbefalingerne i rapporten fra arbejdsgruppen om de kommunale låneregler i relation til OPP. Dette indebærer bl.a. at:

- Der i forbindelse med deponeringen gives adgang til at opgøre værdien af kontrakten eksklusiv moms, hvor det kan dokumenteres, at den ydelse der betales er pålagt moms.
- Kommunerne gives mulighed for at deponere i takt med opførelsen af anlægget i OPP-projektet i stedet for ved kontraktindgåelse.

Der afsættes i 2009 en lånepulje på 100 mio. kr. med henblik på at fremme offentlig-private samarbejdsprojekter.

Øvrige økonomiske forudsætninger

De økonomiske rammer for den kommunale økonomi udgøres endvidere af de aftaler og forudsætninger, der fremgår af boks 1 nedenfor.

Boks 1

Bidrag til regionerne

- Udgangspunktet for kommunernes grundbidrag på sundheds- og udviklingsområderne for 2008 var henholdsvis 1.133 kr. og 113 kr. For 2009 vil pris- og lønregulering indebære, at udgangspunktet for bidragsfastsættelsen vil være et grundbidrag på 1.175 kr. på sundhedsområdet og et grundbidrag på 117 kr. på udviklingsområdet. Reguleringen er fastsat på basis af et skøn for den regionale pris- og lønudvikling fra 2008-2009 på 3,7 pct. inklusive medicin.

- Den kommunale balance i 2009 tager højde for, at der er sammenhæng mellem kommunernes forventede medfinansiering på sundhedsområdet og det aftalte udgiftsniveau for regionerne.

Overførsler

- Det er forudsat, at udgifterne til førtidspension, kontanthjælp, aktivering, revalidering, introduktionsprogrammet på integrationsområdet, erhvervsgrunduddannelse, ledighedsydelse, sygedagpenge, boligstøtte, personlige tillæg og tilskud til fleksjob mv. udgør i alt 43,8 mia. kr. i kommunerne i 2009 under forudsætning af en satsreguleringsprocent på 3,1 pct.

- Regeringen og KL er enige, at der i 2009 i tilfælde af væsentlige ændringer i skønnet af udgifterne til indkomstoverførsler sammenholdt med de øvrige forudsætninger for aftalen vil være behov for at neutralisere dette i den indgåede aftale.

- Regeringen og KL er enige om, at kommunens aktive indsats kan påvirke størrelsen af indkomstoverførslerne.

Skatter

- Det er ved fastsættelsen af det statsgaranterede udskrivningsgrundlag i kommunerne lagt til grund, at fremskrivningsprocenten for udskrivningsgrundlaget fra det korrigerede beregningsgrundlag for 2006 til 2009 udgør 11,8 pct.

- Der er med virkning fra og med 2003 indført et loft over grundlaget for beregning af grundskyld. Det er forudsat, at reguleringsprocenten ved beregning af loftet for 2009 vil blive fastsat til 4,7 pct.

Pris- og lønudvikling

- Der anvendes et skøn for pris- og lønudviklingen for kommunerne fra 2008-2009 på 4,7 pct. eksklusive overførsler og 4,5 pct. inklusive overførsler.

- Der er i aftalen forudsat konstant reelt nettobidrag til AER. Ændringer i denne forudsætning vil blive taget op i forbindelse med midtvejsdrøftelserne om kommunernes økonomi for 2009.

5. Sektortemaer

Dagtilbud

Ingen løsevne lukkedage

Regeringen og KL er enige om, at det ikke er hensigtsmæssigt, at daginstitutioner i de enkelte kommuner holder åbent i fx ferieperioder, hvor fremmødet af børn er lavt.

Det kan fx være i sommerferien, mellem jul og nytår eller på den indeklemte fredag efter Kristi Himmelfartsdag. Regeringen og KL er endvidere enige om, at familier med et pasningsbehov på de dage, hvor barnets egen institution holder lukket, skal have et tilbud om pasning i en anden institution.

Regeringen og KL er endvidere enige om, at der ikke skal være løsrevne lukkedage herudover, som det i dag praktiseres i en del kommuner.

En undersøgelse fra KL viser, at det gennemsnitlige antal løsrevne lukkedage på tværs af kommuner varierer mellem 0 og ca. 5 svarende til gennemsnitligt 1 løsreven lukkedag opgjort for kommunerne under ét. Der er enighed om, at kommunernes serviceudgifter og bloktilskud i 2009 derfor løftes med 65 mio. kr.

Et sundt frokostmåltid i alle daginstitutioner

Regeringen og KL er enige om, at alle børn i daginstitutioner senest 1. januar 2010 skal have et sundt frokostmåltid som en del af kerneydelsen for førskolebørn i daginstitutioner. Udgiften til måltidet bliver fuldt forældrebetalt, og der ydes tilskud til nedsættelse af forældrebetalingen til friplads og søskenderabat.

Regeringen og KL er endvidere enige om, at det nuværende loft for forældrebetalingsandelen på 25 pct. hæves med 5 procentpoint til 30 procent svarende til, at den enkelte kommune får mulighed for at opkræve forældrebetaling for madordningen. For kommuner, som allerede har en madordning i daginstitutioner, er det en lokalpolitisk prioritering at vælge at hæve egenbetalingen fra de nuværende 25 pct.

Ordningen er obligatorisk fra 1. januar 2010, men for at give kommunerne mulighed for indfasning fra 1. januar 2009 åbnes for at opkræve betaling for madordningen inden for det forhøjede forældrebetalingsloft fra denne dato, såfremt madordningen tilbydes i alle dagtilbud i kommunen.

Regeringen vil fremsætte lovforslag vedrørende initiativet i oktober 2008. Der åbnes i den forbindelse op for muligheden for at ændre tilskud og forældrebetaling i løbet af året, således at tilskuddet og forældrebetalingen tilsammen skal udgøre de samlede bruttodriftsudgifter ved en plads. Lovændringen vil indeholde nærmere bestemmelser om varsling.

Ældre

Bedre sammenhæng i ældreplejen

KL og regeringen er enige om vigtigheden af, at den enkelte ældre oplever stabilitet i den leverede pleje. Kommunerne vil arbejde med en målsætning om at nedbringe antallet af forskellige hjælpere hos den enkelte borger. De ældres tilfredshed skal løbende følges via brugertilfredshedsundersøgelser.

KL og regeringen er enige om at iværksætte en række initiativer med henblik på at styrke kvaliteten i ældreplejen.

Regeringen vil i folketingsåret 2008/09 fremsætte lovforslag om at indføre en fast kontaktpersonordning for modtagere af hjemmehjælp pr. 1. januar 2009. De ældre kan henvende sig til kontaktpersonen med alle typer af spørgsmål vedrørende hjemmehjælpen.

Regeringen har oplyst, at den vil iværksætte forsøg fra 2009-11 med udvikling og afprøvning af et system, hvor plejepersonale, beboere og pårørende anonymt kan indberette fejl og utilsigtede

---

hændelser i ældreplejen. Målsætningen er at skabe bedre læringsmuligheder på tværs af kommunegrænser og sektorer.

KL og regeringen er enige om at være opmærksomme på den positive ressource de ældres netværk og pårørende udgør. Kommunalbestyrelserne skal således i tillæg til hensynet til og rettigheder for den enkelte borger - være opmærksom på pårørende og andres inddragelse og muligheder for at tage ansvar.

Sundhed

Forstærket indsats for kronisk syge

Regeringen, Danske Regioner og KL er enige om at gennemføre en styrket indsats for kronisk syge og ældre medicinske patienter de kommende år. Der afsættes i alt 184,5 mio. kr. i perioden 2008-11 til udvikling og gennemførelse af forløbsprogrammer samt til patientundervisning og programmer for egenbehandling for kronisk syge, jf. bilag 4.

Betalingskommuneforhold på sundhedsområdet

Der nedsættes en arbejdsgruppe med KL, Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse, Velfærdsministeriet og Finansministeriet, som skal analysere betalingsforhold på sundhedsområdet og vurdere, om der er behov for at ændre reglerne for betalingskommuneforhold for de kommunale sundhedsopgaver.

Aktivitetsbestemt medfinansiering

Kommunerne medfinansierer udgifterne på sundhedsområdet. Den aktivitetsbestemte kommunale medfinansiering giver kommunerne tilskyndelse til at levere en effektiv forebyggelses-, pleje- og sundhedsindsats.

Som en del af økonomaftalen for 2008 har en arbejdsgruppe under Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse med deltagelse af Finansministeriet, KL og Danske Regioner gennemført en række analyser af niveau og variation mv. for den kommunale medfinansiering. Analyserne indikerer, at kommunerne har et betydeligt potentiale for at reducere trækket på sundhedsvæsenet gennem en bedre tilrettelæggelse af indsatsen.

Der er derfor enighed om at nedsætte et udvalg, der skal vurdere mulighederne for at styrke det generelle kommunale incitament gennem ændringer af den nuværende model for medfinansiering. Udvalget sammensættes af repræsentanter for Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse, Finansministeriet (formand), Velfærdsministeriet, KL og Danske Regioner. Vurdering af eventuelle byrdefordelingsmæssige konsekvenser for kommuner og regioner ses i sammenhæng med Finansieringsudvalgets arbejde. Arbejdet afsluttes i foråret 2009.

Der er endvidere enighed om at gennemføre en midtvejsregulering af skønnet for den kommunale medfinansiering for 2009 i forbindelse med økonomaftalen for 2010. Midtvejsreguleringen gennemføres på grundlag af et opdateret skøn for medfinansieringen i 2009. Det opdaterede skøn svarer til den kommunale medfinansiering på baggrund af aktiviteten for 2008 (opgjort ved takstsystemet for 2009) med tillæg af virkningen af den forudsatte aktivitetsudvikling i 2009, der følger af økonomaftalen for 2009. I skønnet for den kommunale medfinansiering tages højde

---

for, at der kan ske en værdistigning i behandlingsudgiften pr. patientkontakt. Midtvejsreguleringen af skønnet for den kommunale medfinansiering i 2009 resulterer i en midtvejsregulering i 2009 af henholdsvis regionernes og kommunernes bloktilskud for 2009.

Genoptræning

Regeringen, Danske Regioner og KL aftalte i økonomiaftalerne for 2008 at undersøge incitamentsstrukturer og styringsmuligheder på genoptræningsområdet, herunder særligt inden for det specialiserede område. Samtidig har parterne foretaget en monitorering af udviklingen på området de seneste år.

En arbejdsgruppe med regeringen, Danske Regioner og KL har kortlagt, at den gennemsnitlige andel af specialiseret, ambulant genoptræning, samt variationen i denne andel på tværs af regioner og sygehuse ikke er i overensstemmelse med intentionerne bag kommunalreformen om, at langt hovedparten af genoptræningsopgaven skal løses i kommunalt regi. Der er på den baggrund enighed om en række konkrete anbefalinger inden for det eksisterende regelsæt, der vil give bedre muligheder for at følge og koordinere genoptræningsindsatsen i samarbejde mellem kommuner, regioner og sygehuse, herunder indarbejde og følge op på de aftalte indikatorer og målsætninger i regi af sundhedsaftalerne, jf. bilag 5.

Der er fortsat behov for at følge bl.a. udviklingen i genoptræningsomfanget og andelen af specialiseret genoptræning. Desuden påbegyndes opgørelse af ventetid til genoptræning efter udskrivning fra sygehus. Regeringen, Danske Regioner og KL er på den baggrund enige om, at den særskilte monitorering af genoptræningsområdet videreføres for 2008. Derudover skal der i foråret 2009 gøres status for de anbefalede initiativer på området. Arbejdet skal foreligge senest den 1. april 2009.

Det specialiserede socialområde

Med kommunalreformen har kommunerne fået en ny og større rolle på socialområdet. Kommunerne har således fået det fulde ansvar for områderne for udsatte børn og unge, handicappede samt udsatte voksne.

Der er enighed om, at placeringen af det fulde ansvar for det specialiserede socialområde hos kommunerne giver bedre muligheder for at samtænke den samlede indsats i kommunerne. Samtidig giver det mulighed for inden for rammerne af lovgivningen at fastlægge de økonomiske rammer for området under hensyntagen til de aftalte rammer for den samlede kommunale økonomi.

Efter kommunernes overtagelse af det specialiserede socialområde fra amterne har udgifterne været højere end forudsat i de kommunale budgetter for 2007. Det samme forventes at være tilfældet i 2008.

Regeringen og KL har derfor drøftet udviklingen på området i 2007 og 2008, og der er enighed om at løfte udgiftsniveauet i 2008 med 650 mio. kr. Samtidig har regeringen tilkendegivet at ville søge tilslutning til at hæve udgiftsniveauet tilsvarende. Der er endvidere enighed om at drøfte udgiftsudviklingen på området, når kommunernes regnskab for 2008 og Velfærdsministeriets

---

undersøgelse af refusionsordningen for de særligt dyre enkeltsager foreligger. Drøftelsen kan danne baggrund for iværksættelse af evt. yderligere initiativer.

Staten refunderer en andel af de kommunale udgifter til særligt dyre enkeltsager via den centrale refusionsordning. I 2007 har staten haft merudgifter vedrørende området på 1½ mia. kr., mens der skønnes merudgifter på op mod 1,1 mia. kr. i 2008.

Regeringen har tilkendegivet at ville søge tilslutning i Finansudvalget til ikke at regulere kommunernes bloktilskud som følge af de statslige merudgifter til den centrale refusionsordning i 2007 og 2008.

Fremadrettet er der i økonomiaftalen forudsat, at kommunerne i 2009 kan videreføre indsatsen på det specialiserede socialområde.

Der er skønnet refusionsindtægter i 2009 på 1,3 mia. kr. Der er enighed om, at der i forbindelse med økonomiforhandlingerne for 2010 foretages en midtvejsregulering af bloktilskuddet for 2009 ved ændrede skøn for refusionsindtægterne.

Regeringen og KL er enige om, at hensigten med samlingen af det specialiserede socialområde i kommunerne i forbindelse med kommunalreformen var at give kommunerne bedre muligheder for at sammentænke indsatsen med kommunens øvrige tilbud og sikre en klar ansvarsfordeling i forhold til fastlæggelsen af rammerne og opgavevaretagelsen på området.

Kommunerne har overtaget en række nye opgaver på socialområdet. Der igangsættes et arbejde med henblik på at udvikle redskaber, der fremadrettet skal understøtte kommunernes indsats og prioritering af området.

Fremadrettet er der enighed om, at en mere målrettet styring kan medvirke til at sikre omkostningseffektive løsninger. Det er centralt, at kommunerne er resultatorienterede i deres vurdering af forskellige tilbud og har fokus på god sagsbehandling som forudsætning for kvalitet i opgaveløsningen. Dyre løsninger er ikke nødvendigvis lig med høj kvalitet i opgaveløsningen.

Som følge af mindredgifter i VISO i 2007 reguleres kommunernes bloktilskud for 2009 med 54 mio. kr.

Udsatte børn og unge

KL og regeringen har med tilfredshed noteret sig, at der er tilstrækkelig kommunal opbakning til at iværksætte et udbud af DUBU-systemet (Digitalisering – Udsatte Børn og Unge). Hermed skabes et godt fundament for sagsbehandlingen på området, der medvirker til at sikre systematik omkring overholdelse af lovgivningens krav til opgaveløsningen. Det tilstræbes, at den digitale løsning på området udbredes til alle landets kommuner. Udvikling og anvendelse af DUBU drøftes løbende mellem parterne.

Folkeskolen

Med aftale om kommunernes økonomi for 2008 blev det aftalt, at regeringen vil arbejde for, at de lovgivningsmæssige bindinger for fælles ledelse af folkeskoler ophæves, og at der skal være øgede muligheder for at etablere fælles ledelse af folkeskoler og daginstitutioner. Regeringen vil

---

fortsætte drøftelserne med forligskredsen bag folkeskoleloven om disse tiltag samt om øgede muligheder for at etablere integrerede biblioteker bestående af skolebibliotek og folkebibliotek. Regeringen vil fremsætte lovforslag herom i folketingssamlingen 2008/2009.

Regeringen og KL er fortsat enige om, at der skal igangsættes en evaluering af følgende lovgivningsinitiativer: nationale test, de skriftlige elevplaner og kvalitetsrapporterne. Skolerådet har igangsat undersøgelser af implementeringen af kvalitetsrapporter og elevplaner. Spørgsmålet om den nævnte evaluering drøftes nærmere mellem parterne, når resultaterne af disse undersøgelser kendes.

Regeringen og KL blev med aftale om kommunernes økonomi for 2007 enige om at intensivere samarbejdet om folkeskolen. Regeringen og KL er i forlængelse heraf enige om at udbrede gode eksempler i dagtilbud og skoler, der kan medvirke til at skabe en god overgang mellem dagtilbud og skole, herunder hvordan omfanget af udskudt skolestart kan nedbringes. Endvidere vil regeringen og KL udarbejde og formidle dialogmateriale til forældre og personale i daginstitutioner, som kan understøtte det lokale arbejde med at skabe gode overgange mellem dagtilbud og skole.

Specialundervisning

Der er i dag ikke tilstrækkelig viden om indhold, metoder, omfang, ressourceforbrug og effekten af skolernes specialpædagogiske bistand. Samtidig indgår en stadig større andel af eleverne i specialpædagogiske forløb, og udgifterne til specialpædagogisk bistand har igennem en årrække været stigende.

Regeringen og KL er enige om at igangsætte en analyse af den samlede specialundervisning i folkeskolen. Som led i analysen skal det bl.a. kortlægges og analyseres, hvilke målgrupper, der modtager specialundervisning, samt hvordan og hvorfor elever henvises hertil, herunder hvilke centrale krav der gælder for henvisningen. Endvidere skal der som led i analysen foretages en kortlægning og analyse af spredningen i skolernes og kommunernes henvisningsmønstre, de med specialundervisningen forbundne omkostninger og ressourcefordelingsmodeller, herunder set i forhold til centrale og lokale krav til henvisning, samt variationer i specialundervisningens tilrettelæggelse og metoder. Desuden skal foretages en vurdering af specialundervisningens effekt, herunder effekten af forskellige former for samspil mellem normalundervisning og specialundervisning.

Der er enighed om, at analysearbejdet igangsættes inden udgangen af 2008.

Lærernes undervisningskompetence

Lærernes undervisningskompetencer er afgørende for, at alle elever får et højt udbytte af undervisningen. Erfaringer fra kommunerne viser, at nogle lærere står over for en række udfordringer i undervisningen. Med reformen af læreruddannelsen er disse udfordringer adresseret for nye lærere. Regeringen og KL er enige om at drøfte, hvordan professionshøjskolernes tilbud om efter- og videreuddannelse kan bidrage til at sikre, at lærerne:

- Kan håndtere klasserumsledelse, så undervisningen møder hver elevs behov.

-
- Har kvalifikationer inden for pædagogisk brug af it i undervisningen.
  - Kan differentiere undervisningen på baggrund af analyse af evalueringsdata.
  - Kan undervise med en e-vidensbaseret tilgang, dvs. at nye forskningsresultater løbende indgår i det daglige undervisningsarbejde.

Regeringen og KL er enige om i samarbejde med professionshøjskolerne at udarbejde en fælles analyse med forslag til, hvordan professionshøjskolerne inden for de nuværende økonomiske rammer i staten og kommunerne kan styrke kvalifikationerne hos lærere vedrørende en række undervisningsmæssige udfordringer. Analysen skal tage udgangspunkt i en kortlægning af – og forslag til målretning af – den eksisterende efteruddannelsesaktivitet i kommunerne. Analysen færdiggøres inden den 1. februar 2009.

Idræt og motion i folkeskolen

Regeringen og KL vil nedsætte en arbejdsgruppe med det formål at sætte øget fokus på idræt og motion i folkeskolens undervisning. Arbejdsgruppen skal bl.a. gennemgå den eksisterende lovgivning og bedste praksis med henblik på at udarbejde inspirationsmateriale med gode eksempler og skabe overblik over skolernes muligheder for at optimere idræts- og motionsindsatsen inden for de eksisterende økonomiske og lovgivningsmæssige rammer.

Miljø

Der skal i de kommende år på baggrund af EU's vandrammedirektiv og naturdirektiver gennemføres en betydelig indsats i kommunerne med henblik på at forbedre vand- og naturkvaliteten. I 2008 udarbejder regeringen et udkast til overordnede planer med mål og indsatsprogrammer, som vil danne rammen for kommunale handleplaner i 2010. På baggrund af en af regeringen fremlagt procesplan vil parterne, før udkast til vand- og naturplaner sendes i høring hos berørte myndigheder, drøfte styringsmodellen, herunder finansieringen og principper for kompensation af kommunerne.

Regeringen og KL vil – som opfølgning på kommunalreformen – drøfte miljøgodkendelsesordningen for husdyrbrug.

6. Øvrige temaer

Inddrivelse af kommunale restancer

Regeringen og KL er enige om vigtigheden af en effektiv opgavevaretagelse af den fælles opkrævnings- og inddrivelsesopgave. Med henblik på at sikre en fortsat hensigtsmæssig varetagelse og organisering er parterne enige om at iværksætte en fælles analyse af årsagerne til stigningen i de kommunale restancer. Analysen skal blandt andet afdække, om opkrævnings- og inddrivelsesopgaverne løses ensartet på landsplan, herunder belyse de særlige udfordringer og hensyn, der er forbundet med opkrævning og inddrivelse hos lavindkomstgrupper.

Parkeringsindtægter

Regeringen har tilkendegivet, at den vil søge tilslutning i Folketinget til en ændring i lovgivningen, således at de stigninger i de kommunale parkeringsindtægter, der skyldes generelle takststigninger, udvidelse af eksisterende eller indførelse af nye parkeringszoner eller lignende, vil blive modregnet i den enkelte kommunes tilskud, og fremadrettet tilfalder staten. Udgangspunktet for ændringen vil som tidligere tilkendegivet være niveauet i 2007.

Særtilskud

Regeringen og KL er enige om, at en andel af midlerne til særtilskud målrettes til Ærø, Læsø og Samsø kommuner. Det indebærer, at 28 mio. kr. af særtilskudsmidlerne, sammen med andre tilskud, omlægges til et nyt samlet tilskud til de tre ø-kommuner, der fra 2009 og i en fireårig periode vil blive fordelt efter objektive kriterier. Ordningen tages op til revision efter en fireårig periode.

Konkurrenceudsættelse

Regeringen og KL aftalte i aftalen for kommunernes økonomi for 2007, at kommunerne skal øge andelen af konkurrenceudsatte opgaver til 25 pct. i 2010 opgjort med udgangspunkt i indikatoren for kommunernes brug af private leverandører, PLI.

I sidste års aftale for kommunernes økonomi var regeringen og KL enige om at arbejde med en indikator for konkurrenceudsættelse, IKU, der tager højde for situationer, hvor et område har været konkurrenceudsat, og hvor kommunen vinder opgaven. Der var enighed om, at indikatoren kan vurderes nærmere, når regnskab 2007 foreligger. Tallene for 2007 viser, at ca. 0,1 pct. kan henføres til opgaver, der har været konkurrence-udsat, men hvor kommunen har valgt at løse opgaven internt.

IKU for 2007 kan på dette grundlag beregnes til 23,7 pct., hvilket svarer til en stigning på 3,5 procentpoint. Regeringen og KL er enige om, at ca. 1,5 procentpoint af stigningen kan tilskrives en række tekniske korrektioner og den ændrede opgavefordeling efter kommunalreformen. Stigningen udgør således ca. 2 procentpoint.

Regeringen og KL noterer sig med tilfredshed denne udvikling.

På den baggrund justeres målet for kommunernes konkurrenceudsættelse (IKU) til 26,5 pct. i 2010.

Der er endvidere enighed om, at andelen af konkurrenceudsatte opgaver fremover opgøres med udgangspunkt i indikatoren for konkurrenceudsættelse, IKU. Opgørelsen drøftes igen i 2009.

Danmarks Forvaltningshøjskole

Det kommunale bidrag til Danmarks Forvaltningshøjskole finansieres efter skolens ændrede status som professionshøjskole over bloktilskuddet med 13,3 mio. kr.

Bilag 1. Kvalitetsfond

Med henblik på at løfte de fysiske rammer for børn og unge på dagtilbudsområdet, i folkeskolen og vedrørende idrætsfaciliteter samt på ældreområdet er der etableret en kvalitetsfond på i alt 22 mia. kr. til statslig medfinansiering af kommunale investeringer i perioden 2009-2018.

Der udmøntes 9 mia. kr. fra kvalitetsfonden til kommunerne i perioden 2009-2013, hvoraf 1 mia. kr. udmøntes i 2009 og 2 mia. kr. årligt i 2010-2013. Hertil kommer, at der hvert af de kommende 5 år bliver mulighed for at søge lånedispensation inden for en ramme som i 2009 udgør 300 mio. kr. Lånemuligheden målrettes kommuner med en økonomisk og likviditetsmæssig vanskelig situation.

De seneste års investeringsniveauer i kommunerne på de fire områder er opgjort til ca. 5 mia. kr. Med udmøntningen fra kvalitetsfonden vil kommunerne i perioden 2009-2013 realisere en tilvækst i investeringerne på de fire områder under ét på henholdsvis 1 mia. kr. og 2 mia. kr. Herved udgør investeringerne i 2009 mindst 6 mia. kr. og i årene 2010-2013 mindst 7 mia. kr. på de fire områder under ét.

Den præcise afgrænsning vedrørende idrætsfaciliteter for børn og unge samt ældreområdet fastlægges af en arbejdsgruppe med deltagelse af KL, Velfærdsministeriet og Finansministeriet. Arbejdet afsluttes primo september 2008.

Kvalitetsfondsmidlerne vil blive fordelt mellem kommunerne efter bloktilskudsnøglen (befolkningstallet). Midlerne vil blive budgetteret på en særskilt konto på finansloven og vil fremgå af tilskudsudmeldingen til kommunerne. I forbindelse med tilskudsudmeldingen for 2009 vil kommunerne få tilkendegivet en foreløbig opgørelse af udmøntningen for 2009-2013, som kan ligge til grund for kommunernes flerårige investeringsplanlægning.

Parterne henstiller, at kommunerne i foråret 2009 udarbejder en plan for investeringer på disse områder. KL vil med udgangspunkt heri udarbejde et samlet investeringsoplæg over kommunernes prioriteringer på de enkelte områder.

Det er en forudsætning for anvendelsen af midlerne fra kvalitetsfonden, at den enkelte kommune bidrager med en tilsvarende finansiering til investeringsprojekterne. Der vil være mulighed for at overføre uforbrugte midler til de følgende år, men det vil ikke være muligt at fremrykke investeringer. Ved overførsel af uforbrugte midler mellem årene skal overførte midler deponeres på en særskilt konto. Der fastsættes nærmere regler herfor.

For at understøtte kommunernes investeringer i folkeskolen og på dagtilbudsområdet igangsættes følgende:

- Et udredningsarbejde med henblik på at komme med forslag til, hvordan kvalitetsfonden bedst kan understøtte en målsætning om mere tidssvarende og bedre fysiske rammer i daginstitutioner.
- Et udredningsarbejde med henblik på at opstille forslag til investeringer i folkeskolen, der skal sikre gode fysiske rammer og tidssvarende undervisningsmateriale samt renovering af kommunale idrætsfaciliteter, særligt de anlæg, der anvendes i idrætsundervisningen og af idrætsforeninger.

I forbindelse med udarbejdelsen af investeringsplanerne opfordres kommunerne til systematisk at overveje, om de konkrete projekter egner sig til at blive gennemført som offentlig-private partnerskaber.

Der igangsættes et arbejde, der har til formål at identificere konkrete områder, hvor regeringen og KL i tilknytning til udmøntningen af kvalitetsfondsmidler vil kunne indgå mål- og rammeaftaler.

Arbejdsgrupperne igangsættes i efteråret 2008 med henblik på afrapportering april 2009.

Som generel inspiration til kommunernes investeringer i medfør af kvalitetsfonden vil regeringen i 2009-2010 afholde en arkitektkonkurrence, som skal give bud på fremtidens institutionsbyggeri.

Bilag 2. Aftale om udmøntning af kvalitetsreformen

I aftalen om kommunernes økonomi for 2008 har regeringen og KL aftalt 10 principper for god decentral styring, der fastslår et klart kommunalt ansvar for kvaliteten og tilrettelæggelsen af de kommunale serviceopgaver.

Som ansvarlig myndighed skal kommunalbestyrelserne sørge for, at den kommunale forvaltning og de kommunale institutioner organiseres, så der løbende er fokus på udvikling og styring af kvaliteten i de borgerrettede ydelser. Aftalen bygger bl.a. på, at mål- og rammestyring og decentralisering af kompetence fremmer kvalitet og effektivitet i opgaveløsningen.

Kommunerne er også ansvarlige for opfølgning på målene for kvaliteten på institutionsniveau. Kommunerne er derfor også forpligtet til at træde til, hvis der konstateres svigt i kvaliteten på de enkelte institutioner, herunder for iværksættelsen af ændringer i ledelsen og styringen på de pågældende institutioner. Det følger af princippet om kommunernes ansvar for at understøtte professionel ledelse på institutionsniveau.

Det understreges i aftalen mellem regeringen og KL, at kommunerne kan anvende flere former for organisations- og styringsmodeller, og at der er metodefrihed i den konkrete tilrettelæggelse.

Kommunalbestyrelsen tager klart stilling til, hvilke organisations- og styringsmodeller der kan understøtte kommunen i at løfte dens ansvar for både myndigheds- og serviceopgaver, herunder hvordan styringen lever op til de 10 principper for god decentral styring.

Det er op til den enkelte kommune selv at beslutte, hvordan de konkrete styrings- og opfølgingsopgaver skal tilrettelægges. De konkrete problemstillinger i en institution eller på et fagområde er ofte meget forskellige og kræver derfor forskellige løsninger.

Udgangspunktet for opgavevaretagelsen er imidlertid politisk formulerede mål, der også gøres synlige for borgerne.

Regeringen og KL har som et led i implementeringen af kvalitetsreformen aftalt at udvikle og afprøve tre redskaber til at sikre og udvikle i den kommunale opgavevaretagelse samt at implementere kommunale kvalitetskontrakter. De tre redskaber understøtter hver for sig og tilsammen udmøntningen af de 10 principper for decentral styring. Redskaberne skal bidrage til den enkelte

---

kommunes styring og kvalitetsudvikling gennem dokumentation af resultater og effekter og rum til decentral ledelse.

Afbureaukratisering

Regeringen vil i samarbejde med KL gennemføre scanninger på de store velfærdsområder med henblik på at identificere problemer og forslag til afbureaukratisering via input fra medarbejdere og ledere. Regeringen vil ligeledes i samarbejde med KL gennemføre kortlægning og måling af udvalgte medarbejderes administrative opgaver.

En del af de forslag, der fremkommer, vil vedrøre statslige regler, mens andre vil vedrøre regler og procedurer, som kommunerne har ansvar for. Både staten og kommunerne forpligter sig til at vurdere de forslag, der indkommer i forhold til såvel statslige som kommunale regler med henblik på forenkling.

Herudover gennemfører regeringen i samarbejde med KL en udfordringsret, hvor de kommunale institutioner får mulighed for, via kommunen, at ansøge om dispensation fra gældende statslige og kommunale regler for at afprøve nye måder at gøre tingene på. Kommunerne står for kvalitetssikring af de indkomne ansøgninger. Kommunerne indsender ansøgninger vedrørende statslige regler til staten. Parterne er enige om at gøre status for tiltaget i foråret 2009.

I forlængelse af disse initiativer vil regeringen iværksætte konkrete forenklingsinitiativer i forhold til den statslige regulering. Initiativerne forankres i forpligtende handlingsplaner på de centrale velfærdsområder. Regeringen vil i forbindelse med dette arbejde analysere og beskrive styringsmodellerne for de store velfærdsområder med henblik på en diskussion med KL om behovet for forenklingsinitiativer på de enkelte velfærdsområder.

Afbureaukratiseringsprogrammet gennemføres i et samarbejde mellem staten og KL. KL deltager i arbejdsgrupper om den statslige afbureaukratiseringsindsats. Styregruppen for Tværoffentligt Samarbejde vil løbende drøfte fremdriften i afbureaukratiseringsindsatsen samt koordinere den statslige og den kommunale indsats.

KL har parallelt hermed iværksat et fælleskommunalt kvalitetsprojekt, hvor der sættes fokus på den politiske styring i kommunerne, herunder i de kommunale institutioner.

Regeringen og KL vil herudover i fællesskab skabe et overblik over overenskomstaffalte barrierer for hensigtsmæssig arbejdstilrettelæggelse, som kan indgå i de kommende overenskomstforhandlinger.

Regeringen har endvidere taget initiativ til en stærkere forankring af VAKKS-undersøgelser i forbindelse med fremsættelse af nye lovforslag.

Fire redskaber til kvalitetsudvikling og -sikring

1. Kvalitetskontrakter

Kommunalbestyrelsen har ret og pligt til at fastlægge det lokale serviceniveau. Samtidig skal kommunalbestyrelsen sikre, at kommunen overholder de lovgivningsmæssige rammer og arbejder indenfor aftalerne mellem regeringen og KL.

Regeringen og KL er enige om, at de politiske mål for kommunens serviceniveau skal meldes klart ud til borgerne gennem kvalitetskontrakter, der indeholder få og kvantificerbare mål for hvert serviceområde. Kvalitetskontrakten skal give borgerne klar besked om, hvilket serviceniveau kommunalbestyrelsen arbejder hen imod på hvert sektorområde.

Regeringen og KL er enige om, at kravene til form og indhold i kvalitetskontrakterne skal leve op til de 10 principper for god decentral styring i forhold til den lokale tilrettelæggelse af dialogen med borgerne samt i valg af styringsmodel i bredere forstand.

I efteråret 2008 fremsættes lovforslag om kvalitetskontrakter, der indebærer, at de kommunale servicestrategier afskaffes. Kommunernes kvalitetskontrakter skal offentliggøres første gang inden 1. juli 2010.

Udvikling, afprøvning og evaluering af tre kvalitetsudviklingsredskaber

Der nedsættes i forbindelse med kvalitetsudviklingsredskaberne en tværgående koordineringsgruppe, hvor Finansministeriet (formand), Velfærdsministeriet og KL indgår. Koordineringsgruppen skal forberede grundlaget for de politiske beslutninger i 2010.

2. Brugertilfredshedsundersøgelser på børne-, ældre- og handicapområdet

Brugertilfredshedsundersøgelser på de offentlige serviceydelser anvendes i dag i vid udstrækning i kommunerne som et værdifuldt informationsredskab til systematisk kvalitetsudvikling, der er i overensstemmelse med den politiske prioritering og brugernes ønsker og behov.

Regeringen og KL er således enige om, at anvendelsen af brugerundersøgelser bør indgå systematisk i alle kommuners kvalitetsstyring og -udvikling. Politikere, ledere og borgere kan anvende brugertilfredshedsundersøgelser til at sammenligne tilfredsheden på tværs af institutioner. Sammenligning kan være med til at sætte den enkelte kommunes og institutions resultater i perspektiv.

På dette grundlag igangsættes pilotprojekter om sammenlignelige brugertilfredshedsundersøgelser på børne-, ældre- og handicapområdet, idet erfaringerne fra Det Fælleskommunale Kvalitetsprojektet om brugerundersøgelser inddrages.

3. Faglige kvalitetsoplysning for dagtilbud og plejehjem

Regeringen og KL har igangsat en række dokumentationsprojekter, hvor man sammen gennemgår og reviderer de nationale dokumentationskrav på alle de store serviceområder. Det tværoffentlige samarbejde om udvikling af dokumentation skal understøtte regeringens og KLs fælles målsætning om at basere statens styring af kommunerne på mål- og rammestyring frem for statslig detailstyring.

Det indgår i dette arbejde at se på indikatorer for den faglige kvalitet, som kommunerne skal tilvejebringe, og som indsamles nationalt.

Regeringen og KL er enige om at igangsætte et udviklingsarbejde, der kan bidrage til at understøtte udviklingen af faglige kvalitetsoplysninger

---

Grundlaget for arbejdet er de relevante dokumentationsprojekter, der er igangsat i det tværføntlige samarbejdsprojekt.

4. Akkrediteringsmodeller for dagtilbud og plejehjem

Regeringen og KL er enige om at samarbejde om udviklingen af frivillige akkrediteringsmodeller, der skal bygge på få og klare kriterier. Akkrediteringsmodellerne udformes med henblik på at understøtte den samlede koncernstyring, således at der ikke skabes en barriere for at arbejde samordnet og helhedsorienteret med kvalitet i den enkelte kommune.

Regeringen og KL er enige om at indlede udviklingsarbejdet med et udvalgsarbejde, der skal analysere og afdække viden og erfaringer med akkreditering på andre fagområder. Udvalgsarbejdet skal munde ud i en række anbefalinger til det videre arbejde med akkrediteringsmodeller i den offentlige sektor med særligt fokus på anvendelse af akkreditering på små institutioner, herunder plejehjem og dagtilbud.

Anbefalingerne skal desuden bidrage til udmøntningen af principperne for god decentral styring og afbureaukratisering. Regeringen og KL er således enige om, at etableringen af dækkende akkrediteringsordninger vil kunne bidrage til en målretning af tilsyn samt afvikling af detaljerede procesregler i forbindelse med det særlige tilsyn med kommunale plejehjem og botilbud mv.

Modellerne skal afprøves i udvalgte kommuner og på udvalgte plejehjem og dagtilbud.

Øvrige initiativer

Regeringen og KL er endvidere enige om, at en række yderligere konkrete initiativer understøtter kommunernes indsats for kvalitetsudvikling:

- Kvalitetsnetværk og kvalitetsambassadører. Gode erfaringer fra institutioner eller kommuner skal hurtigst muligt spredes og gøre nytte i andre kommuner, så borgerne kan få en service af høj kvalitet og medarbejderne få mulighed for faglig udvikling. Kommunerne anvender en række forskellige metoder til spredning og formidling af erfaringer. Regeringen og KL er enige om at understøtte, at kommunerne udveksler praksiserfaringer i kvalitetsnetværk, herunder bl.a. i partnerskabsprojekter, permanente erfa-grupper, regionale udviklingsgrupper, ledelsesnetværk mv. I efteråret 2008 udarbejdes i samarbejde mellem KL og Velfærdsministeriet en procesplan for udmøntning af initiativet.
- Sammenhængende frivillighedspolitikker. Der nedsættes i efteråret 2008 en arbejdsgruppe bestående af KL og relevante ministerier og organisationer, der skal udarbejde en analyse af og komme med anbefalinger til, hvordan frivillighedspolitikker kan udvikles og styrkes i kommunerne.

Bilag 3. Kommunalpolitikeres rolle og arbejdsvilkår

Der nedsættes en arbejdsgruppe, der har til opgave at sætte fokus på kommunalpolitikernes rolle og arbejdsvilkår efter strukturereformen og kvalitetsreformen. Arbejdsgruppen får til opgave at belyse en række temaer, herunder:

-
- Hvad har kommunalreformen betydet for kommunalbestyrelsernes køns-, alders- og erhvervs-mæssige sammensætning? Er der behov for initiativer, der kan understøtte et bredt rekrutteringsgrundlag på de angivne områder?
  - Er der behov for at opdatere arbejdsvilkårene for kommunalpolitikere?
  - Hvad betyder kommunalreformen for kommunalpolitikernes rolle og opgaver?
  - Skal den vifte af muligheder, der ligger i den kommunale styrelseslovs regler om de kommunale styreformer, udvides?
  - Hvordan kan de særlige problemstillinger vedrørende styreformer i landets største kommuner løses?
  - Er der behov for initiativer og tilbud vedrørende kommunalpolitikernes vidensopbygning?

Arbejdsgruppen skal i sit arbejde lægge de 10 principper for god decentral styring til grund. Arbejdsgruppen skal i sine drøftelser inddrage afrapporteringer fra KLs demokratiprojekt, når disse foreligger.

Arbejdsgruppen sammensættes af repræsentanter fra Velfærdsministeriet, KL, Finansministeriet og Økonomi- og Erhvervsministeriet. Arbejdsgruppen kan inddrage anden ekspertise i sit arbejde, herunder forskere med indsigt i udvalgets emne.

Arbejdet forankres i Velfærdsministeriet i samarbejde med de øvrige parter.

Arbejdsgruppen nedsættes i efteråret 2008. Arbejdet om de to første punkter skal være foreløbigt afsluttet den 1. maj 2009, og arbejdet skal være endeligt afsluttet den 1. maj 2010.

Arbejdsgruppens oplæg drøftes løbende mellem regeringen og KL.

Bilag 4. Forstærket indsats for kronisk syge

Indsatsen overfor patienter med kronisk sygdom skal bidrage til, at kroniske patienter får et sundere og bedre liv med sygdommen, samtidig med at indsatsen vil kunne aflaste de specialiserede ressourcer i sygehusvæsenet, når færre kroniske patienter får behov for behandling på sygehus. Det handler i høj grad om at anvende de eksisterende ressourcer bedre. Gennem en mere proaktiv tilgang vil indsatsen systematisk kunne målrettes det lavest effektive specialiseringsniveau, samtidig med at patienternes egne ressourcer i højere grad inddrages.

Der er enighed om, at forløbsprogrammer kan understøtte et sammenhængende patientforløb for patienter med kronisk sygdom. Forløbsprogrammer skal sikre kvalitet og kontinuitet i behandlingen samtidig med, at der skabes en klar arbejdsdeling mellem sygehus, kommune og almen praksis, så patienten får den rette hjælp på det rigtige tidspunkt og sted.

Der er på nuværende tidspunkt i regi af Sundhedsstyrelsen udarbejdet et generelt forløbsprogram for kronisk sygdom samt et forløbsprogram for diabetespatienter, hvor der opstilles en række generelle mål og anbefalinger, der kan anvendes i kommuner og regioner.

Der afsættes en pulje på 437,5 mio. kr. i perioden 2008-2011 til forløbsprogrammerne. Heraf afsættes 429 mio. kr. i perioden 2008-2011 til regionernes (herunder almen praksis) og kommunernes fælles arbejde med implementering af forløbsprogrammer inden for de store kroniske sygdomsområder, herunder diabetes, muskel- og skeletlidelser, KOL og hjerte-kar sygdomme. Indsatsen vil desuden være målrettet ældre medicinske patienter. Midlerne fordeles med 22,5 mio. kr. i 2008, 60 mio. kr. i 2009 samt 90 mio. kr. årligt i 2010 og 2011 til regionerne og med 14,5 mio. kr. i 2008, 38 mio. kr. i 2009 samt 57 mio. kr. årligt i 2010 og 2011 til kommunerne.

Af puljen på 437,5 mio. kr. afsættes desuden 8,5 mio. kr. på statsligt niveau i perioden 2008-11 til udvikling af forløbsprogrammer samt en løbende evaluering af anvendelsen og effekten af forløbsprogrammerne til brug for landsdækkende videndeling og videreudvikling af forløbsprogrammerne.

Der er desuden enighed om at afsætte 127,5 mio. kr. i perioden 2008-11 til patientundervisning og egenbehandling for kroniske patienter. Midlerne fordeles med 10,5 mio. kr. i 2008, 21 mio. kr. i 2009, 34 mio. kr. i 2010 og 42,5 mio. kr. i 2011 til regionerne og med 2 mio. kr. i 2008, 3,5 mio. kr. i 2009, 5,5 mio. kr. i 2010 samt 7 mio. kr. i 2011 til kommunerne. Endeligt afsættes 1,5 mio. kr. til udviklingsopgaver og evaluering på statsligt niveau i perioden 2009-11.

De afsatte midler skal dels anvendes til et målrettet uddannelsesprogram, der skal ruste patienter med kronisk sygdom til at håndtere deres sygdom. Programmet skal omfatte både generel undervisning i at leve med en kronisk sygdom og sygdomsspecifik patientundervisning (astmaskoler, diabetesskoler mv.).

Derudover skal de afsatte midler anvendes til mere systematisk brug af egenbehandling på udvalgte sygdomsområder, fx hjerte-, KOL- og diabetespatienter, herunder finansiering af initiale udgifter til udstyr. Der sættes i første omgang fokus på opstart af egenbehandlingsregimer på "modne" områder, fx antikoagulationsbehandling (behandling med blodfortyndende medicin) af hjertepatienter mv.

Regeringen, Danske Regioner og KL vil følge udviklingen og løbende gøre status for indsatsen, herunder komme med forslag til konkretisering af indsatsen inden for de afsatte rammer. Resultaterne heraf vil kunne indgå i regi af sundhedsaftaler mv. samt inddrages i de årlige økonomiforhandlinger.

Bilag 5. Anbefalinger vedrørende genoptræningsindsatsen

Det forventes, at bl.a. mere fokuseret brug af sundhedsaftaler og sundhedskordinationsudvalg på genoptræningsområdet vil have indflydelse på regionernes henvisning til specialiseret genoptræning og således bidrage til at nedbringe den gennemsnitlige andel af specialiseret genoptræning. Henvisningen til genoptræning skal tage udgangspunkt i patientens behov og bidrage til sammenhæng, faglig kvalitet og effektivitet i det enkelte patientforløb. Der henvises i øvrigt til bekendtgørelse om genoptræningsplaner og om patienters valg af genoptræningstilbud efter udskrivning fra sygehus (BEK nr. 1266 af 5. maj 2006) samt til Vejledning om træning i kommuner og regioner.

Med henblik på at forbedre styringsmuligheder og incitamentsstrukturer på genoptræningsområdet samtidig med, at der sikres en bedre ressourceanvendelse på området, er der enighed mellem regeringen, KL og Danske Regioner om at:

1. Kommuner og regioner i højere grad udnytter sundhedsaftalernes potentiale som styringsredskab på genoptræningsområdet
2. Kommuner og regioner opstiller vejledende målsætninger for andelen af specialiseret genoptræning
3. Der, bl.a. til brug for den løbende opfølgning på opstillede målsætninger på genoptræningsområdet, med fast interval offentliggøres særlige indikatorer for andelen af specialiseret genoptræning fordelt på regioner, kommuner, sygehuse samt udvalgte specialer og diagnoser
4. Sundhedskoordinationsudvalgenes løbende opfølgning på sundhedsaftalerne intensiveres på genoptræningsområdet, specielt med fokus på opstillede vejledende målsætninger for andelen af specialiseret genoptræning, samt at opfølgningen eventuelt suppleres ved nedsættelse af særlige kontaktfora på genoptræningsområdet
5. Der som led i den obligatoriske del af sundhedsaftalen mellem kommuner og regioner om arbejdsdelingen på genoptræningsområdet etableres oversigter over, hvilke genoptræningstilbud hver kommune råder over, samt hvilke aftaler kommunen har indgået med andre udbydere af almindelig, ambulans genoptræning
6. Regionerne proaktivt arbejder for at den aftalte arbejdsdeling på genoptræningsområdet udmøntes i sygehusenes henvisnings- og registreringspraksis, herunder ved at oplyse sundhedspersonalet om de aftalte målsætninger for området samt om de genoptræningstilbud, som kommunerne i regionen råder over
7. Der i foråret 2009 gennemføres en fælles opfølgning på de opstillede problemstillinger og løsningsforslag i nærværende rapport, og at det i den forbindelse vurderes, om der er behov for, at nogle af de foreslåede initiativer implementeres ved regelændringer, såfremt initiativerne ikke allerede er implementeret, og såfremt den gennemsnitlige andel af specialiseret genoptræning ikke viser klare tegn på at nærme sig et niveau, der vurderes at være i overensstemmelse med hensigten bag reformen samt tegn på mindre variation mellem sygehusene
8. At den henvisende myndighed, ved udarbejdelse af genoptræningsplanen, kort angiver en begrundelse for, hvorfor der er henvist til specialiseret, ambulans genoptræning.

Aftale om regionernes økonomi for 2009

Regeringen

Danske Regioner

14. juni 2008

1. Indledning

Regeringen og Danske Regioner ønsker fortsat fornyelse og udvikling af et godt og velfungerende sundhedsvæsen.

Det er centralt, at kvaliteten fortsat udvikles. Der er derfor enighed om at sætte yderligere fokus på god anvendelse af nye effektive behandlingsmetoder, tilrettelæggelse af optimale patientforløb og sammenhæng og tilgængelighed for patienterne. Der er med kvalitetsreformen besluttet en række markante initiativer på sundhedsområdet, der skal gennemføres i samarbejde mellem stat, regioner og kommuner de kommende år. Disse tiltag skal understøtte en bedre sammenhæng i den kvalitetsudvikling i sundhedsvæsenet, der er igangsat. Indsatsen skal implementeres og konsolideres de kommende år.

Den fortsatte udvikling af sundhedsvæsenet skal også ses i lyset af, at hensynet til en stabil økonomisk udvikling sætter snævre rammer for væksten i den offentlige sektor, og at det er vanskeligt at rekruttere nye medarbejdere til de offentlige serviceområder.

Det understreger behovet for en prioritering af de offentlige serviceudgifter på sundhedsområdet og det centrale i at fastholde fokus på en bedre ressourceanvendelse, øget produktivitet og effektivitet.

Regeringen har i juni fremlagt en handlingsplan for, hvordan der kan frigøres ressourcer til borgernær service i kommuner og regioner. En bedre anvendelse af den eksisterende arbejdskraft i kommuner og regioner vil kunne bidrage til at imødekomme den udfordring, der ligger i, at forventningerne til den offentlige service øges, samtidig med, at det kan være svært at rekruttere nye medarbejdere.

Regionerne har i de senere år ydet en stor indsats for at få kommunalreformen på plads. Der er tale om en stor omstillingsproces, som borgerne løbende høster fordele af, i takt med at de nye strukturer bliver gennemført.

---

2. Overenskomstkonflikten på sygehusområdet

Parterne er enige om, at et godt dansk sygehusvæsen skal blive bedre. De senere års fremskridt med flere behandlinger, kortere ventetider og styrkede patientrettigheder er opbygget gennem flere år med øget fokus på faglighed og kvalitet i behandlingen. Det er regeringens og regionernes fælles ambition, at den udvikling skal fortsætte.

Ovenpå årets overenskomstkonflikt deler regeringen og regionerne imidlertid en ganske særlig udfordring efter strejker blandt sundhedspersonalet. Det har resulteret i, at en stor gruppe patienter nu venter på behandling. Det vil være en stor udfordring at tilbyde dem behandling inden for en rimelig tid. En målrettet indsats vil være nødvendig for at overvinde konfliktens konsekvenser.

Parterne er enige om at gennemføre ekstraordinære tiltag med afsæt i et styrket samarbejde mellem regionerne og private sygehuse og klinikker for at nyttiggøre den samlede kapacitet bedst muligt til gavn for patienterne.

For ikke at blive sat år tilbage i forhold til den fælles succes, der er opnået på sundhedsområdet, iværksættes følgende:

- Regeringen agter at søge tilslutning til at suspendere det udvidede frie sygehusvalg frem til 1. juli 2009, hvorefter det automatisk genindføres. Dette nødværge tages i brug som konsekvens af den force majeure situation, overenskomstkonflikten har skabt. Regionerne forpligter sig til at anvende den private kapacitet, der derved frigives.
- Da konflikten har forrykket grundlaget for betingelserne i den aktivitetsbetingede pulje, har regeringen og Danske Regioner aftalt at konvertere aktivitetspuljen for 2008 til bloktilskud for at skabe sikkerhed for regionernes styring og planlægning.
- Mange aflyste undersøgelser og behandlinger betyder, at parterne er enige om at udskyde implementering af Den Danske Kvalitetsmodel i sygehusvæsnet til 2010. Der er enighed om, at det nu handler om at sikre mest muligt fagligt personale til patientbehandlingen. Regeringen vil drøfte udskydelsen med parterne bag finanslovsaftalen for 2008.

Udfordringen er at få afviklet den pukkel, der er opstået som følge af konflikten, så hurtigt som muligt og på en økonomisk ansvarlig måde. Der er enighed om at sørge for, at de patienter, der er mest syge og har ventet længst, kommer til først.

Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse og Danske Regioner vil snarest igangsætte planlægning og implementering af ovenstående aftale med inddragelse af private sygehuse og klinikker.

Parterne er enige om at gøre status for denne del af aftalen i august 2008.

3. Økonomiske rammer

Dansk økonomi er i den sidste fase af en kraftig højkonjunktur, hvor der er tydelige tegn på ophedning. Regeringen har tilkendegivet, at det er vigtigt, at væksten i den samlede efterspørgsel nu aftager, og at presset på løn- og prisstigningerne dermed efterhånden kan dæmpes.

Sundhedsområdet har gennem de seneste år været præget af en kraftig aktivitetsvækst, med tilførsel af betydelige nye midler bl.a. til nedbringelse af ventetider, herunder som følge af det udvidede frie sygehusvalg. Hertil kommer senest den markant styrkede indsats på kræftområdet og fra 2008 på hjerteområdet.

Fra 2009 forudsættes et mere afdæmpet leje for aktivitetsudviklingen, der giver mulighed for fortsatte forbedringer og nye behandlinger, men som også afspejler, at der skal fokus på opfølgning og implementering.

De økonomiske rammer for 2009 skal også ses i lyset af, at regionerne med finanslovsaftalen for 2008 tilføres yderligere ca. 875 mio. kr. i perioden 2008-2011 til en række kvalitetsinitiativer på sundhedsområdet. Endvidere tilføres der som led i implementeringen af trepartsaftalerne i alt 590 mio. kr. i perioden 2008-2011.

I 2009 afsættes der samlet 4 mia. kr. til investeringer, heraf finansieres 1 mia. kr. fra kvalitetsfonden. Det vil bidrage til en modernisering og oprustning af dansk sygehusvæsen i de kommende år, med fokus på høj kvalitet i patientbehandlingen og effektiv ressourceanvendelse.

Regeringen og Danske Regioner er enige om at tillægge det afgørende betydning, at den indgåede aftale realiseres således, at regionernes udgifter i 2009 både i budgetterne og i regnskaberne ligger inden for rammerne af aftalen.

Regeringen og Danske Regioner er enige om, at der for regionerne under ét vil være en samlet balance på hvert af områderne i den regionale økonomi i 2009, jf. nedenstående boks 1-3.

Boks 1
Økonomiske forudsætninger vedrørende sundhedsområdet
<ul style="list-style-type: none">
· Der er i aftalen taget udgangspunkt i det forventede aktivitetsniveau for 2008, svarende til en aktivitetsvækst på sygehusene på 3,9 pct. i forhold til 2007.
· Med aftalen løftes aktiviteten på sygehusområdet i 2009 med 1,8 mia. kr. Det tilvejebringes ved et realløft på 785 mio. kr. og produktivetsforbedringer på 2 pct. Via bedre indkøb og administration mv. i regionerne tilvejebringes endvidere et råderum på 250 mio. kr. i 2009. Samlet er der aftalt et løft af udgiftsniveauet fra 2008 til 2009 til sygehusområdet på 1.325 mio. kr.
· Der er aftalt et samlet niveau for nettodriftsudgifterne (eksklusive medicintilskud) på sundhedsområdet på 83.221 mio. kr. i 2009.
· Der er samlet forudsat et niveau for anlægsudgifterne (brutto) på 4.000 mio. kr. på sundhedsområdet i 2009, heraf finansieres 1.000 mio. kr. af kvalitetsfonden.
· Det er lagt til grund for aftalen, at regionernes udgifter til medicintilskud i 2009 udgør 7.660 mio. kr. 75 pct. af en eventuel afvigelse mellem dette beløb og udgifterne i regnskabet for 2009 reguleres over bloktilskuddet og fordeles i 2010 på regionerne med en foreløbig midtvejsregulering i 2009 i regionernes bloktilskud.
· Det statslige bloktilskud udgør 74.872 mio. kr. i 2009, hvortil kommer reguleringer i medfør af DUT-princippet på akt. 2008 vedr. 2009.
· Det statslige, aktivitetsbestemte tilskud udgør i 2009 2.538 mio. kr. Den aktivitetsbestemte pulje udmøntes som anført i bilag 1.

- De foreliggende opgørelser viser, at sygehusene i 2007 har præsteret en samlet produktionsværdi på 50.622 mio. kr. (09-PL). I 2008 forventes sygehusene at præstere en aktivitetsstigning på 3,9 pct. svarende til en produktionsværdi på 52.587 mio. kr. (09-PL). I 2009 forventes en yderligere aktivitetsstigning på 3,5 pct. svarende til en forventet produktionsværdi på 54.422 mio. kr. De forventede produktionsværdier i 2008 og 2009 er opgjørt under forudsætning af en produktivitetsvækst på 2 pct. i begge år.
- Det kommunale grundbidrag på sundhedsområdet er for 2007 ved lov fastsat til 1.102 kr. pr. indbygger. For 2009 vil pris- og lønregulering indebære, at udgangspunktet for regionernes bidragsfastsættelse vil være et grundbidrag på 1.175 kr. pr. indbygger, svarende til 6.454 mio. kr. Reguleringen er fastsat på basis af et skøn for den regionale pris- og lønudvikling fra 2008-2009 på 3,7 pct. inklusive medicin.
- Det er lagt til grund for finansieringsbalancen, at den kommunale medfinansiering i form af aktivitetsbestemte bidrag udgør 10.435 mio. kr. i 2009.

Boks 2

Økonomiske forudsætninger vedrørende regional udvikling

- Der er aftalt et samlet niveau for nettodriftsudgifterne på området for regional udvikling på 2.414 mio. kr. i 2009.
- Det statslige bloktilskud til regional udvikling udgør 1.772 mio. kr. i 2009, hvortil kommer reguleringer i medfør af DUT-princippet på akt. 2008 vedr. 2009.
- Det kommunale udviklingsbidrag er for 2007 ved lov fastsat til 110 kr. pr. indbygger. For 2009 vil pris- og lønregulering indebære, at udgangspunktet for regionernes bidragsfastsættelse vil være et grundbidrag på 117 kr. pr. indbygger, svarende til 643 mio. kr. Reguleringen er fastsat på basis af et skøn for den regionale pris- og lønudvikling fra 2008-2009 på 3,7 pct. inklusive medicin.

Boks 3

Øvrige økonomiske forudsætninger

- Udgifterne til medicintilskud i 2007 udgjorde 7.334 mio. kr. på landsplan. Via den aftalte medicingaranti kompenseres 75 pct. af merudgifterne i regionerne i forhold til det forudsatte niveau.
- Det skønnes, at udgifterne til medicintilskud i 2008 udgør 7.350 mio. kr. på landsplan.
- Pris- og lønudviklingen på sundhedsområdet fra 2008-2009 er fastsat til 4,1 pct. (ekskl. medicintilskud). For regional udvikling er pris- og lønudviklingen fra 2008-2009 fastsat til 4,1 pct. Den samlede pris- og lønregulering på det regionale område fra 2008-2009 er fastsat til 3,7 pct. inklusive medicin.

I forlængelse af økonomaftalen for 2008 blev der igangsat et udredningsarbejde vedrørende regionernes gæld med deltagelse af Danske Regioner, Velfærdsministeriet, Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse samt Finansministeriet. Dette arbejde videreføres og forventes afsluttet inden udgangen af 2008. Velfærdsministeren har mulighed for at give særlig lånedispensati- on ved likviditetsproblemer i enkelte regioner. Endvidere kan der i overensstemmelse med de

---

økonomiske forudsætninger for aftalen ved dispensation gives mulighed for refinansiering af afdrag i 2009.

Regeringen og Danske Regioner er enige om, at der i regi af Finansieringsudvalget gennemføres en analyse og vurdering af de eksisterende socioøkonomiske kriterier, der indgår i fordelingen af bloktilskuddet til regionernes sundhedsopgaver.

På baggrund af denne vurdering kan Finansieringsudvalget foreslå eventuelle justeringer af de socioøkonomiske kriterier enten i form af ændret vægtning af kriterierne, ændret opgørelsesmetode eller eventuel introduktion af nye kriterier. Eventuelle tilpasninger skal i udgangspunktet ikke have større byrdefordelingsmæssige konsekvenser.

Arbejdet færdiggøres i foråret 2009.

Aktivitetsbestemt medfinansiering på sundhedsområdet

Kommunerne medfinansierer udgifterne på sundhedsområdet. Den aktivitetsbestemte kommunale medfinansiering giver kommunerne tilskyndelse til at levere en effektiv forebyggelses-, pleje- og sundhedsindsats.

Som en del af økonomaftalen for 2008 har en arbejdsgruppe under Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse med deltagelse af Finansministeriet, KL og Danske Regioner gennemført en række analyser af niveau og variation mv. for den kommunale medfinansiering. Analyserne indikerer, at kommunerne har et betydeligt potentiale for at reducere trækket på sundhedsvæsenet gennem en bedre tilrettelæggelse af indsatsen.

Der er derfor enighed om at nedsætte et udvalg, der skal vurdere mulighederne for at styrke det generelle kommunale incitament gennem ændringer af den nuværende model for medfinansiering. Udvalget sammensættes af repræsentanter for Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse, Finansministeriet (formand), Velfærdsministeriet, KL og Danske Regioner. Vurdering af eventuelle byrdefordelingsmæssige konsekvenser for kommuner og regioner ses i sammenhæng med Finansieringsudvalgets arbejde. Arbejdet afsluttes i foråret 2009.

Der er endvidere enighed om at gennemføre en midtvejsregulering af skønnet for den kommunale medfinansiering for 2009 i forbindelse med økonomaftalen for 2010. Midtvejsreguleringen gennemføres på grundlag af et opdateret skøn for medfinansieringen i 2009. Det opdaterede skøn svarer til den kommunale medfinansiering på baggrund af aktiviteten for 2008 (opgjort ved takstsystemet for 2009) med tillæg af virkningen af den forudsatte aktivitetsudvikling i 2009, der følger af økonomaftalen for 2009. Midtvejsreguleringen omfatter alene omfordelinger inden for den samlede aftalte regionale udgiftsramme på sundhedsområdet for 2009. I skønnet for den kommunale medfinansiering tages højde for, at der kan ske en værdistigning i behandlingsudgiften pr. patientkontakt.

Midtvejsreguleringen af skønnet for den kommunale medfinansiering i 2009 resulterer i en midtvejsregulering i 2009 af henholdsvis regionernes og kommunernes bloktilskud for 2009.

---

4. Proces for investeringer i en moderne sygehusstruktur

Regeringen har afsat 25 mia. kr. fra kvalitetsfonden til investeringer i en moderne sygehusstruktur i perioden 2009-2018. Der er dermed skabt grundlag for et markant løft af det danske sundhedsvæsen over de kommende 10 år.

Regeringen og Danske Regioner har med økonomiaftalen for 2008 nedsat et ekspertpanel i oktober 2007, som skal komme forslag til, hvordan midlerne investeres mest hensigtsmæssigt. Ekspertpanelets arbejde tager udgangspunkt i de principper for investeringer i en moderne sygehusstruktur, som ligeledes blev fastlagt i økonomiaftalen for 2008.

Ekspertpanelet har været på besøg i alle fem regioner og er godt i gang med at vurdere større strukturelle anlægsprojekter i regionernes sygehusplaner. Regeringen og Danske Regioner er enige om følgende køreplan for udmøntningen af i første omgang 15 mia. kr. af fondens samlede midler:

- Ekspertpanelet gennemfører og afslutter i efteråret 2008 en screening af de fem regioners større strukturelle anlægsprojekter.
- Ekspertpanelet afgiver på grundlag af denne screening i november 2008 indstilling til regeringen om, hvorvidt regionernes større strukturelle anlægsprojekter lever op til principperne for en moderne sygehusstruktur og understøtter en sammenhængende sygehusstruktur.
- Regeringen udmelder 1. februar 2009, efter drøftelse med Danske Regioner, en samlet tilsagnsramme til de enkelte regioner.
- Fra 1. februar kvalificerer og detaljerer regionerne konkrete projekter på baggrund af den udmeldte tilsagnsramme. Projekterne forelægges ekspertpanelet i en løbende proces, hvor panelet indstiller til regeringen, hvilke projekter der lever op til kravene om en moderne sygehusstruktur.
- Regeringen giver efter drøftelse med Danske Regioner et tilsagn om midler til de konkrete investeringsprojekter.

Udmøntningen af den samlede ramme på i alt 25 mia. kr. i perioden 2009-2018 er således opdelt i to omgange, hvor der som skitseret udmøntes 15 mia. kr. i første runde. Der er med de resterende 10 mia. kr. mulighed for i en anden senere omgang at håndtere yderligere behov.

5. Kvalitet i sundhedsvæsenet

Et sundhedsvæsen med høj faglig kvalitet fordrer en løbende implementering af nye og mere effektive behandlingsforløb. Med de årlige økonomiske aftaler fastsættes rammer, som sikrer et solidt grundlag for den videre udvikling af kvaliteten i sundhedsvæsenet.

Finansloven for 2008 indeholder en række konkrete tiltag, som skal understøtte og forstærke den eksisterende udvikling i retning af bedre kvalitet i behandlingen for patienterne. Initiativerne skal bl.a. medvirke til, at patienterne oplever sammenhæng i bedre og mere overskuelige behandlingsforløb og trygge rammer. Det gælder også for patienter i mere komplekse forløb. Initia-

---

tiverne handler bl.a. om faste kontaktpersoner for patienter, bedre sammenhæng i behandlingsforløb for kronikere, pakkeforløb for livstruende hjertesygdomme samt akut handling og klar besked til kræftpatienter.

Kvalitetsreformen omfatter også initiativer, der skal være med til at udbrede bedre og mere effektive behandlingsmetoder hurtigere, så de kan komme alle patienter til gode.

Der afsættes 0,7 mio. kr. i 2009 til finansiering af Danske Regioners arbejde med udvikling af onlinepatientnetværk.

Behandling og omsorg af høj kvalitet stiller også krav til en kvalificeret arbejdskraft. Trepartsaftalerne har fokus på at sikre attraktive arbejdspladser, god ledelse og udvikling af medarbejdernes kompetencer.

Kræft

Med aftalen af 12. oktober 2007 har regeringen og Danske Regioner aftalt at der skal implementeres pakkeforløb på kræftområdet mhp. at sikre kræftpatienter akut handling og klar besked. Med aftalen blev der afsat 225 mio. kr. i 2007 til en midlertidig meraktivitet og forbedring af arbejdsgangene på kræftområdet. Pakkeforløbene implementeres gradvist for de enkelte kræftformer, heraf de sidste inden udgangen af 2008.

Som opfølgning på aftalen i oktober 2007 indgik regeringen og Danske Regioner 18. januar 2008 aftale om udvidelse af regionernes lånerammer med henblik på investeringer i kræftapparatatur. Med aftalen blev regionernes lånerammer for 2008 udvidet med 850 mio. kr. til anvendelse til investeringer inden for kræftområdet. Det fremgår af aftalen, at for at understøtte kvalitet, produktivitet og effektiv anvendelse af personaleresourcerne, vil regionerne investere i apparatur mv. efter principper om bl.a. samling af behandling i bæredygtige enheder og hensyn til behovet for kvalificeret personale.

Parterne er enige om, at regionerne, under de kapacitetsmæssige udfordringer som sygehuse står overfor, skal prioritere og tilrettelægge arbejdet på grundlag af de faglige forløbsbeskrivelser og vurdering af de enkelte patienters behov, så alle kræftpatienter undersøges og behandles inden for en tid, der er fagligt forsvarlig samtidig med, at personale og udstyr anvendes så effektivt som muligt.

Regionerne offentliggør løbende forløbstiden for patienter, der følger pakkeforløb, på de enkelte sygehuse.

Med henblik på en færdigimplementering af pakkeforløbene afsættes 175 mio. kr. ekstra til kræftområdet fra 2008 og frem.

Parterne er enige om, at de nye pakkeforløb skal følges tæt, jf. aftalen af 12. oktober 2007. Regionerne etablerer en analyseportal, der kan give information om pakkeforløbene på forskellige niveauer. Der afsættes 7 mio. kr. til denne etablering.

Infrastruktur for klinisk kræftforskning

Det indgår i regionernes opgaver på sundhedsområdet at varetage forsknings- og udviklingsarbejde, der sikrer, at ydelserne efter sundhedsloven kan leveres på et højt fagligt niveau.

På kræftområdet er der med regeringens pulje til styrkelse af infrastrukturen for klinisk kræftforskning etableret en unik organisering, der understøtter forskning og faglig udvikling på et højt niveau. Der afsættes 20 mio. kr. fra 2009 til at prioritere videreførelse og udvikling af infrastrukturen for klinisk kræftforskning. Det forudsættes, at der sikres en tæt forankring af hele indsatsen i det regionale sundhedsvæsen.

Pakkeforløb for livstruende hjertesygdomme

Parterne er enige om, at der skal indføres pakkeforløb for patienter med livstruende hjertesygdomme. Pakkeforløbene skal sikre, at patienterne oplever et effektivt og trygt forløb med den rette information undervejs. Patienterne skal ikke udsættes for unødigt ventetid i forbindelse med et behandlingsforløb.

Patienter med akut livstruende hjertesygdom behandles allerede i dag akut og omfattes derfor ikke af pakkeforløb. Pakkeforløbene skal omfatte øvrige patienter, der lider af livstruende hjertesygdomme. På denne baggrund omfattes hjertetilstandene stabil angina pectoris (stabile hjertekramper), NSTEMI/ustabil angina pectoris (mindre blodprop i hjertet/ustabile hjertekramper), hjerteinsufficiens (hjertesvigt) og hjerteklapsygdom efter anbefaling fra en sundhedsfaglig baggrundsgruppe under Sundhedsstyrelsen og efterfølgende godkendelse i Sundhedsstyrelsens Hjertefølgegruppe.

Arbejdet med udarbejdelsen af pakkeforløb for de tilstande, der omfattes, er igangsat.

Den nuværende Task Force for Kræftområdet får udvidet sit kommissorium til også at omfatte pakkeforløbene på hjerteområdet.

Parterne er enige om, at pakkeforløbene skal være udarbejdet og godkendt senest ved udgangen af 2008, hvorefter implementeringsprocessen kan påbegyndes.

Der er i forbindelse med Finansloven for 2008 indgået aftale mellem regeringen, Dansk Folkeparti, Det Radikale Venstre og Ny Alliance om indførelse af pakkeforløb for patienter med livstruende hjertesygdomme, og der er i den forbindelse med henblik på afvikling af den nuværende ventetidspukkel afsat 100 mio. kr. i 2008 og 50 mio. kr. i 2009 til midlertidig højere aktivitet i forbindelse med implementering af pakkeforløbene.

Forstærket indsats for kronisk syge

Regeringen, Danske Regioner og KL er enige om at gennemføre en markant styrket indsats for kronisk syge og ældre medicinske patienter de kommende år. Der afsættes i alt 565 mio. kr. i perioden 2008-2011 til udvikling og gennemførelse af forløbsprogrammer samt til patientundervisning og programmer for egenbehandling for kronisk syge, jf. bilag 2.

Det præhospitale akutberedskab

Der nedsættes et udvalg i efteråret 2008 med repræsentanter fra Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse (formand), Finansministeriet, Danske Regioner, KL og Sundhedsstyrelsen, der

---

nærmere skal vurdere og kortlægge behovet for en kapacitetsudvidelse og organisering af det præhospitale beredskab i tilknytning til den fremtidige sygehusstruktur. Udvalget skal tage udgangspunkt i en målsætning om at forbedre det akutte beredskab, så responstiden ved akuttilkald nedbringes, således at hjælpen under normale omstændigheder kan være fremme inden for 15 minutter efter opkald til 112. Udvalget skal afrapportere i efteråret 2009. Udvalget kan indkalde eksperter til at deltage i dele af udvalgsarbejdet.

Afbureaukratisering

Regeringen har iværksat et afbureaukratiseringsprogram, som omfatter alle de store kommunale velfærdsområder. Regeringen og Danske Regioner er enige om, at afbureaukratiseringsindsatsen også omfatter det regionale sundhedsområde med henblik på at give medarbejderne mere tid til kerneopgaverne og sikre, at der foreligger pålidelig og rettidig dokumentation.

Regeringen iværksætter en række initiativer, som skal identificere konkrete forenklingsforslag og danne baggrund for fastsættelse af målsætninger for afbureaukratiseringsarbejdet. Regeringen forpligter sig til at vurdere de indkomne forslag på det statslige område med henblik på forenklinger. Regionerne forpligter sig tilsvarende til at vurdere de forslag, der indkommer i forhold til regionalt fastsatte regler og procedurer med henblik på forenklinger.

Regeringen har i regeringsgrundlaget tilkendegivet, at offentlige institutioner skal gives en såkaldt udfordringsret. Parterne er enige om at drøfte den nærmere udformning heraf på regionernes område.

Herudover er der enighed om, at afbureaukratiseringsindsatsen også vil omfatte vurdering af de administrative konsekvenser af et udvalgt antal forslag til ny statslig regulering på det regionale område.

6. Bedre ressourceanvendelse på sundhedsområdet

Regeringen og Danske Regioner er enige om at sætte fokus på en målrettet ressourceanvendelse på sundhedsområdet. Dette skal blandt andet ses i lyset af de snævre rammer for væksten i de offentlige udgifter samt rekrutteringsvanskelighederne som følge af bl.a. den demografiske udvikling.

Det offentlige sundhedsvæsen har en overordnet forpligtelse til at prioritere hurtig behandling af akut og livstruende sygdom. Det er op til en faglig vurdering at sikre, at de patienter, der har det største og mest akutte behandlingsbehov prioriteres først.

Regeringen og Danske Regioner er enige om, at der gennemføres en række konkrete initiativer, som skal frigøre ressourcer fra indkøb, administration mv. til borgernær service på sundhedsområdet. Samlet er der enighed om, at regionerne i 2009 kan tilvejebringe et råderum på ¼ mia. kr. Råderummet ligger ud over den forudsatte produktivetsforbedring på 2 pct. på sygehusområdet.

På sygehusområdet er der realiseret en produktivetsvækst over de seneste år. De seneste målinger viser en gennemsnitlig årlig produktivetsstigning fra 2003 til 2006 på 2 pct.

Målingerne viser samtidig, at der fortsat er forskelle i produktiviteten mellem både regioner, sygehuse og afdelinger. Undersøgelser har bl.a. også påpeget, at der sygehuse imellem er forholdsvis stor forskel på antallet af ineffektive sengedage, samt at der kan være et stort potentiale for en bedre udnyttelse af sygehusenes apparatur, fx på stråleområdet. Det indikerer et potentiale for at frigøre ressourcer gennem ændret arbejdstilrettelæggelse og en bedre ressourceudnyttelse mv.

God og effektiv administration

Der er med kommunalreformen og dannelsen af de større regioner skabt forbedrede rammer for det fortsatte arbejde i forhold til større administrativ effektivitet og udnyttelse af synergieffekt. Den tilpasning, som regionerne har foretaget som følge af kommunalreformen, fortsættes.

Regeringen og Danske Regioner har i forlængelse af økonomiaftalen for 2008 igangsat en analyse, der skal belyse mulighederne for at effektivisere regionernes administration ved en yderligere tilpasning og samling af regionernes opgaver. Analysens resultater drøftes i forbindelse med forhandlingerne om regionernes økonomi for 2010. Analysen på regionernes område skal ses i lyset af, at der på statens område sker en samling af en række administrative opgaver på færre organisatoriske enheder med henblik på at opnå en mere effektiv og bæredygtig administration.

Regeringen og Danske Regioner vil frem mod økonomiforhandlingerne for 2010 drøfte mulige operationaliseringer af analysens resultater, herunder udrulningsværktøjer for en mere effektiv administration.

Effektivt indkøb i regionerne

Regeringen og Danske Regioner har i økonomiaftalen for 2008 aftalt at identificere fokusområder for en yderligere indsats i forhold til at effektivisere regionernes indkøb. For at understøtte det fortsat fokus på effektivt indkøb i den offentlige sektor er der nedsat en Erfaringsgruppe med deltagelse af repræsentanter fra Danske Regioner, KL og Finansministeriet.

Regeringen og Danske Regioner vil fortsætte arbejdet med at udveksle erfaringer og vurdere mulighederne for at gennemføre mere effektive offentlige indkøb.

Sygehusmedicin

Regionernes udgifter til sygehusmedicin er steget med ca. 15 pct. fra 2006 til 2007. Der kan fortsat forventes vækst i udgifterne. Regeringen og Danske Regioner er derfor enige om at undersøge mulighederne for at igangsætte initiativer, der kan begrænse væksten.

Regeringen vil i samarbejde med Danske Regioner kortlægge prisfastsættelsen på lægemidler i sammenlignelige lande og inddrage relevante erfaringer fra disse lande.

Regeringen og Danske Regioner er enige om at gøre status i foråret 2009. Analysens resultater kan indgå i forhandlingerne om regionernes økonomi for 2010.

Nedbringelse af medicinspild

Der destrueres betydelige mængder medicin. Dette medicinspild kan blandt andet identificeres i almen praksis, i ældreplejen og hos borgerne. En reduktion af dette ressourcespild kan bidrage til at frigøre midler til andre aktiviteter.

Regeringen, KL og Danske Regioner er på den baggrund enige om i fællesskab at få analyseret årsagerne til medicinspildet og komme med forslag til, hvordan medicinspildet fremadrettet kan nedbringes.

Effektiv styring på sygehusområdet

DRG-systemet anvendes efter dannelsen af regionerne og med indførelse af den nye finansieringsmodel på sundhedsområdet i større og bredere omfang end tidligere, hvilket har understreget behovet for at analysere DRG-systemets styrker og svagheder.

DRG-systemet skal understøtte et stabilt driftsgrundlag i regioner og på sygehuse, bidrage til en effektiv økonomi- og takststyring, samt understøtte det ledelsesmæssige grundlag for udbredelsen af effektive behandlingsforløb.

Regeringen og Danske Regioner er i det lys enige om at nedsætte en arbejdsgruppe, der får til opgave, at:

- give DRG-systemet et serviceeftersyn, herunder identificere uhensigtsmæssigheder og komme med forslag til håndtering heraf, som samtidig understøtter et stabilt driftsgrundlag samt tilgodeser de konkrete styringsbehov i regionerne og på sygehuse, herunder formidling af relevante data til regioner og sygehuse,
- komme med konkrete forslag til en prioritering af arbejdet med formidling og opgørelse samt fordeling af omkostninger forbundet med de enkelte behandlinger med fokus på at sikre sammenlignelighed og gennemsigthed,
- beskrive forslag til en konkret proces for udvikling af DRG-systemet/takststrukturen, der bl.a. kan understøtte sygehuse i at foretage flere behandlinger og undersøgelser samme dag med kortere ventetid for patienterne, samt at sygehuse tilskyndes til omlægning til ambulante behandling,
- beskrive en model, der kan understøtte synliggørelse og udbredelse af omkostningseffektive behandlingsformer mv., herunder gennem offentliggørelse af behandlingsudgiften i de mest effektive enheder (best practise takster) fra medio 2009.

Arbejdet afsluttes i foråret 2009.

Implementering af ændringer i takststrukturen mv. kan påbegyndes fra 2010.

Regeringen og Danske Regioner er som opfølgning på dette arbejde enige om at udarbejde en strategi for hurtigere udbredelse af bedre og mere effektive metoder til sygdomsbehandling med opstilling af konkrete mål, fx for udbredelsen af ambulante behandlinger samt offentliggørelse af nøglevariable for udvalgte behandlinger. Der er enighed om, at det samtidig giver et grundlag for udarbejdelse af konkrete målsætninger for udbredelsen af effektive og sammenhængende patientforløb.

Regeringen og Danske Regioner igangsætter samtidig en analyse vedrørende bedre udnyttelse af apparatur. Analysen skal afsluttes inden april 2009.

Regeringen og Danske Regioner er enige om, at der fortsat offentliggøres sammenlignelige målinger af produktiviteten på bl.a. sygehusniveau samt for udvalgte afdelinger. Analyserne skal videreudvikles på et stadigt lavere niveau (afdelings-, behandlings- og diagnosniveau).

7. Øvrig sundhed

Genoptræning

Regeringen, Danske Regioner og KL aftalte i økonomiaftalerne for 2008 at undersøge incitamentsstrukturer og styringsmuligheder på genoptræningsområdet, herunder særligt inden for det specialiserede område. Samtidig har parterne foretaget en monitorering af udviklingen på området de seneste år.

En arbejdsgruppe med regeringen, Danske Regioner og KL har kortlagt, at den gennemsnitlige andel af specialiseret, ambulant genoptræning, samt variationen i denne andel på tværs af regioner og sygehuse ikke er i overensstemmelse med intentionerne bag kommunalreformen om, at langt hovedparten af genoptræningsopgaven skal løses i kommunalt regi. Der er på den baggrund enighed om at implementere en række konkrete anbefalinger inden for det eksisterende regelsæt, der vil give bedre muligheder for at følge og koordinere genoptræningsindsatsen i samarbejde mellem kommuner, regioner og sygehuse, herunder indarbejde og følge op på de aftalte indikatorer og målsætninger i regi af sundhedsaftalerne, jf. bilag 3.

Der er fortsat behov for at følge bl.a. udviklingen i genoptræningsomfanget og andelen af specialiseret genoptræning. Desuden påbegyndes opgørelse af ventetid til genoptræning efter udskrivning fra sygehus. Regeringen, Danske Regioner og KL er på den baggrund enige om, at den særskilte monitorering af genoptræningsområdet videreføres for 2008. Derudover skal der i foråret 2009 gøres status for de anbefalede initiativer på området. Arbejdet skal foreligge senest den 1. april 2009.

Bæredygtige lægeklinikker i almen praksis

Regeringen og Danske Regioner er enige om i det igangværende udvalgsarbejde om almen praksis' rolle i fremtidens sundhedsvæsen at drøfte regionernes muligheder for at understøtte en udvikling i retning af større og mere bæredygtige lægeklinikker.

Psykatri

Med satspuljeaftalen for 2008 blev der afsat i alt 488 mio. kr. over fire år til gradvist at indføre en udvidet udrednings- og behandlingsret i børne- og ungdomspsykiatrien. Regeringen og Danske Regioner er enige om, at kvaliteten og udbuddet af behandlingstilbud til psykisk syge fortsat skal være i fokus og udviklingen på området følges.

Der er endvidere enighed om også at holde fokus på den akutte indsats på psykiatriområdet. Der er i regi af Sundhedsstyrelsen igangsat et arbejde med det formål at beskrive og analysere

---

behovet for akut indsats på det psykiatriske område. Dermed fås der et klarere billede af, hvordan den akutte indsats bedst tilrettelægges.

Familieambulatorier

Der er med Finansloven for 2008 afsat i alt 31,5 mio. kr. årligt til etablering og løbende drift af landsdækkende familieambulatoriefunktioner i regionerne mv. Midlerne, fratrukket 3 pct. af beløbet til statslig administration samt evaluering af initiativet, udbetales til regionerne i takt med etablering af landsdækkende familieambulatoriefunktioner. Parterne er enige om, at disse midler udmøntes til formålet i overensstemmelse med Sundhedsstyrelsens kommende vejledning. Vejledningen vil blive sendt i høring hos Danske Regioner. Regionerne forpligter sig til at påbegynde etableringen af familieambulatorier i sidste kvartal 2008.

Sundheds-IT

Staten, regionerne og kommunerne er i 2006 gået sammen om at etablere den fælles offentlige organisation – Digital Sundhed – som har fået ansvaret for at skabe en samlet ramme for arbejdet med digitalisering i sundhedsvæsenet. Digital Sundhed har i december 2007 udarbejdet en national strategi for digitalisering af sundhedsvæsenet 2008-2012, som efterfølgende er blevet operationaliseret i et antal handlingsplaner.

Regeringen og Danske Regioner er enige om at fastholde et højt ambitionsniveau for udbygningen af sundheds-it, herunder EPJ. Der er derfor behov for at sikre en fortsat fremdrift i arbejdet med at udmønte it-strategien. Parterne vil i fællesskab bidrage til den videre konkretisering af handlingsplanernes væsentligste initiativer og sikre, at alle projekter underbygges af en business case.

Centrale indsatsområder i it-strategien vil på kort sigt kunne bidrage positivt til EPJ-udviklingen og samtidig frigøre højt specialiseret arbejdskraft i sundhedsvæsenet. Regeringen vil medvirke til, at relevante projekter med veldokumenterede gevinster søges finansieret via fonden for arbejdskraftbesparende teknologier fra 2009.

Den fælles offentlige sundhedsportal – Sundhed.dk – er et central element i den nationale infrastruktur på sundhedsområdet. Regeringen og Danske Regioner er derfor enige om at bidrage økonomisk til videreførelsen af sundhed.dk med udgangspunkt i den eksisterende finansieringsmodel for portalen. Samtidig er sundhedskvalitet.dk med til at give patienter og pårørende en nem adgang til at sammenligne kvalitet og service på landets sygehuse.

For at sikre det nødvendige investeringsniveau i 2008 og 2009 vil regeringen afsætte yderligere 20 mio. kr. til sundheds-it, herunder til statens forholdsmæssige bidrag til udbygningen af sundhed.dk. De afsatte midler kan frigives af Digital Sundheds bestyrelse ud fra en samlet prioritering af investeringernes nytteværdi på kort sigt og mulighederne for at etablere en sammenhængende og omkostningseffektiv infrastruktur på lang sigt.

Regeringen og Danske Regioner vil i forbindelse med de kommende økonomaftaler tage stilling til finansieringsbehovet til sundheds-it i den resterende del af strategiperioden. Parterne er i den forbindelse enige om at etablere et fælles grundlag for at vurdere de samlede økonomiske kon-

---

sekvenser ved strategiens videre implementering og forudsætningerne for at sikre realisering af de afledte gevinster.

Digital forvaltning og digital signatur

Regeringen og Danske Regioner er enige om fortsat at understøtte det fællesoffentlige digitaliseringsarbejde i regi af 'Projekt Digital Forvaltning' med henblik på at realisere yderligere gevinster ved digitalisering af den offentlige sektor.

Regeringen, KL og Danske Regioner lancerede i sommeren 2007 en fællesoffentlig strategi for digitalisering af den offentlige sektor 2007-2010. Et centralt initiativ i strategien er udvikling af en ny digital signatur. Regeringen og Danske Regioner er enige om, at regionerne afholder i alt 66,5 mio. kr. i perioden 2009-2014 til finansiering af den nye digitale signatur.

Regeringen og Danske Regioner er enige om at lancere nye eDage frem til 2012 for at understøtte udrulning af initiativerne i digitaliseringsstrategien. eDagene skal samtidig understøtte målsætningen fra digitaliseringsstrategien om, at al relevant skriftlig kommunikation mellem det offentlige og borgere og virksomheder skal kunne foregå digitalt i 2012.

Arbejdskraftbesparende teknologifond

Med henblik på at sikre en moderne offentlig sektor og at frigive mere tid til borgernær service er der afsat en ramme på i alt 3 mia. kr. fra 2009 til 2015 til statslig medfinansiering af investeringer i ny arbejdskraftbesparende teknologi og nye arbejds- og organisationsformer. Den konkrete udvælgelse af projekter og dermed den konkrete udmøntning af midler til arbejdskraftbesparende teknologi vil første gang indgå på Finansloven for 2009. Danske Regioner vil løbende blive inddraget i arbejdet og parterne er enige om, at initiativer som etablering af fælles nationalt medicinkort og telemedicin søges fremmet. Implementeringsprojekter drøftes med Danske Regioner i de årlige økonomiforhandlinger.

8. Regional udvikling

Det er et fælles mål for regeringen og regionerne, at der skal være gode rammer for vækst og udvikling i hele landet. Regeringen og de regionale vækstfora har som led heri indgået regionale partnerskabsaftaler om vækst og erhvervsudvikling. Aftalerne skal bidrage til, at globaliseringsstrategien udfoldes i hele landet og til at styrke sammenhængen mellem den nationale vækstpolitik og den regionale indsats for vækst og erhvervsudvikling. Der er enighed om, at regeringen og vækstfora inden for eksisterende økonomiske rammer drøfter behovet for justering af aftalerne første gang i juni 2008.

En koordineret udnyttelse af regionale styrkepositioner i form af sammenhæng mellem den nationale vækstpolitik og den regionale indsats for vækst og erhvervsudvikling bidrager til at nå de mål, der er opstillet i partnerskabsaftalerne. Regeringen og Danske Regioner er enige om, at de regionale vækstfora og Danmarks Vækstråd kan bidrage positivt i forbindelse med planlægning og udmøntning af initiativer med betydning for erhvervsudviklingen.

9. Øvrige temaer

Social- og specialundervisningsområdet

Regeringen og Danske Regioner er enige om at følge udviklingen på en række områder med tilknytning til sundhedsområdet, herunder neurorehabilitering, kommunikationshandicap mv. Det vil ske i forbindelse med velfærdsministerens årlige redegørelser i perioden frem til og med 2010 om udviklingen på det sociale område – baseret på rapporterne fra de fem regionale udviklingsråd – hvor der kan sættes ekstra fokus på forskellige områder via udmelding af særlige temaer for udviklingsrådenes redegørelser. Emnet vil tillige indgå i velfærdsministerens redegørelse i foråret 2009 om status for kommunalreformen og det kommunale selvstyre.

Offentlig-privat samarbejde

Danske Regioner og regeringen er enige om at se på barriererne for offentlig-private samarbejder. Regeringen har igangsat et arbejde, der skal fremme partnerskaber og nye organisations- og samarbejdsformer mellem den private og offentlige sektor. Sigtet er at udvikle og forbedre den offentlige opgaveløsning samt sikre effektiv ressourceudnyttelse. I den forbindelse kan arbejdet bidrage til at fjerne uhensigtsmæssige barrierer for øget offentlig-privat samarbejde. Regeringen vil inddrage Danske Regioner.

Bilag 1 Principper for udbetaling af den statslige, aktivitetsbestemte pulje og fastsættelse af baseline i 2009

Det statslige, aktivitetsbestemte tilskud på sygehusområdet udgør i 2009 3.134 mio. kr. på landsplan inkl. kommunalt aktivitetsbidrag, svarende til 2.528 mio. kr. til regionerne.

Midlerne udbetales dels med 100 pct. og dels med 70 pct. af DRG/DAGS-takst inkl. kommunalt aktivitetsbidrag, jf. tabel 1.

Tabel 1		
Fordeling af statslige, aktivitetsafhængige midler og udbetalingsprincipper		
	Mio. kr., 2009-pl	Aktivitetspulje
Udbetaling med 100 pct. af DRG/DAGS-takst		1.167
Udbetaling med 70 pct. af DRG/DAGS-takst		1.361
I alt		2.528

Sundhedsstyrelsens takstsystem for 2009 udmeldes endeligt pr. 7. november 2008. Sundhedsstyrelsens takstsystem for 2010 udmeldes foreløbigt pr. 15. maj 2009 og endeligt pr. 15. september 2009.

Der kan én gang hvert år (1. maj til ikrafttrædelse 1. juli) udmeldes budgettakster for nye behandlinger mv. af væsentligt omfang og betydning. Takstsystemet kan herudover efter nærmere aftale mellem Danske Regioner, Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse og KL justeres for ind-

---

førelse af meget væsentlige, nye behandlingstilbud eller for omlægninger af væsentlig økonomisk betydning for sygehusene.

Dækningsområde for puljemidlerne

Aktivitetspuljen vedrører al somatisk sygehusbehandling, der foregår ambulant eller under indlæggelse, og som finansieres af en sygehusregion ved egne eller fremmede sygehuse, på private klinikker mv. Alternativ og eksperimentel behandling på private sygehuse mv., fertilitetsbehandling og kunstig befrugtning samt sterilisation er undtaget. Desuden indgår en række nærmere definerede ydelser på speciallægeområdet, som substituerer sygehusbehandling.

Der afsættes 10 mio. kr. af aktivitetspuljen for 2009, som tilføres regionerne til dækning af rejse- og opholdsudgifter for patienter, der henvises til strålebehandling i udlandet.

Udbetaling og fordeling af puljen på regioner

Regionernes aktivitetsbestemte tilskud på i alt 2.528 mio. kr. for 2009 udbetales á conto i starten af året og opgøres endeligt ved udgangen af 1. kvartal 2010 på grundlag af den aktivitet i regionerne, som er indberettet senest den 1. marts 2010.

De statslige aktivitetsmidler fordeles mellem regionerne efter samme nøgle som bloktilskuddet til regionernes sundhedsudgifter.

Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse og Danske Regioner er enige om vigtigheden af, at der hver den 10. i måneden foreligger opgørelser af aktivitet mv. til regionerne.

Opgørelse af baseline mv. for de statslige aktivitetspuljer

Der udmeldes som led i økonomiaftalen for 2009 en foreløbig baseline for 2009 på 50.538 mio. kr. (opgjort i takstsystem 2008 opregnet til 09-pl) med udgangspunkt i den forventede, faktiske aktivitet i 2008.

Sundhedsstyrelsen beregner og udmelder en baseline for 2009 ved udgangen af 2. kvartal 2009. Baseline opgøres aftalekonsistent i forhold til den forudsatte aktivitetsstigning fra 2008 til 2009 på 3,5 pct.

Metoden til beregning af baseline er:

1. Den faktiske aktivitet i 2008 opgøres med takstsystem 2009.
2. Produktionsværdien efter pkt. 1 tillægges den forudsatte aktivitetsstigning fra 2008 til 2009 på 3,5 pct.
3. Der korrigeres (plus/minus) for nettobudgetvirkningen af puljer i Finansloven for 2009.
4. Produktionsværdien af de statslige aktivitetsafhængige midler i 2009 på i alt 3.884 mio. kr. (09-pl) fratrækkes produktionsværdien efter pkt. 1-3 for at danne baseline.

Baseline for 2009 fordeles mellem regionerne med en nøgle, der svarer til deres faktisk realiserede aktivitet i 2008 opgjort ved takstsystem 2009.

Værdien af aktivitetstilskuddene for 2009 kan korrigeres for ændringer af DRG/DAGS-takster og -grupperinger, kodeændringer eller ny registreringspraksis i takstsystem 2009, der gennemføres efter 7. november 2008. Korrektionerne har til formål at identificere sygehusenes faktiske aktivitet over baseline i forhold til året før, herunder sikre konsistens over tid i den aktivitet, som ligger til grund for tilskuddet.

Værdien af aktivitetstilskuddene for 2009 kan korrigeres for strukturomlægninger mv. i sygehusvæsenet i henhold til Ministeriet for Sundhed og Forebyggelses retningslinjer herfor. Regionerne kan løbende fremsende ansøgning om justeringer af aktivitetsopgørelsen, dog senest den 1. februar 2010.

Der fastlægges i 2009 et creeploft over værdistigningen pr. kontakt på 1,5 pct.

Der indregnes et årligt produktivetskrav, svarende til 2,0 pct. ved fuld udnyttelse af aktivitetspuljen i 2009.

Samspil mellem det statslige og det kommunale aktivitetsbidrag

Der er et overlap mellem det statslige aktivitetstilskud og det kommunale aktivitetsbidrag. Dette håndteres ved en nettoficering af taksterne for de statslige aktivitetsmidler, dvs. taksterne vedrørende den enkelte patientkontakt reduceres med de konkrete beløb, som regionerne modtager fra kommunerne for de præsterede aktiviteter.

Det er lagt til grund for finansieringsbalancen, at den samlede vækst i produktionsværdien på 1.835 mia. kr. alene pålægges kommunal medfinansiering på 1.349 mia. kr. Den kommunale medfinansiering udgør 15,6 pct. heraf, svarende til 210 mio. kr. Herudover sker der et løft på sygesikringsområdet ekskl. medicintilskud på 240 mio. kr., hvoraf den gennemsnitlige kommunale medfinansiering er 10 pct.

Fordelingen af de samlede statslige aktivitetsmidler på kommuner og regioner er foretaget på baggrund af takstsystem 2008.

Bilag 2 Forstærket indsats for kronisk syge

Indsatsen overfor patienter med kronisk sygdom skal bidrage, til at kroniske patienter får et sundere og bedre liv med sygdommen, samtidig med at indsatsen vil kunne aflaste de specialiserede ressourcer i sygehusvæsenet, når færre kroniske patienter får behov for behandling på sygehus. Det handler i høj grad om at anvende de eksisterende ressourcer bedre. Gennem en mere proaktiv tilgang vil indsatsen systematisk kunne målrettes det lavest effektive specialiseringsniveau, samtidig med at patienternes egne ressourcer i højere grad inddrages.

Der er enighed om, at forløbsprogrammer kan understøtte et sammenhængende patientforløb for patienter med kronisk sygdom. Forløbsprogrammer skal sikre kvalitet og kontinuitet i behandlingen samtidig med, at der skabes en klar arbejdsdeling mellem sygehus, kommune og almen praksis, så patienten får den rette hjælp på det rigtige tidspunkt og sted.

Der er på nuværende tidspunkt i regi af Sundhedsstyrelsen udarbejdet et generelt forløbsprogram for kronisk sygdom samt et forløbsprogram for diabetespatienter, hvor der opstilles en række generelle mål og anbefalinger, der kan anvendes i kommuner og regioner.

Der afsættes en pulje på 437,5 mio. kr. i perioden 2008-2011 til forløbsprogrammerne. Heraf afsættes 429 mio. kr. i perioden 2008-2011 til regionernes (herunder almen praksis) og kommunernes fælles arbejde med implementering af forløbsprogrammer inden for de store kroniske sygdomsområder, herunder diabetes, muskel- og skeletlidelser, KOL og hjerte-kar sygdomme. Indsatsen vil desuden være målrettet ældre medicinske patienter. Midlerne fordeles med 22,5 mio. kr. i 2008, 60 mio. kr. i 2009 samt 90 mio. kr. årligt i 2010 og 2011 til regionerne og med 14,5 mio. kr. i 2008, 38 mio. kr. i 2009 samt 57 mio. kr. årligt i 2010 og 2011 til kommunerne.

Af puljen på 437,5 mio. kr. afsættes desuden 8,5 mio. kr. på statsligt niveau i perioden 2008-2011 til udvikling af forløbsprogrammer samt en løbende evaluering af anvendelsen og effekten af forløbsprogrammerne til brug for landsdækkende videndeling og videreudvikling af forløbsprogrammerne.

Der er desuden enighed om at afsætte 127,5 mio. kr. i perioden 2008-2011 til patientundervisning og egenbehandling for kroniske patienter. Midlerne fordeles med 10,5 mio. kr. i 2008, 21 mio. kr. i 2009, 34 mio. kr. i 2010 og 42,5 mio. kr. i 2011 til regionerne og med 2 mio. kr. i 2008, 3,5 mio. kr. i 2009, 5,5 mio. kr. i 2010 samt 7 mio. kr. i 2011 til kommunerne. Endeligt afsættes 1,5 mio. kr. til udviklingsopgaver og evaluering på statsligt niveau i perioden 2009-2011.

De afsatte midler skal dels anvendes til et målrettet uddannelsesprogram, der skal ruste patienter med kronisk sygdom til at håndtere deres sygdom. Programmet skal omfatte både generel undervisning i at leve med en kronisk sygdom og sygdomsspecifik patientundervisning (astmaskoler, diabetesskoler mv.).

Derudover skal de afsatte midler anvendes til mere systematisk brug af egenbehandling på udvalgte sygdomsområder, fx hjerte-, KOL- og diabetespatienter, herunder finansiering af initiale udgifter til udstyr. Der sættes i første omgang fokus på opstart af egenbehandlingsregimer på "modne" områder, fx antikoagulationsbehandling (behandling med blodfortyndende medicin) af hjertepatienter mv.

Regeringen, Danske Regioner og KL vil følge udviklingen og løbende gøre status for indsatsen, herunder komme med forslag til konkretisering af indsatsen inden for de afsatte rammer. Resultaterne heraf vil kunne indgå i regi af sundhedsaftaler mv. samt inddrages i de årlige økonomiforhandlinger.

Bilag 3 Anbefalinger vedrørende genoptræningsindsatsen

Det forventes, at blandt andet mere fokuseret brug af sundhedsaftaler og sundhedskoordinationsudvalg på genoptræningsområdet vil have indflydelse på regionernes henvisning til specialiseret genoptræning og således bidrage til at nedbringe den gennemsnitlige andel af specialiseret genoptræning. Henvisningen til genoptræning skal tage udgangspunkt i patientens behov og bidrage til sammenhæng, faglig kvalitet og effektivitet i det enkelte patientforløb. Der henvises i øvrigt til bekendtgørelse om genoptræningsplaner og om patienters valg af genoptræningstilbud

---

efter udskrivning fra sygehus (BEK nr. 1266 af 5. maj 2006) samt til Vejledning om træning i kommuner og regioner.

Med henblik på at forbedre styringsmuligheder og incitamentsstrukturer på genoptræningsområdet samtidig med, at der sikres en bedre ressourceanvendelse på området, er der enighed mellem regeringen, KL og Danske Regioner om, at:

1. kommuner og regioner i højere grad udnytter sundhedsaftalernes potentiale som styringsredskab på genoptræningsområdet
2. kommuner og regioner opstiller vejledende målsætninger for andelen af specialiseret genoptræning
3. der, blandt andet til brug for den løbende opfølgning på opstillede målsætninger på genoptræningsområdet, med fast interval offentliggøres særlige indikatorer for andelen af specialiseret genoptræning fordelt på regioner, kommuner, sygehuse samt udvalgte specialer og diagnoser
4. sundhedskoordinationsudvalgenes løbende opfølgning på sundhedsaftalerne intensiveres på genoptræningsområdet, specielt med fokus på opstillede vejledende målsætninger for andelen af specialiseret genoptræning, samt at opfølgningen eventuelt suppleres ved nedsættelse af særlige kontaktfora på genoptræningsområdet
5. der som led i den obligatoriske del af sundhedsaftalen mellem kommuner og regioner om arbejdsdelingen på genoptræningsområdet etableres oversigter over hvilke genoptræningstilbud hver kommune råder over, samt hvilke aftaler kommunen har indgået med andre udbydere af almindelig, ambulans genoptræning
6. regionerne proaktivt arbejder for at den aftalte arbejdsdeling på genoptræningsområdet udmøntes i sygehusenes henvisnings- og registreringspraksis, herunder ved at oplyse sundhedspersonalet om de aftalte målsætninger for området samt om de genoptræningstilbud, som kommunerne i regionen råder over
7. der i foråret 2009 gennemføres en fælles opfølgning på de opstillede problemstillinger og løsningsforslag i arbejdsgruppens rapport, og at det i den forbindelse vurderes, om der er behov for, at nogle af de foreslåede initiativer implementeres ved regelændringer, såfremt initiativerne ikke allerede er implementeret, og såfremt den gennemsnitlige andel af specialiseret genoptræning ikke viser klare tegn på at nærme sig et niveau, der vurderes at være i overensstemmelse med hensigten bag reformen samt tegn på mindre variation mellem sygehuse
8. at den henvisende myndighed, ved udarbejdelse af genoptræningsplanen, kort angiver en begrundelse for, hvorfor der er henvist til specialiseret, ambulans genoptræning.